

Priručnik

O DOSTUPNIM EU/IPA FONDOVIMA ZA LOKALNE SAMOUPRAVE U CRNOJ GORI

Vanja Starovlah

Projekat: NEAR/TGD/2023/EA-RP/0254
Opštine za EU - Osnaživanje lokalnih zajednica u procesu
evropske integracije Crne Gore

Projekat: NEAR/TGD/2023/EA-RP/0254

Opštine za EU - Osnaživanje lokalnih zajednica u procesu evropske integracije Crne Gore

---

Vanja Starovlah

PRIRUČNIK O DOSTUPNIM EU/IPA FONDOVIMA
ZA LOKALNE SAMOUPRAVE U CRNOJ GORI

Izdavač:

Projekat Opštine za EU - Osnaživanje lokalnih zajednica
u procesu evropske integracije Crne Gore

Za izdavača:

Jolanda Trebicka, direktorica projekta

Grafička obrada:

Dragana Koprivica

Štampa:

Pogod d.o.o. Podgorica

Tiraž:

300

Septembar 2025

Priručnik

O DOSTUPNIM EU/IPA FONDOVIMA ZA LOKALNE SAMOUPRAVE U CRNOJ GORI

Vanja Starovlah

O projektu:

„Opštine za EU” je projekat koji osnažuje sve crnogorske opštine da aktivno učestvuju u procesu evropskih integracija. Kroz formiranje lokalnih EU jedinica, obuke, mentorstvo, peer-to-peer učenje i javne kampanje, lokalne samouprave dobijaju znanja, alate i podršku da sprovode evropske standarde i koriste EU fondove.

Projekat “Opštine za EU” podstiče reforme na lokalnom nivou, podržava međusobnu saradnju i doprinosi boljoj koordinaciji sa državnim institucijama. U svakoj opštini uspostavljene su informativne tačke pod nazivom „EU i tačka” , gdje građani mogu saznati sve o procesu evropskih integracija i mogućnostima koje im stoje na raspolaganju. Komunikacija s građanima, vidljivost podrške Evropske unije Crnoj Gori i jačanje transparentnosti ključni su elementi projekta.

Projekat finansira Evropska unija, a sprovodi se u saradnji sa Ministarstvom javne uprave i Zajednicom opština Crne Gore.

Sadržaj

1. UVOD	5
1.1. Cilj priručnika	5
1.2. Značaj EU fondova za lokalne samouprave	5
1.3. Struktura priručnika	5
2. PREGLED EU FINANSIJSKIH INSTRUMENATA	7
2.1. Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA)	7
2.2. Programi Unije	8
2.3. Drugi fondovi i instrumenti relevantni za lokalne samouprave	8
3. IPA III (2021-2027) – MOGUĆNOSTI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE	10
3.1. Glavni ciljevi IPA III	10
3.2. Ključne oblasti finansiranja	10
3.3. PROGRAMI PREKOGRANIČNE I TERITORIJALNE SARADNJE	11
4. PROGRAMI UNIJE – MOGUĆNOSTI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE	62
4.1 HORIZON EVROPA (istraživanje i inovacije)	62
4.2 LIFE PROGRAM	66
4.3 PROGRAM GRAĐANI, JEDNAKOST, PRAVA I VRIJEDNOSTI (CERV)	68
4.4 KREATIVNA EVROPA (kultura i mediji)	72
4.5 DIGITALNA EVROPA (digitalna transformacija, sajber bezbjednost, AI)	74
4.6 MEHANIZAM CIVILNE ZAŠTITE EU (UCPM)	76
4.7 ERASMUS+ (obrazovanje, omladina i sport)	78
5. DRUGI FONDOVI I INSTRUMENTI RELEVANTNI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE	82
5.1 IPARD III program (2021–2027)	82
5.2 WBIF – ZAPADNOBALKANSKI INVESTICIONI OKVIR	85
5.3 EUKI – EVROPSKA KLIMATSKA INICIJATIVA	86
5.4 NETZEROCITIES – Gradovi sa nultom emisijom	88
5.5 EIT Climate-KIC – Zajednica za klimatske inovacije	89
5.6 EIT URBAN MOBILITY – Inovacije za održivu urbanu mobilnost	90
5.7 GAP FUND – Fond za pripremu klimatskih projekata u gradovima	92
5.8 TAIEK – Instrument za tehničku pomoć i razmjenu informacija	94

6. PODRŠKA I RESURSI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE	95
6.1. Nacionalne institucije za podršku aplikantima	95
6.2. Trening centar Zajednice opština Crne Gore	96
6.3. Fond za podršku opštinama za pretfinansiranje donatorskih projekata	96
6.4. Platforme i baze podataka o otvorenim pozivima, odobrenim projektima i traženju partnera	97
6.5. Praktični savjeti za uspješno apliciranje	98
 7. ZAKLJUČAK I PREPORUKE	 99
7.1. Ključni koraci ka uspješnom korišćenju EU fondova	99
7.2. Preporuke za jačanje kapaciteta lokalnih samouprava	100

1.

Uvod

1. UVOD

1.1. Cilj priručnika

Cilj ovog priručnika je da pruži jasan, sistematizovan i ažuriran pregled dostupnih EU fondova koji mogu biti od značaja za lokalne samouprave u Crnoj Gori. Priručnik ima informativnu i praktičnu vrijednost – osmišljen je da predstavnicima opština, lokalnih javnih institucija i drugih aktera na lokalnom nivou olakša razumijevanje mogućnosti finansiranja iz evropskih izvora, kao i osnovne korake ka pripremi i sprovođenju projekata.

Poseban akcenat stavljen je na praktične informacije koje mogu pomoći u boljem razumijevanju načina funkcionisanja EU fondova, procedura prijave, prioriternih oblasti finansiranja i dostupnih resursa i oblika podrške za lokalne samouprave u Crnoj Gori.

Priručnik je osmišljen kao alat koji lokalnim samoupravama i njihovim službenicima omogućava da identifikuju relevantne izvore finansiranja za konkretne razvojne potrebe svojih zajednica – od izgradnje infrastrukture i zaštite životne sredine, do unapređenja i digitalizacije javnih usluga, kao i jačanja lokalne ekonomije.

1.2. Značaj EU fondova za lokalne samouprave

EU fondovi predstavljaju važan izvor finansiranja za unapređenje lokalnog razvoja, jačanje administrativnih kapaciteta i sprovođenje javnih politika u skladu sa evropskim standardima. Kroz korišćenje sredstava iz Instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA) i drugih programa, lokalne samouprave mogu realizovati projekte u oblastima kao što su infrastruktura, zaštita životne sredine, turizam, obrazovanje, zapošljavanje, socijalna inkluzija, digitalizacija, energetska efikasnost i brojne druge oblasti.

Učešće u EU programima doprinosi ne samo poboljšanju kvaliteta života građana na lokalnom nivou, već i procesu evropskih integracija Crne Gore kroz usklađivanje sa politikama i praksama Evropske unije. Osim finansijske koristi, realizacija projekata jača institucionalne kapacitete, promoviše međusobnu saradnju i stvara temelje za održivi razvoj.

1.3. Struktura priručnika

Priručnik je koncipiran tako da korisnicima, prvenstveno zaposlenima u lokalnim samoupravama, omogući lak pristup informacijama o dostupnim EU fondovima i načinima njihovog korišćenja. Sadržaj je organizovan po logičkom slijedu, počev od opštih informacija o značaju i ulozi EU fondova, preko pregleda ključnih finansijskih instrumenata, do konkretnih programa, mogućnosti, primjera dobre prakse i savjeta za uspješnu prijavu.

Nakon uvoda, priručnik pruža osnovni pregled glavnih izvora finansiranja koji su dostupni lokalnim samoupravama u Crnoj Gori, uključujući IPA III, programe Unije i druge relevantne fondove. Zatim slijedi detaljna razrada mogućnosti koje se otvaraju kroz IPA III, s posebnim fokusom na teritorijalnu i prekograničnu saradnju. Posebno su obrađeni svi aktuelni Interreg programi u kojima Crna Gora učestvuje, uključujući i program URBACT, kao primjer inicijative usmjerene na urbani razvoj i razmjenu dobrih praksi.

Sljedeće poglavlje posvećeno je programima Unije u kojima Crna Gora ima pravo učešća, pri čemu su predstavljeni najrelevantniji programi za lokalni nivo – od istraživačkih i inovacionih do programa koji se bave socijalnom inkluzijom, obrazovanjem, kulturom i digitalnom transformacijom. Nakon toga slijedi pregled drugih evropskih i međunarodnih fondova i inicijativa koji mogu biti od koristi opštinama, posebno u oblastima klimatskih promjena, urbane mobilnosti, ruralnog razvoja i tehničke pomoći.

Priručnik takođe uključuje informacije o dostupnoj institucionalnoj i tehničkoj podršci lokalnim samoupravama u Crnoj Gori – od nacionalnih kontakt tačaka i trening centara, do fonda za pretfinansiranje donatorskih projekata i digitalnih alata za traženje partnera. Na kraju, kroz preporuke i ključne korake, dat je pregled kako lokalne samouprave mogu unaprijediti svoje kapacitete za uspješno povlačenje i korišćenje sredstava iz EU fondova.

2. PREGLED EU FINANSIJSKIH INSTRUMENATA

2.1. Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA)

Cjelokupno planiranje podrške Evropske unije odvija se u višegodišnjim finansijskim okvirima u trajanju od sedam godina. U okviru politike proširenja, Instrument za pretpristupnu pomoć (IPA) predstavlja ključni mehanizam za finansiranje reformi u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU, uključujući i Crnu Goru.

U prvoj programskoj perspektivi, IPA I (2007–2013), podrška je bila strukturisana kroz pet tematski definisanih komponenti: podrška tranziciji i izgradnji institucija, prekogranična saradnja, regionalni razvoj, razvoj ljudskih resursa, te poljoprivreda i ruralni razvoj. Ovakav pristup omogućavao je tematsku koncentraciju sredstava, ali je zahtijevao uspostavljanje posebnih upravljačkih struktura za svaku komponentu.

Sa IPA II (2014–2020) dolazi do promjene pristupa, i uvodi se sektorski način planiranja i implementacije pomoći. Evropska komisija je u ovoj fazi podržavala akcije u jasno definisanim sektorima, koji su bili usklađeni sa prioritetima Strategije proširenja. Ti sektori su obuhvatali demokratiju i upravljanje, vladavinu prava i temeljna prava, zaštitu životne sredine i klimatske promjene, saobraćaj, konkurentnost i inovacije, zapošljavanje, socijalnu inkluziju i obrazovanje, poljoprivredu i ruralni razvoj, kao i prekograničnu i teritorijalnu saradnju. Ovakva struktura omogućila je efikasnije programiranje i snažniju povezanost sa nacionalnim reformskim prioritetima korisničkih zemalja.

IPA III (2021–2027) predstavlja treću finansijsku perspektivu Instrumenta za pretpristupnu pomoć i zasniva se na iskustvima i naučenim lekcijama iz prethodnih ciklusa, IPA I i IPA II. Cilj nove perspektive je da obezbijedi kontinuitet i efikasniju realizaciju reformskih prioriteta u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima, u skladu sa Strategijom proširenja Evropske unije i opredjeljenjem država Zapadnog Balkana za buduće članstvo u EU.

Za razliku od prethodnih perspektiva, IPA III uvodi novu strukturu finansiranja kroz tzv. prozore (windows), koji omogućavaju tematski fokusiraniju i strateški usklađenu podršku. Ukupno je definisano pet prozora:

- Prozor 1 – Vladavina prava, osnovna prava i demokratija
- Prozor 2 – Dobro upravljanje, usklađivanje sa pravnom tekovinom EU, strateška komunikacija i dobrosusjedski odnosi
- Prozor 3 – Zelena agenda i održivo povezivanje
- Prozor 4 – Konkurentnost i inkluzivni rast
- Prozor 5 – Teritorijalna i prekogranična saradnja

Za lokalne samouprave, posebno je važna mogućnost učešća u projektima teritorijalne saradnje (npr. prekogranična saradnja i Interreg programi), kao i u projektima koji doprinose lokalnoj infrastrukturi, uslugama i razvoju zajednice. Pristup sredstvima obično zahtijeva više partnera i usklađenost sa nacionalnim i EU prioritetima.

2.2. Programi Unije

Programi Unije predstavljaju tematske finansijske instrumente koje Evropska unija koristi za sprovođenje svojih politika u različitim oblastima – od istraživanja i inovacija, obrazovanja, kulture i digitalizacije, do pitanja građanskih prava, bezbjednosti i civilne zaštite. Iako su prvenstveno namijenjeni državama članicama, ovi programi su otvoreni i za zemlje kandidate za članstvo, uključujući Crnu Goru.

Pristup svakom programu EU vrši se zasebno, kroz pokretanje formalne procedure koju vodi nadležna institucija na državnom nivou. Učešće u konkretnom programu zahtijeva zaključenje međunarodnog sporazuma s Evropskom unijom, kao i obavezu plaćanja godišnjeg finansijskog doprinosa, takozvane „ulazne karte“. U okviru tekućeg ciklusa programa Unije za period 2021-2027. godina, Crna Gora učestvuje u 11 programa: Horizont Evropa, Građani, jednakost, prava i vrijednosti, Kreativna Evropa, Digitalna Evropa, Erasmus +, Program jedinstvenog tržišta, EaSI – Evropski program za zapošljavanje i socijalne inovacije, Carine, Fiskalis, EU za zdravlje, i LIFE program za životnu sredinu i klimatske akcije Evropske unije.

Učešće u programima Unije predstavlja izuzetnu priliku za lokalne samouprave, jer omogućava ne samo pristup dodatnim izvorima finansiranja, već i uključivanje u šire evropske mreže, razmjenu iskustava, inovacija i znanja, te zajednički rad sa partnerima iz drugih zemalja na projektima od zajedničkog interesa. Programi funkcionišu kroz javne konkurse koje objavljuju nadležna evropska tijela, najčešće putem specijalizovanih portala. Projekti podržani u sklopu programa Unije obično zahtijevaju učešće partnera iz više zemalja članica programa, kao i sufinansiranje projekata od podnosilaca projektnih prijedloga.

Ono što karakteriše ove programe jeste konkurentnost i tehnička zahtjevnost, ali i širok spektar tema koje pokrivaju, često u skladu sa razvojnim prioritetima lokalnih zajednica. Priprema aplikacije zahtijeva dobro poznavanje pravila programa, sposobnost upravljanja projektima, razvijene partnerske odnose i spremnost na dugoročno angažovanje. Ipak, lokalne samouprave koje ulože vrijeme i resurse u ovakav vid međunarodne saradnje mogu značajno unaprijediti svoju institucionalnu kulturu, profilisati se u okviru specifičnih tematskih oblasti i povećati vidljivost na evropskom nivou.

Dodatna vrijednost ovih programa ogleda se i u činjenici da promovišu saradnju između različitih sektora – javnog, civilnog i akademskog – što omogućava lokalnim samoupravama da razvijaju projekte u partnerstvu sa školama, kulturnim institucijama, univerzitetima, nevladinim organizacijama i privatnim sektorom, čime se jača ukupan lokalni ekosistem za razvoj.

Iako mnogi programi ne nude stopostotno finansiranje, već zahtijevaju učešće sopstvenih sredstava, dostupnost fondova za pretfinansiranje i podrška sa nacionalnog nivoa mogu pomoći u prevazilaženju tog izazova. Učešće u programima Unije predstavlja važan korak ka većem stepenu evropske integracije lokalnih zajednica, ali i sredstvo za konkretno unapređenje kvaliteta života građana kroz moderne, inovativne i inkluzivne politike i projekte.

2.3. Drugi fondovi i instrumenti relevantni za lokalne samouprave

Osim glavnih izvora finansiranja kao što su IPA III i programi Unije, lokalnim samoupravama su na raspolaganju i drugi fondovi i instrumenti koji nude značajne razvojne mogućnosti, posebno u oblastima koje zahtijevaju inovativne pristupe i strateško planiranje. Ovi instrumenti često dolaze

kroz specijalizovane inicijative Evropske unije ili u okviru saradnje sa međunarodnim partnerima i razvojnim institucijama.

IPARD, kao posebna komponenta IPA instrumenta namijenjena sektoru poljoprivrede i ruralnog razvoja, predstavlja važan izvor podrške za jedinice lokalne samouprave. U okviru IPARD III programa, lokalne samouprave, naročito u ruralnim sredinama, mogu da učestvuju u projektima usmjerenim na unapređenje ruralne infrastrukture i diverzifikaciju lokalne ekonomije. Investicioni okvir za Zapadni Balkan (WBIF), u sinergiji sa Planom rasta za Zapadni Balkan, omogućava pristup kombinaciji grantova i tehničke pomoći za pripremu i realizaciju velikih infrastrukturnih projekata u oblasti saobraćaja, energetike, zaštite životne sredine i socijalnih usluga.

Dostupni su i specijalizovani fondovi u oblasti klimatskih politika, kao što su EUKI – Evropska klimatska inicijativa, ili GAP Fund koji podržava izradu projektne dokumentacije za klimatski relevantne projekte u gradovima. Inicijativa NET ZERO CITIES i programi Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT) – kroz svoje zajednice za klimatske inovacije i urbanu mobilnost – otvaraju mogućnosti za učešće u evropskim mrežama gradova i pilotiranja inovativnih rješenja.

Pored finansijskih mehanizama, na raspolaganju su i instrumenti tehničke pomoći poput TAIEX-a, koji omogućava lokalnim samoupravama pristup ekspertskoj podršci i prenosu znanja iz zemalja članica EU. Ovi instrumenti mogu značajno doprinijeti jačanju lokalnih kapaciteta, efikasnijem upravljanju projektima i ubrzanju procesa evropskih integracija na lokalnom nivou.

3.

IPA III (2021-2027)
MOGUĆNOSTI ZA
lokalne samouprave

3. IPA III (2021-2027) – MOGUĆNOSTI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

3.1. Glavni ciljevi IPA III

Instrument za pretpristupnu pomoć – IPA III (2021–2027) predstavlja ključni finansijski mehanizam kojim Evropska unija pruža podršku državama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU. Ovaj instrument ima stratešku ulogu u procesu proširenja, jer omogućava zemljama korisnicama da sprovede reforme, usklađuju se sa zakonodavstvom EU, grade administrativne kapacitete potrebne za preuzimanje obaveza članstva, kao i da lokalne samouprave izgrade kapacitete za korišćenje znatno većih fondova kada Crna gora bude punopravna zemlja članica EU.

Glavni ciljevi IPA III ogledaju se u podršci održivom socio-ekonomskom razvoju, jačanju demokratskih institucija i vladavine prava, unapređenju javne uprave, zaštiti osnovnih prava i sloboda, kao i stvaranju otpornijih, konkurentnijih i inkluzivnijih društava. Takođe, IPA III teži da osnaži regionalnu i teritorijalnu saradnju, doprinese zelenoj i digitalnoj tranziciji, te promoviše mir, stabilnost i dobrosusjedske odnose na Zapadnom Balkanu.

Za Crnu Goru, kao državu kandidatkinju, IPA III predstavlja važan instrument za dalju integraciju u evropski prostor kroz projekte koji konkretno doprinose sprovođenju reformi i usklađivanju sa pravnom tekovinom EU. U tom kontekstu, lokalne samouprave su prepoznate kao ključni akteri na terenu, jer svojim aktivnostima direktno doprinose ostvarenju ciljeva održivog razvoja, poboljšanja kvaliteta života građana i institucionalnog jačanja države.

3.2. Ključne oblasti finansiranja

IPA III je strukturirana tako da sredstva usmjerava na oblasti koje su od suštinske važnosti za proces evropskih integracija i transformaciju društva. U okviru sedmogodišnjeg finansijskog okvira 2021-2027, sredstva se dodjeljuju kroz pet tematskih prioriteta – tzv. okvira za tematsko programiranje – koji obuhvataju širok spektar javnih politika i sektora.

Ključne oblasti finansiranja uključuju reformu javne uprave i jačanje kapaciteta institucija, vladavinu prava, zaštitu osnovnih prava i demokratsko upravljanje. Takođe, značajna sredstva opredjeljuju se za održiv ekonomski razvoj, podršku malim i srednjim preduzećima, inovacije i zapošljavanje, kao i za obrazovanje, stručno osposobljavanje i mobilnost.

U skladu sa Zelenom agendom za Zapadni Balkan, posebna pažnja posvećena je projektima koji doprinose zaštiti životne sredine, povećanju klimatske otpornosti, energetske efikasnosti i prelasku na cirkularnu ekonomiju. Digitalna tranzicija, unapređenje e-uprave i razvoj digitalnih vještina takođe su prepoznati kao prioriteta.

Pored navedenih oblasti, jedan od ključnih segmenata IPA III je teritorijalna saradnja, kroz koju se podstiče povezivanje lokalnih zajednica, razmjena iskustava i zajedničko rješavanje problema u prekograničnim i regionalnim okvirima. Za lokalne samouprave, ovo otvara brojne mogućnosti za uključivanje u projekte koji donose konkretne koristi građanima i istovremeno doprinose procesu evropskih integracija na lokalnom nivou.

3.3. PROGRAMI PREKOGRANIČNE I TERITORIJALNE SARADNJE

3.3.1 Programi prekogranične saradnje

U okviru Instrumenta za pretpristupnu pomoć Evropske unije (IPA III), Crna Gora učestvuje u četiri bilateralna programa prekogranične saradnje u periodu 2021. do 2027. godine. Cilj ovih programa je da podstaknu održivi razvoj pograničnih područja kroz zajedničke projekte koji unapređuju životnu sredinu, ekonomski razvoj, zapošljavanje, turizam, socijalnu inkluziju i otpornost na klimatske promjene. U partnerstvu sa Albanijom, Kosovom, Srbijom i Bosnom i Hercegovinom, ovi programi direktno doprinose jačanju dobrosusjedskih odnosa i evropskoj integraciji.

Program prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija 2021–2027

Program prekogranične saradnje između Crne Gore i Republike Albanije za period 2021–2027 ima za cilj da kroz zajedničke projekte doprinese jačanju dobrosusjedskih odnosa, unaprjeđenju evropskih integracija i održivom socio-ekonomskom razvoju pograničnog područja, koje karakterišu bogata prirodna i kulturna baština, ali i zajednički izazovi u oblasti zaštite životne sredine, turizma i konkurentnosti. **Programska oblast** u Crnoj Gori je: Andrijevića, Bar, Berane, Budva, Cetinje, Danilovgrad, Gusinje, Kolašin, Petnjica, Plav, Podgorica, Rožaje, Tuzi, Ulcinj i Zeta, dok je u Albaniji: Skadar, Lješ i Tropoja.

Ukupni budžet programa je **13.790.000 EUR**, od čega je EU doprinos **EU 11.900.000 EUR**.

1. Tematski prioriteti, ciljevi i prihvatljive aktivnosti

Tematski prioritet 2: Zaštita životne sredine, prilagođavanje klimatskim promjenama i ublažavanje klimatskih promjena, sprečavanje i upravljanje rizikom

Specifični cilj 1: Prekogranična teritorija je ekološki održivija i otpornija

Rezultat 1.1: Unaprijeđeni kapaciteti za adaptaciju na klimatske promjene i odgovor na prirodne katastrofe

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Investicije u rješavanje specifičnih rizika radi osiguravanja otpornosti na katastrofe
- Suzbijanje štetočina u šumama i poljoprivrednim područjima
- Prevencija poplava, požara, suša, oluja itd.
- Investicije u manju i kritičnu infrastrukturu i sisteme (npr. ciljani sistemi za navodnjavanje) i druga praktična rješenja
- Koordinisan odgovor na prirodne i izazvane katastrofe (npr. zajednički protokoli za spasavanje, operativne procedure, oprema za javna tijela)

- Izgradnja kapaciteta udruženja građana, kreatora politika i lokalnih vlasti za inovativno upravljanje životnom sredinom
- Inicijative za promociju održive upotrebe prirodnih resursa koji su ugroženi
- Podrška primjeni pristupa zasnovanih na ekosistemima i rješenjima zasnovanim na prirodi za upravljanje rizicima
- Inicijative za povećanje otpornosti urbanih područja kroz zelene inicijative (zelena infrastruktura, prirodna rješenja)
- Razvoj prekograničnih okvira za saradnju i objedinjavanje resursa za zaštitu i reagovanje na katastrofe, uključujući očekivane klimatske rizike

Rezultat 1.2: Poboljšana zaštita životne sredine kroz kontrolu zagađenja i jačanje javnih usluga

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Razmjena iskustava i pilot testiranje praktičnih rješenja za primjenu obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti u preduzećima, javnim zgradama i domaćinstvima
- Akcije za jačanje relevantnih javnih službi koje se bave zaštitom životne sredine
- Kreiranje i podrška prekograničnim obrazovnim mrežama (univerziteti, istraživački centri, NVO)
- Istraživanja i studije o životnoj sredini, zajednički obrazovni programi
- Podrška održivoj poljoprivredi (npr. prelazak na održive prakse, usklađivanje sa potražnjom, sertifikacija proizvoda, integracija u lance snabdijevanja)
- Kampanje javne svijesti o zaštiti prirode (u skladu sa EU politikama i zahtjevima eko-turista)
- Razmjena iskustava o pitanjima životne sredine, peer-learning, neformalno obrazovanje, volonterske akcije s fokusom na mlade
- Socijalno preduzetništvo u oblasti zaštite životne sredine (npr. proizvodi od reciklaže)

Tematski prioritet 5: Turizam i kulturno-prirodna baština

Specifični cilj 1: Doprinijeti prekograničnom ekonomskom razvoju kroz prekogranični turizam i kulturno/prirodno nasljeđe

Rezultat 1.1: Unaprijeđena i raznovrsnija ponuda turističkih proizvoda

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Kreiranje novih inovativnih i konkurentnih zajedničkih turističkih ponuda uz primjenu savremenih tehnologija
- Razvoj zajedničkih turističkih paketa i njihova promocija kroz nacionalne i međunarodne turoperatore
- Diverzifikacija eko i održivih turističkih ponuda; razvoj cirkularnih i/ili niskootpadnih turističkih proizvoda
- Radionice za lokalne aktere za integraciju principa održivosti i cirkularnosti u ponudu
- Uspostavljanje i/ili podrška već postojećim ugostiteljskim objektima sa fokusom na očuvanje lokalnih tradicija (npr. kuhinja, kostimi, pjesma, rukotvorine)
- Obuke sa kreditnim sistemom za profesionalne turističke vodiče u saradnji sa akreditovanim udruženjima vodiča.

Specifični cilj 2: Unaprijediti konkurentnost pružalaca usluga/malih i srednjih preduzeća u sektoru turizma

Rezultat 2.1: Jačanje kapaciteta MSP i pružalaca usluga u turizmu

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Razvoj novih inovativnih poslovnih modela za MSP i druge aktere u turizmu
- Podrška razvoju lokalnih bio/eko proizvoda i agri-food MSP
- Uključivanje obrazovnih institucija u unapređenje kapaciteta za visokokvalitetne turističke usluge
- Jačanje profesionalnih standarda u turizmu prema potrebama tržišta rada
- Obuke za mlade, marginalizovane i ranjive grupe (uključujući žene, Rome, ruralna područja) za pokretanje preduzetničkih inicijativa
- Korišćenje inovacija i ICT za unapređenje kvaliteta usluga i povećanje konkurentnosti
- Podrška lokalnim farmerima u oblasti agri-proizvodnje, prerade, drvne i zanatske industrije u vezi s turizmom
- Akcije za poboljšanje poslovnog okruženja i stvaranje uslova za razvoj preduzetništva i zapošljavanja u turizmu
- Učešće turističkih preduzeća u specifičnim programima stručnog obrazovanja (npr. zajednički projekti, razmjene)
- Grant šeme za pružaoce usluga u sektoru turizma ili nove za povećanje smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta i kvaliteta.

2. Ko sve može da aplicira?

Potencijalni aplikanti moraju biti pravna lica – lokalne samouprave, javna tijela, nevladine organizacije, ekonomski subjekti poput malih i srednjih preduzeća, kao i organizacije koje posluju sa ili bez profita. Aplikanti moraju biti registrovani u državi korisnici IPA III sredstava koja učestvuju u programu prekogranične saradnje.

Potencijalni aplikanti mogu biti:

- lokalne samouprave i njihove institucije,
- razvojne agencije,
- organizacije (uključujući organizacije civilnog društva) i institucije koje se bave zaštitom prirode i klimatskim promjenama,
- javna tijela odgovorna za zaštitu od požara, poplava i vanrednih situacija,
- obrazovne institucije svih nivoa,
- zavodi za obrazovanje i centri za stručno obrazovanje,
- turističke organizacije na nacionalnom i lokalnom nivou,
- privredne komore, zanatske komore, poslovna udruženja, klasteri, zadruge, udruženja poljoprivrednika,
- institucije iz oblasti prirodne i kulturne baštine.

3. Način apliciranja

Program objavljuje pozive za dostavljanje prijedloga projekata, koji obuhvataju širok spektar tema u skladu sa njegovim tematskim prioritetima. Pozivi se objavljuju na stranicama <https://cbc-mne-alb.org> i <https://www.cfcu.gov.me>. Kada je poziv otvoren, kroz Vodič za aplikante dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili prijedlog projekta. **Obavezno je partnerstvo** između najmanje jednog partnera iz Crne Gore i jednog iz Albanije. Kako u pozivima za ovaj program postoje posebna ograničenja za ukupan broj projekata sa kojima možete da aplicirate, bilo kao vodeći partner bilo kao partner, pažljivo pročitajte **Vodič za aplikante**.

Aplikacije se dostavljaju u zatvorenoj koverti preporučenom poštom, privatnom kurirskom službom ili ručnom dostavom na adresu navedenu u Vodiču.

Imajte na umu da je za svaki poziv, odnosno podnošenje predloga projekata, u okviru programa prekogranične saradnje obavezna registracija u **e-Calls PADOR**.

PADOR je on-line baza podataka u kojoj organizacije registruju i ažuriraju informacije o svom entitetu. Organizacije registrovane u PADOR dobijaju jedinstveni ID (EuropeAid ID), koji moraju da navedu u svojoj prijavi. PADOR je dostupan preko veb stranice: <https://wikis.ec.europa.eu/spaces/ExactExternalWiki/pages/33522284/e-Calls+PADOR>

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od 200.000 do 600.000 eura po projektu.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz EU fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Kontakti:

Zajednički tehnički sekretarijat: info@jts-mne-alb-mne-kos.org

Sanja Todorović, sanja.todorovic@jts-mne-alb-mne-kos.org

Internet stranica programa: <https://www.cbc-mne-alb.org/>

Primjer projekta finansiranog u okviru IPA CBC programa Crna Gora-Albanija

Naziv projekta: **Joint Environmental Protection Action (JEPA)**

Trajanje projekta: 18 mjeseci

Partneri: Opština Gusinje i Opština Puka

Ukupan budžet: 300.420, 0 EUR

Opis: Očekivani rezultati projekta **JEPA** su unaprijeđeni tehnički i kadrovski kapaciteti lokalnih subjekata za upravljanje čvrstim otpadom, unaprijeđeno znanje, stavovi i vještine učenika na teme integrisane zaštite životne sredine i cirkularne ekonomije, te upoznavanje stanovništva sa upravljanjem čvrstim otpadom i ciljevima cirkularne ekonomije. Ciljne grupe projekta su lokalne zajednice Opština Gusinje i Puka, zaposleni u lokalnim komunalnim preduzećima i sekretarijatima za zaštitu životne sredine, državne i regionalne institucije za zaštitu životne sredine, mladi, učenici osnovnih škola, žene, starije osobe, nevladine organizacije, poslovni sektor, mediji.

Program prekogranične saradnje Crna Gora – Kosovo 2021–2027

Program prekogranične saradnje između Crne Gore i Kosova za period 2021–2027 ima za cilj jačanje dobrosusjedskih odnosa, promovisanje evropske integracije i podršku socio-ekonomskom razvoju prekogranične oblasti kroz zapošljavanje, socijalnu inkluziju i razvoj održivog turizma. **Programsko područje** obuhvata 13 opština u Crnoj Gori (Andrijevica, Bar, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Plav, Podgorica, Rožaje, Tuzi i Ulcinj) i 6 opština na Kosovu (Peć, Istok, Junik, Dečani,

Klina i Đakovica). Teritorijalno, program pokriva ruralna i planinska područja sa značajnim prirodnim i kulturnim potencijalom, ali i izraženim izazovima u pogledu nezaposlenosti i društvene isključenosti.

Ukupan budžet programa iznosi 9.734.118 EUR, dok EU doprinos iznosi **8.400.000 EUR**.

1. Tematski prioriteti, ciljevi i prihvatljive aktivnosti

Tematski prioritet 1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija

Specifični cilj 1.1: Poboljšati prekogranično zapošljavanje mladih i ranjivih grupa

Rezultat: Poboljšani uslovi za zapošljivost i samozapošljivost mladih i ranjivih grupa u prekograničnom području, u skladu sa nacionalnim i regionalnim strategijama.

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

1. Razmjena znanja i praksi među relevantnim akterima:

- Saradnja lokalnih vlasti u vezi sa inovativnim rješenjima za zapošljavanje mladih i ranjivih grupa (npr. prakse, mentorstvo, obuke na radnom mjestu).
- Saradnja između institucija tržišta rada radi unapređenja kvaliteta usluga.
- Razmjena iskustava o razvoju ICT vještina i stranih jezika.
- Razmjena primjera dobre prakse u srednjim stručnim školama.

2. Zajednički planovi i strategije za pristup tržištu rada:

- Usklađivanje akcija sa nacionalnim strategijama.

- Zajednički razvoj kurseva i obuka iz oblasti ICT, jezika, zaštite životne sredine, prirodne baštine, upravljanja rizicima itd.
- 3. **Zajedničke aktivnosti sa malim investicijama:**
  - Prekogranični sajmovi zapošljavanja i preduzetnički događaji.
  - Investicije u opremu za podršku samozapošljavanju mladih.
  - Podrška saradnji između obrazovnih ustanova i preduzeća (npr. prakse, stažiranja).
  - Podrška MSP-ovima za zapošljavanje mladih i ranjivih grupa.
- 4. **Obuke i razvoj vještina:**
  - Obuke iz oblasti ICT, preduzetništva, digitalnih alata, cirkularne ekonomije.
  - Obuke u vezi sa klimatskim promjenama i zaštitom životne sredine.
  - Razvoj vještina za javne nabavke i pristup tržištu.

Tematski prioritet 5: Turizam i kulturno-prirodna baština

Specifični cilj 2.1: Unaprijediti održivi turizam u programskoj oblasti

Rezultati:

- Povećana konkurentnost poslovanja u sektorima turizma i povezanih sektora
- Veća integracija kulturne i prirodne baštine u održivu turističku ponudu

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

1. **Zajedničko planiranje i analize:**
  - Usklađivanje turističkih strategija sa nacionalnim i EU dokumentima
  - Razvoj planova upravljanja posjetiocima
  - Studije izvodljivosti i zajedničke analize potencijala destinacija
2. **Zajednički razvoj biznisa u turizmu i povezanim sektorima:**
  - Razvoj inovativnih turističkih usluga i proizvoda
  - Uvođenje cirkularnih i niskootpadnih modela turizma
  - Uključivanje lokalnih biznisa i farmera u turističku ponudu
  - Investicije u opremu i infrastrukturu za mala preduzeća
  - Mentorstvo i podrška za startup-ove u turizmu
  - Sajmovi, ICT rešenja, digitalni marketing za lokalne proizvode
3. **Zajednička promocija regiona:**
  - CBC događaji za povezivanje pružalaca usluga
  - Promocija nematerijalne kulturne baštine (tradicija, recepti)
  - Digitalne mape, online ture, zajednički promotivni alati
4. **Zajednički treninzi i razvoj kapaciteta:**
  - Treninzi za digitalne vještine, upravljanje turizmom, jezike
  - Razmjena znanja i radionice za uključivanje principa održivosti
  - Razvoj VET kurseva za turističke radnike
5. **Investicije u kulturnu i prirodnu baštinu:**
  - Restauracija i zaštita lokaliteta
  - Unapređenje upravljanja baštinom i sistem praćenja
  - Unapređenje usluga i pristupa turistima

2. Ko sve može da aplicira?

Potencijalni aplikanti moraju biti pravna lica – lokalne samouprave, javna tijela, nevladine organizacije, ekonomski subjekti poput malih i srednjih preduzeća, kao i organizacije koje posluju sa ili bez profita. Aplikanti moraju biti registrovani u državi korisnici IPA III sredstava koja učestvuju u programu prekogranične saradnje.

Potencijalni aplikanti mogu biti:

- lokalne samouprave i njihove institucije;
- razvojne agencije,
- nacionalne institucije koje nadgledaju politiku zapošljavanja i politike socijalne zaštite,
- obrazovne institucije; biro i za obrazovanje i centri za stručno obrazovanje, organizacije koje se bave obrazovanjem;
- turističke organizacije na nacionalnom/lokalnom nivou,
- privredne komore, zanatske, poslovna udruženja, klasteri,
- udruženja poljoprivrednika;
- institucije u oblasti prirodnog/kulturnog nasleđa;
- organizacije (uključujući NVO)/institucije za zaštitu prirode i klimatske promene.

3. Način apliciranja

Program objavljuje pozive za dostavljanje predloga projekata, koji obuhvataju širok spektar tema u skladu sa njegovim tematskim prioritetima. Pozivi se objavljuju na stranci <https://cbc-mne-kos.org/>. Kada je poziv otvoren, kroz Vodič za aplikante dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili predlog projekta. **Obavezno je partnerstvo** između najmanje jednog partnera iz Crne Gore i jednog sa Kosova. Kako u pozivima za ovaj program postoje posebna ograničenja za ukupan broj projekata sa kojima možete da aplicirate, bilo kao vodeći partner bilo kao partner, pažljivo pročitajte **Vodič za aplikante**.

Aplikacije se dostavljaju u zatvorenoj koverti preporučenom poštom, privatnom kurirskom službom ili ručnom dostavom na adresu navedenu u Vodiču.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od 200.000 do 600.000 eura po projektu.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz EU fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Kontakti:

Zajednički tehnički sekretarijat: info@jts-mne-alb-mne-kos.org

Sanja Todorović, sanja.todorovic@jts-mne-alb-mne-kos.org

Internet stranica programa: <https://cbc-mne-kos.org/>

Primjer projekta finansiranog u okviru IPA CBC programa Crna Gora - Kosovo

Naziv projekta: **Turizam za budućnost**

Trajanje projekta: 24 mjeseca

Partneri: Opština Kolašin, Institut za preduzetništvo i ekonomski razvoj, Planinarsko-pješačko društvo „Đeravica“, NVO Priština REA

Ukupan budžet: 427.507,70 EUR

Opis: Očekivani rezultati projekta: Set održivog efikasnog upravljanja promovisan, dizajniran i instaliran za 70 preduzeća orijentisanih na turizam; Povećana svijest najmanje 40 hotelskih preduzeća u prekograničnom regionu o sistemu kulture eko-razvoja; Podržan proces međunarodnog standarda prihvatljivog za okolinu, budući da eko-turizam vrednuje nove koncepte razvoja (20 sertifikovanih subjekata orijentisanih na turizam) i obuka ToT za reviziju ekoloških oznaka (15 sertifikovanih revizora); Razvoj i instalacija međuregionalno održive integrisane turističke i komunikacione platforme; Poboljšan pristup kulturnim ekonomskim orijentisanim mrežama, olakšana međuregionalna razvojna otvorenost i promocija lokalne etno i tradicionalne hrane i pića kroz dva prekogranična festivala i dvije eko-staze.

Program prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2021–2027

Program prekogranične saradnje između Srbije i Crne Gore za period 2021–2027 ima za cilj da da

odgovori na zajedničke izazove u pograničnom području kroz jačanje ekonomske, socijalne i teritorijalne kohezije. Program se fokusira na održivi razvoj, zapošljavanje, društvenu inkluziju i valorizaciju prirodne i kulturne baštine.

Program obuhvata teritorije sa obje strane granice – u Crnoj Gori to su opštine Andrijevica, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjica, Plav, Pljevlja, Plužine, Rožaje, Šavnik i Žabljak, dok u Srbiji u program ulaze opštine Kraljevo, Vrnjačka Banja, Raška, Novi Pazar, Tutin, Nova Varoš, Priboj, Prijepolje, Sjenica i Ivanjica.

Ukupan budžet programa iznosi 9.734.118 EUR, dok EU doprinos iznosi 8.400.000 EUR

1. **Tematski prioriteti, ciljevi i prihvatljive aktivnosti**

Tematski prioritet 1: Zapošljavanje, mobilnost radne snage i socijalna i kulturna inkluzija preko granica

Specifični cilj 1: Poboljšati kvalitet javnog zdravstva i socijalnih usluga za uključivanje marginalizovanih grupa u programskoj oblasti

Rezultat 1.1: Poboljšan kvalitet i pristup zdravstvenim uslugama za marginalizovane grupe

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Poboljšanje postojećih zdravstvenih usluga u smislu pristupačnosti, raznolikosti i inkluzivnosti
- Mala infrastrukturna ulaganja u opremu i/ili adaptaciju objekata za pružanje zdravstvenih usluga
- Zajednička izgradnja kapaciteta pružalaca javnih usluga (na osnovu procjene potreba i planova stručnog usavršavanja)
- Pilot inicijative za zajednički razvoj novih rješenja (usluge, alati, programi), uključujući zajedničko pružanje usluga; jačanje zdravstvene zaštite ranjivih grupa, međuopštinski pristupi, razvoj i primjena ICT rješenja za poboljšanje zdravstvenih usluga; mobilni timovi, SOS telefoni, međusektorski pristupi; učešće relevantnih NVO koje direktno rade sa ranjivim grupama

Rezultat 1.2: Unaprijeđen kvalitet socijalnih usluga za marginalizovane grupe

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Unapređenje dostupnosti, inkluzivnosti i raznolikosti socijalnih usluga
- Uvođenje novih servisa, programa i alata za podršku korisnicima
- Mala infrastrukturna ulaganja u opremu i/ili adaptaciju prostora za pružanje socijalnih usluga
- Zajednička obuka i razvoj kapaciteta profesionalaca u oblasti socijalne zaštite
- Razvoj i pilotiranje inovativnih rješenja u socijalnoj zaštiti: intersektorski modeli; mobilni timovi; digitalne platforme za korisnike
- Inkluzivne i participativne metode u dizajnu usluga (uključivanje korisnika i zajednice)
- Jačanje saradnje između sektora (npr. zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita)

Tematski prioritet 5: Podsticanje turizma i kulturnog i prirodnog nasljeđa

Specifični cilj 1: Unaprijediti i promovisati zajednički koordinisanu prekograničnu turističku ponudu zasnovanu na zaštićenom kulturnom i prirodnom nasljeđu

Rezultat 1.1: Zajednički razvijene turističke ponude su komercijalizovane

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Mala infrastrukturna ulaganja u: pješačke i biciklističke rute; pristupačnost lokaliteta za osobe sa invaliditetom; signalizaciju i interpretaciju baštine
- Primjena savremenih metoda interpretacije nasljeđa (npr. digitalna rješenja, multimedija)

- Povezivanje lokalne ponude (hrana, zanati, smještaj) u zajedničke turističke proizvode
- Razvoj tematskih tura (planinarenje, biciklizam, kulturne rute)
- Podrška ženskom preduzetništvu u turizmu i zajedničkom brendiranju destinacija

Rezultat 1.2: Poboljšana zajednička zaštita i promocija kulturnog i prirodnog nasljeđa

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Organizacija zajedničkih kulturnih i promotivnih događaja
- Promocija nematerijalne kulturne baštine (kulinarstvo, običaji, muzika)
- Kreiranje digitalnih mapa, online tura i drugih promotivnih alata
- Obuke za turističke radnike (digitalne vještine, menadžment, strani jezici)
- Razvoj obrazovnih kurseva za turistički sektor

Rezultat 1.3: Povećana saradnja među turističkim operaterima, pružaocima usluga i proizvođačima organske hrane

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Podrška proizvođačima organske hrane, posebno ženama i ranjivim grupama
- Uključivanje organskih farmi u turističku ponudu
- Formiranje mreža i klastera proizvođača organske hrane
- Edukacija ruralnog stanovništva o umrežavanju i saradnji
- Razvoj lanaca snabdijevanja za organske proizvode povezane s turizmom
- Podrška promociji i vidljivosti regionalnih proizvoda u turizmu

2. Ko sve može da aplicira?

Potencijalni aplikanti mogu biti:

- Lokalne samouprave i njihove institucije,
- Turističke organizacije,
- Razvojne agencije,
- Javne ustanove u oblasti zdravstva i socijalne zaštite,
- NVO koje se bave inkluzijom, kulturom, zaštitom životne sredine,
- Komore, poslovna udruženja i klasteri, organizacije mladih i žena
- Obrazovne i istraživačke institucije

3. Način apliciranja

Program objavljuje pozive za dostavljanje predloga projekata, koji obuhvataju širok spektar tema u skladu sa njegovim tematskim prioritetima. Pozivi se objavljuju na stranici <https://cbcsrb-mne.org/>. Kada je poziv otvoren, kroz Vodič za aplikante dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili predlog projekta. **Obavezno je partnerstvo** između najmanje jednog partnera iz Crne Gore i jednog iz Srbije. Kako u pozivima za ovaj program postoje posebna ograničenja za ukupan broj projekata sa kojima možete da aplicirate, bilo kao vodeći partner bilo kao partner, pažljivo pročitajte Vodič za aplikante.

Aplikacije se dostavljaju u zatvorenoj koverti preporučenom poštom, privatnom kurirskom službom ili ručnom dostavom na adresu navedenu u Vodiču.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od **200.000 do 600.000 eura** po projektu.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz EU fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Kontakti:

Zajednički tehnički sekretarijat: its@cbcsrb-mne.org

Zajednički tehnički sekretarijat – Antena Bijelo Polje, Emil Kočan, email: emil.kocan@cbcsrb-mne.org

Internet stranica programa: <http://cbcsrb-mne.org/>

Primjer projekta finansiranog u okviru IPA CBC programa Srbija – Crna Gora

Naziv projekta: Otkrivanje ljepota Pive i Ibra planinarenjem stazom Via Ferrata (Via Ferrata CLUB)

Trajanje projekta: 12 mjeseci

Partneri: Opština Plužine, Park prirode Piva (CG); Opština Tutin, NVO InTER (SRB)

Ukupan budžet: 288.643,10 EUR (EU doprinos: 244.798,21 EUR – 84,80%)

Opis: Cilj projekta bio je jačanje prekogranične saradnje i korišćenje prirodnih potencijala područja Pive i Ibra za razvoj održivog i aktivnog turizma kroz uspostavljanje i promociju Via Ferrata staza. Projekat je direktno doprinio unapređenju turističke ponude i stvaranju novih atrakcija na planinskim lokalitetima u Plužinama i Tutinu, čime je podstaknuto privlačenje posjetilaca i ekonomski razvoj lokalnih zajednica. Ključne aktivnosti projekta uključivale su izgradnju i opremanje dvije Via Ferrata staze (po jedna u Plužinama i Tutinu), organizaciju zajedničkih obuka za mlade vodiče i spasioce iz obje opštine, kao i studijske posjete postojećim Via Ferrata lokacijama u regionu radi razmjene znanja i dobrih praksi. Poseban fokus bio je stavljen na promociju novih turističkih proizvoda putem FAM tura za turooperatore, izradu promotivnih video i štampanih materijala, organizaciju javnih događaja i jačanje vidljivosti projekta u medijima i na društvenim mrežama. Projekat je imao značajan efekat na osnaživanje mladih kroz sticanje novih znanja i vještina, unaprijedio kapacitete lokalnih institucija za upravljanje turističkom infrastrukturuom i podstakao jačanje lokalne ekonomije kroz povećan broj turista i razvoj pratećih usluga. Takođe, kroz zajedničke aktivnosti partnera iz Crne Gore i Srbije, dodatno je ojačana međusobna saradnja i stvoren temelj za buduće inicijative u oblasti aktivnog turizma.

Program prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2021–2027

Program prekogranične saradnje između Bosne i Hercegovine i Crne Gore realizuje se u okviru IPA III instrumenta i predstavlja važan okvir za unapređenje integracije, održivog razvoja i stabilnosti u pograničnim regionima dvije zemlje. Program nastavlja višegodišnju saradnju iz prethodnih programskih perioda, oslanjajući se na izgrađeno povjerenje i postojeće partnerske mreže. **Programska oblast** obuhvata opštine u Crnoj Gori Berane, Bijelo Polje, Kolašin, Mojkovac, Petnjica, Pljevlja, Plužine, Šavnik, Žabljak, Danilovgrad, Nikšić, Herceg Novi, Kotor and Tivat i opštine u Bosni i Hercegovini Breza,

Olovo, Vareš, Grad Visoko, Foča (FBiH), Grad Goražde, Pale (FBiH), Fojnica, Kiseljak, Kreševo, Grad Čapljina, Čitluk, Jablanica, Konjic, Grad Mostar, Neum, Prozor-Rama, Stolac, Ravno, Grude, Grad Ljubuški, Posušje, Grad Široki Brijeg, Centar Sarajevo, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Stari Grad Sarajevo, Trnovo, Vogošća, Kupres, Grad Livno, Tomislavgrad, Berkovići, Bileća, Višegrad, Gacko, Istočni Mostar, Istočna Ilidža, Istočni Stari Grad, Istočno Novo Sarajevo, Pale, Sokolac, Trnovo, Kalinovik, Kupres, Ljubinje, Nevesinje, Novo Goražde, Rogatica, Rudo, Grad Trebinje, Foča and Čajniče.

Ukupan budžet programa iznosi **9.734.118 EUR**, od čega je EU doprinos **8.400.000 EUR**.

1. Tematski prioriteti, ciljevi programa i prihvatljive aktivnosti

Tematski prioritet 2: Zaštita životne sredine, prilagođavanje i ublažavanje klimatskih promjena, sprečavanje i upravljanje rizicima

Specifični cilj 1: Zajednice unapređuju otpornost na prirodne nepogode i nepogode koje je izazvao čovjek, kao i izazove klimatskih promjena

Rezultat 1.1: Kapacitet nadležnih institucija i službi za vanredne situacije za upravljanje rizicima od prirodnih i izazvanih katastrofa je unaprijeđen.

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Prikupljanje i generisanje znanja o postojećim i budućim rizicima (klimatske promjene, degradacija životne sredine)
- Razvoj prekograničnih okvira za saradnju i zajedničko korišćenje resursa u civilnoj zaštiti
- Izrada protokola za spašavanje i operativnih procedura za hitne službe
- Razvoj i implementacija informacionih sistema za više rizika i sistema ranog upozoravanja
- Nabavka opreme za prevenciju, pripravnost, spašavanje i oporavak (uključujući ICT rješenja)
- Jačanje kapaciteta profesionalaca i volontera putem obuka, vježbi i seminara
- Male investicije u mjere zaštite u područjima podložnim katastrofama
- Testiranje i demonstracija lokalno prilagođenih rješenja za jačanje otpornosti infrastrukture
- Razmjena iskustava i diseminacija dobrih praksi u upravljanju rizicima

- Uključivanje donosilaca odluka u osmišljavanje mjera odgovora na klimatske i druge rizike
- Informisanje i edukacija lokalnog stanovništva kako se pripremiti i djelovati u vanrednim situacijama

Rezultat 2: Kapacitet lokalnih samouprava, ekonomskih aktera i organizacija civilnog društva za rješavanje izazova klimatskih promjena je unaprijeđen

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

- Generisanje znanja o uticajima klimatskih promjena na životne i radne uslove, i potencijalu za zelenu i cirkularnu ekonomiju
- Obuke i diseminacija znanja o klimatskim promjenama, zelenoj ekonomiji i zelenim poslovima
- Razvoj profesionalnih vještina i programa prekvalifikacije za zelena zanimanja
- Izrada lokalnih strategija i akcionih planova za jačanje otpornosti na klimatske promjene
- Razvoj, testiranje i demonstracija inovativnih rješenja za adaptaciju i ublažavanje klimatskih promjena u sektorima: šumarstvo, turizam, biodiverzitet, vodni resursi, zelena energija
- Promocija zelene i cirkularne ekonomije i zelenih poslova kroz efikasno korišćenje resursa
- Podrška prilagođavanju urbanih sredina klimatskim promjenama putem zelene infrastrukture (npr. zelene površine, ekosistemske usluge)
- Investicije za testiranje i demonstraciju rješenja i mjera
- Razmjena iskustava i dobrih praksi u pronalaženju opcija za adaptaciju
- Informisanje specifičnih grupa (poljoprivrednici, vlasnici šuma, stariji, ranjive grupe) o strategijama prilagođavanja

Tematski prioritet 5: Turizam i kulturno i prirodno nasljeđe

Specifični cilj 2.1: Održivo prirodno i kulturno nasljeđe u većoj mjeri doprinosi turizmu u programskoj oblasti

Rezultat: Održiviji i kvalitetniji kulturni/prirodni turistički proizvodi

Primjeri prihvatljivih aktivnosti:

1. Razvoj prekograničnih turističkih proizvoda i usluga zasnovanih na lokalnim kulturnim, prirodnim i drugim resursima
2. Investicije u kulturna i prirodna dobra i povezanu infrastrukturu za posjetioce
3. Obuke i povezane aktivnosti: Izgradnja kapaciteta aktera u lokalnim/regionalnim turističkim ekosistemima kroz obuke, mentorstvo, razmjena dobrih praksi, studentske posjete. Teme uključuju: razumijevanje potreba turista, oporavak destinacija nakon COVID-19, održivi i cirkularni turizam, inovacije, kvalitet usluga, digitalni marketing, upravljanje destinacijama
4. Podrška uspostavljanju i jačanju prekograničnih oblika saradnje u cilju upravljanja zajedničkim turističkim proizvodima: Umrežavanje operatera kulturnih i prirodnih lokaliteta, biznisa i turističkih organizacija; kreiranje lanaca vrijednosti, klastera, mreža i zajedničkih menadžment struktura
5. Zajedničke promotivne i marketinške aktivnosti: Razvoj inovativnih marketinških koncepata, uključujući brendiranje i digitalnu promociju; saradnja sa već etabliranim destinacijama; kampanje i aktivnosti promocije na domaćem i međunarodnom tržištu
6. Razmjena iskustava i dobrih praksi, umrežavanje i edukativni događaji između turističkih aktera.

2. Ko sve može da aplicira?

Potencijalni aplikanti mogu biti:

- Lokalne samouprave i njihove institucije,
- Turističke organizacije,
- Razvojne agencije,
- NVO koje se bave zaštitom životne sredine,
- Komore, poslovna udruženja i klasteri,
- Obrazovne i istraživačke institucije,
- Organizacije mladih i žena.

3. Način apliciranja

Program objavljuje pozive za dostavljanje predloga projekata, koji obuhvataju širok spektar tema u skladu sa njegovim tematskim prioritetima. Pozivi se objavljuju na stranici <https://cbc.bih-mne.org/>. Kada je poziv otvoren, kroz Vodič za aplikante dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili predlog projekta. Obavezno je partnerstvo između najmanje jednog partnera iz Crne Gore i jednog iz Srbije. Kako u pozivima za ovaj program postoje posebna ograničenja za ukupan broj projekata sa kojima možete da aplicirate, bilo kao vodeći partner bilo kao partner, pažljivo pročitajte Vodič za aplikante.

Aplikacije se dostavljaju preko **eCalls PROSPECT** sistema koji je dostupan na sljedećoj web adresi: <https://wikis.ec.europa.eu/spaces/ExactExternalWiki/pages/33522294/e-Calls+PROSPECT>.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od **200.000 do 600.000 eura** po projektu.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz EU fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Kontakti:

Zajednički tehnički sekretarijat: infoJTS@cbc.bih-mne.org

Zajednički tehnički sekretarijat – Antena Nikšić, Igor Jovanović, igor.jovanovic@cbc.bih-mne.org

Internet stranica programa: <https://cbc.bih-mne.org/>

Primjer projekta finansiranog u okviru programa IPA CBC BiH-Crna Gora

Naziv projekta: **Zajednički naponi za 5% manje otpada (5% MANJE)**

Trajanje projekta: 24 mjeseca

Partneri: Opština Šavnik, Opština Jablanica, Udruženje pčelara „Matica“ Pljevlja, Preduzetničko-poslovna Asocijacija LINK

Ukupan budžet: 493.019, 00 EUR

Opis: Cilj projekta bio je uspostavljanje efikasnog, integrisanog i ekološki održivog sistema upravljanja otpadom u šest opština prekograničnog područja, kao i povećanje količine recikliranog otpada za 5% do kraja 2021. godine. Specifični ciljevi obuhvatali su povećanje kapaciteta institucija kroz regionalne inicijative i javno-privatna partnerstva, primjenu lokalnih planova za upravljanje otpadom, edukaciju stanovništva o selektivnom odlaganju otpada, te uvođenje vannastavnih obrazovnih programa u srednjim školama. Aktivnosti su uključivale treninge, radionice, uspostavljanje tzv. zelenih ostrva za selekciju otpada, organizovanje obrazovnih kampanja, promociju najboljih praksi i jačanje svijesti građana o zaštiti životne sredine.

VAŽNO!

Za sve navedene bilateralne programe prekogranične saradnje važno je napomenuti da:

- Uobičajeno trajanje projekata koji se finansiraju kroz ove se kreće od **12 do 36 mjeseci**, ali se konkretno trajanje može razlikovati u zavisnosti od **specifičnih ciljeva poziva**, vrste aktivnosti koje se sprovode, kao i uslova definisanih u **vodiču za aplikante za svaki pojedinačni poziv**. Stoga je važno da aplikanti pažljivo prouče dokumentaciju konkretnog poziva kako bi se uskladili sa predviđenim rokovima implementacije.
- Takođe, za sve ove programe projekti su **oslobođeni plaćanja poreza na dodatnu vrijednost (PDV)**. Oslobođanje od PDV-a vrši Poreska uprava i Ministarstvo evropskih poslova, u zavisnosti od programa bilateralne prekogranične saradnje, a postupak oslobođanja od PDV-a je propisan pravilnikom koji možete preuzeti sa sledeće adrese: <https://www.gov.me/clanak/pravilnik-o-postupku-oslobadanja-od-placanja-poreza-na-dodatu-vrijednost-investitora-i-isporku-odredenih-proizvoda-i-usluga>

3.3.2 INTERREG PROGRAMI

Programi evropske teritorijalne saradnje (Interreg) predstavljaju ključni instrument Evropske unije za podsticanje kohezije i integracije među regijama i državama. Ovi programi imaju za cilj da podstaknu održivi regionalni razvoj, jačanje institucionalnih kapaciteta, otpornost na klimatske promjene, valorizaciju kulturne i prirodne baštine, digitalnu transformaciju i saradnju u oblasti inovacija i upravljanja prirodnim resursima.

Projekti se uglavnom finansiraju iz sredstava EU do **85%** ukupnih prihvatljivih troškova, dok preostalih **15%** obezbjeđuju partneri kroz nacionalno **sufinansiranje**. Većina programa omogućava i **pretfinansiranje** u iznosu do **20% od EU doprinosa**, koje se isplaćuje partnerima na početku implementacije, kako bi se olakšalo pokretanje projektnih aktivnosti. Tačan iznos i uslovi

pretfinansiranja zavise od pojedinačnog poziva i definisani su u ugovoru o dodjeli bespovratnih sredstava. Upravljanje programima vrše Upravljačka tijela u državama članicama EU, dok su u Crnoj Gori aktivne nacionalne kontakt tačke (NCP).

Crna Gora učestvuje u sledećim Interreg programima: Interreg IPA Južni Jadran 2021-2027; Interreg VI-A IPA Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2021-2027; Interreg VI-B IPA Jadransko-Jonski program (IPA ADRION) 2021-2027; Interreg Program Dunavskog regiona 2021-2027; Interreg Euro-Med 2021-2027; Interreg Evropa 2021-2027 i URBACT IV.

Interreg IPA Južni Jadran 2021–2027 (South Adriatic)

Interreg IPA program Južni Jadran je trilateralni program prekogranične saradnje koji podstiče razvoj inovativnih, inkluzivnih i održivih rešenja kroz pet prioriternih oblasti: pametna regija, zelena regija, povezana regija, inkluzivna regija i bolje upravljanje. Programska oblast obuhvata regije Pulja i Molize u Italiji, kao i cijelu teritoriju Albanije i Crne Gore. Ovo područje ima brojne zajedničke karakteristike: geografski su povezane Jadranom, dijele slične razvojne izazove i imaju snažne istorijske, ekonomske i kulturne veze.

Ukupni budžet programa iznosi oko **81,2 miliona eura**, od čega je doprinos Evropske unije **oko 67 miliona eura**.

1. Tematski prioriteti, ciljevi i prihvatljive aktivnosti

Prioritet 1: Pametniji Južni Jadran

Specifični cilj 1.1: Jačanje rasta i konkurentnosti malih i srednjih preduzeća kroz zajedničke prekogranične akcije (MSP)

Aktivnosti treba da budu usmjerene na unapređenje uslova za rast i konkurentnost malih i srednjih preduzeća (MSP), uključujući mikro preduzeća. Ovo uključuje:

- razvoj turističkih mikro, malih i srednjih preduzeća (MSP), posebno u oblasti zelenog i održivog turizma;
- razvoj kulturnih i kreativnih MSP, npr. kroz zajedničke umjetničke produkcije;
- MSP u sektoru zdravstvene i dugoročne njege, naročito putem e-zdravstvenih usluga (e-health);
- MSP u plavoj ekonomiji (ekonomske aktivnosti vezane za more i vodene resurse) i u cirkularnoj ekonomiji – npr. podrškom rastu MSP u oblasti cirkularne ekonomije kroz pilot aktivnosti i planove fokusirane na smanjenje i valorizaciju otpada i ostataka bioloških resursa;
- MSP u sektoru agro-prehrambene industrije i srodnim oblastima.

Prioritet 2: Zeleniji Južni Jadran

Specifični cilj 2.1: Podsticanje adaptacije na klimatske promjene, prevencije rizika i otpornosti na nepogode zajedničkim prekograničnim akcijama (Rizici)

Vrste mogućih aktivnosti:

- izrada, sprovođenje i promocija transnacionalnih strategija i planova za prilagođavanje klimatskim promjenama, kao i testiranje rješenja sa posebnim fokusom na zdravlje ljudi, očuvanje prirodne i kulturne baštine, te urbanih sredina;
- izrada i sprovođenje integrisanih zajedničkih transnacionalnih strategija i mjera usmjerenih na jačanje otpornosti na klimatske promjene;
- upravljanje rizicima usmjereno ka specifičnim grupama, kao što su sektori turizma i kulture;
- aktivnosti koje imaju za cilj ublažavanje rizika na graničnim prelazima;
- podrška usvajanju pravila EU u oblasti upravljanja rizicima;
- unapređenje digitalizacije u upravljanju rizicima.

Specifični cilj 2.2: Poboljšanje biodiverziteta, zelene infrastrukture u urbanom okruženju i smanjenje zagađenja zajedničkim prekograničnim akcijama (Biodiverzitet)

Vrste mogućih aktivnosti:

- efikasno upravljanje prirodnim i kulturnim nasljeđem u svrhu zelenog turizma;
- upravljanje vodnim resursima i pejzažima, uključujući primjenu pristupa kao što su integrisano upravljanje obalnim područjima (ICZM) i prostorno planiranje morskog područja;
- efikasno upravljanje i praćenje voda, uključujući otpadne vode i kanalizaciju, ali isključivo u funkciji ostvarenja navedenog cilja zaštite prirode i smanjenja zagađenja.

Specifični cilj 2.3: Podsticanje energetske efikasnosti zajedničkim prekograničnim akcijama (Energija)

Vrste mogućih aktivnosti:

- podizanje svijesti o emisijama CO₂, na primjer kroz rješenja za dekarbonizaciju pomorske mobilnosti (npr. ribarske flote), uključujući inovativno i održivo napajanje brodova električnom energijom;
- mjere energetske efikasnosti usmjerene na specifične sektore, kao što su: kultura i turizam, građevinarstvo, javne ustanove itd.;
- unapređenje efikasnosti i sigurnosti prekograničnih energetskih mreža i gasovoda;
- korišćenje digitalnih alata i procesa za poboljšanje energetske efikasnosti;
- integrisane planove energetske efikasnosti u okviru strategija i mjera za obnovljive izvore energije (OIE);

Prioritet 3: Povezaniiji Južni Jadran

Specifični cilj 3.1: Razvoj održive, klimatski otporne, pametne i intermodalne mobilnosti na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, uključujući poboljšani pristup mreži TEN-T i prekograničnu mobilnost, kroz zajedničke prekogranične akcije (Povezanost)

Vrste mogućih aktivnosti:

- pomorski, vazdušni, željeznički i drumski saobraćaj, uključujući i turistički saobraćaj, npr. kroz poboljšane javne transportne veze ka lokalitetima kulturnog i prirodnog nasljeđa;
- zajedničke aktivnosti za razvoj meke mobilnosti, multimodalnih transportnih veza, sigurnosti luka i razvoja „zelenih luka“, uključujući:
  - testiranje novih tehnologija,
  - digitalnih alata i ICT rješenja u lukama,
  - unapređenje interoperabilnosti među lukama,
  - podršku lancima snabdijevanja,
  - poboljšanje povezanosti sa ostrvima (uključujući zelena rješenja za obalni i kratkoročni pomorski saobraćaj);
- poboljšanje procedura bezbjednosti na graničnim prelazima i u carinskim procesima, radi efikasnije povezanosti i cirkulacije ljudi i roba.

Prioritet 4: Socijalni Južni Jadran

Specifični cilj 4.1: Poboljšanje pristupa inkluzivnim i kvalitetnim uslugama u obrazovanju, osposobljavanju i cjeloživotnom učenju kroz razvoj infrastrukture i prekogranične akcije (Vještine)

Vrste mogućih aktivnosti:

- stručne/profesionalne obuke i izgradnja kapaciteta u turističkom, kulturnom i kreativnom sektoru;
- unapređenje profesionalnih, preduzetničkih, digitalnih, kao i zelenih i održivih vještina neophodnih za prelazak na zelenu ekonomiju;
- mjere za povećanje efikasnosti prekograničnih tržišta rada, u cilju veće socijalne uključenosti ranjivih društvenih grupa (npr. nezaposlenih, mladih koji nijesu u obrazovanju, obuci ni zaposlenju – NEET, i drugih ranjivih kategorija);
- izgradnja kapaciteta radi povećanja efikasnosti prelaska granica i carinskih procedura;
- aktivnosti koje se odnose na priznavanje profesionalnih kvalifikacija, kao i podrška usvajanju pravila Evropske unije u oblastima socijalne zaštite, rada i kvalifikacija – npr. putem mreže Plavih karijernih centara (*Blue Career Centres*);

Specifični cilj 4.2: Jačanje uloge kulture i turizma u ekonomskom razvoju, socijalnoj inkluziji i društvenim inovacijama, kroz prekogranične akcije (Turizam)

Aktivnosti usmjerene na jačanje društvene dimenzije i ekonomske otpornosti turizma i kulture treba da budu prvenstveno usmjerene ka ranjivim društvenim grupama i lokalnim zajednicama.

- upravljanje kulturnim i prirodnim dobrima treba da postane održivije, u skladu sa principima zelene tranzicije, raznovrsnije i strateški valorizovano, npr. kroz: mapiranje, promociju i diverzifikaciju kulturnih i tematskih ruta i usvajanje standarda EU za održivi turizam.
- unapređenje digitalizacije, posebno u kontekstu razvoja digitalnih prostora za podatke o kulturnom nasljeđu i turizmu.
- razvoj vještina, posebno digitalnih vještina aktera u kulturnom, kreativnom i turističkom sektoru.
- izgradnju kapaciteta, razvoj usluga i novih prilika za ranjive grupe u ovim sektorima.

Prioritet 5: Efikasnija javna administracija

Specifični cilj 5.1: Unaprijediti efikasnu javnu upravu podsticanjem pravne i upravne saradnje, kao i saradnje između građana i institucija, posebno u cilju rješavanja pravnih i drugih prepreka u pograničnim područjima (Upravljanje)

Vrste mogućih aktivnosti:

- Jačanje kapaciteta javne uprave za sprovođenje politika EU
- Obuke i razmjene za lokalne i regionalne administracije
- Digitalizacija administrativnih procesa i e-uprava

2. Ko sve može da aplicira?

Sljedeće vrste partnera, u zavisnosti od njihovog pravnog statusa, prihvatljive su za finansiranje kao vodeći partner, projektni partner ili pridruženi partner (associate partner), i moraju imati jedan od sljedećih pravnih statusa:

- javni organi;
- tijela uređena javnim pravom;
- privatne neprofitne organizacije, osnovane u skladu sa važećim pravnim okvirom/zakonom u odgovarajućoj zemlji.

3. Način apliciranja

Pozivi za projekte se objavljuju na zvaničnoj stranici programa: <https://www.italy-albania-montenegro.eu/programme/south-adriatic-2021-27>.

Pozive raspisuje Upravljačko tijelo (Region Pulja, Italija) u saradnji sa nacionalnim institucijama i Zajedničkim sekretarijatom. Kada je poziv otvoren, kroz Vodič za aplikante dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili predlog projekta.

Da biste mogli da podnesete predlog projekta, morate formirati **partnerstvo koje uključuje najmanje po 1 partnera iz sve 3 zemlje** koje učestvuju u programu.

Program Interreg IPA Južni Jadran 2021–2027 objavljuje pozive za dvije vrste projekata: **standardne projekte i projekte** manjeg obima (small-scale projects). **Standardni projekti** se fokusiraju na složenije i dugoročnije aktivnosti koje doprinose strateškim ciljevima programa, uključujući inovacije, održivi razvoj i poboljšanje institucionalnih kapaciteta. **Projekti manjeg obima** su usmjereni na kapitalizaciju postojećih rezultata, transfer znanja i dobrih praksi, te implementaciju pilot aktivnosti s ograničenim obimom.

Pedlozi projekata se podnose preko online platforme South Adriatic JEMS. JEMS (Joint Electronic Monitoring System) služi kao koristan alat koji omogućava aplikantima da podnesu predloge projekata, a ujedno predstavlja platformu preko koje podnose izvještaje o projektima. Pored toga, omogućava programskim tijelima da prate implementaciju projekata i napredak programa. Formular za podnošenje predloga projekata kao i detaljno upustvo za korišćenje JEMS platforme možete naći na stranici <https://www.italy-albania-montenegro.eu/programme/south-adriatic-2021-27/south-adriatic-JEMS>.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje **standardnih projekti se obično kreće od 600.000 do 1,5 miliona eura**, dok se **projekti manjeg obima finansiraju do iznosa od 200.000 eura**.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz Interreg fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Program omogućava **pretfinansiranje u iznosu do 20%** ukupnog doprinosa EU, koje se isplaćuje odmah po potpisivanju ugovora.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje kofinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira 85 %.

Uobičajeno **trajanje projekata kreće se od 18 do 30 mjeseci**, a precizno trajanje zavisi od specifičnih ciljeva i uslova definisanih u samom pozivu, odnosno u Vodiču za aplikante za svaki pojedinačni poziv.

U svim projektima koji su finansirani iz EU sredstava, predloženi budžet projekta mora biti zasnovan na **principu odgovornog finansijskog upravljanja**, što znači da mora vjerno odražavati planirane aktivnosti u okviru projekta. Ukoliko projekti potroše više sredstava od iznosa koji je odobren za projekat, EU doprinos neće biti uvećan u skladu s tim.

Primjer projekta finansiranog u okviru Interreg IPA programa Južni Jadran

Naziv projekta: **Podrška i treninzi za jačanje kapaciteta u poplavama i klizištima – FLAT**

Period realizacije: 2018-2020

Partneri: Opština Danilovgrad, Opština Nikšić, Gorska Služba spašavanja Crne Gore, Opština Brindizi i Zajednica opština Albanije

Ukupan budžet: 959.073,71 EUR

Budžet za opštine Danilovgrad i Nikšić: 573.528,06 EUR

Opis: Opšti cilj projekta FLAT je unapređenje institucionalnih kapaciteta i stvaranje uslova za uspostavljanje efikasnog sistema upravljanja poplavama i klizištima. Specifični ciljevi su: unapređenje prekograničnih struktura za odgovor u slučajevima poplava i klizišta u programskoj oblasti, jačanje kapaciteta službi zaštite i spašavanja, kreiranje integrisanih inicijativa za pripremu i spašavanje u slučajevima poplava i klizišta, kreiranje višeslojnih planova i alata za unapređenje zaštite i upravljanja rizicima u područjima koja su sklona poplavama i klizištima. Projekat je takođe unaprijedio prekograničnu komunikaciju i saradnju između nadležnih tijela tri zemlje. Kao rezultat projektnih aktivnosti, izgrađen je Regionalni trening centar u Danilovgradu, gdje su se održavali treninzi tokom projekta, a koji se koristi i nakon trajanja projekta. Partneri su takođe nabavili opremu za zaštitu i spašavanje, kao i monitoring klizišta.

5. Nacionalna kontakt osoba

Za dodatne informacije i podršku, aplikanti mogu kontaktirati nacionalnu kontakt osobu koja ima ključnu ulogu u identifikaciji ciljne publike, distribuciji informacija o programu i pružanju podrške korisnicima na nacionalnom nivou.

Nacionalna kontakt osoba u Crnoj Gori: Slađana Pešić, email: sladjana.pesic@mep.gov.me

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu stranicu programa Južni Jadran: <https://www.italy-albania-montenegro.eu/>

INTERREG VI-A IPA Program prekogranične saradnje Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2021–2027

Interreg VI-A IPA Program Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2021–2027 podstiče saradnju između tri zemlje u cilju jačanja socijalnog, ekonomskog i teritorijalnog razvoja prekograničnog područja, kako bi to područje postalo otpornije na zajedničke izazove. Program je osmišljen kao instrument koji će podsticati saradnju između Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, rješavati zajedničke izazove i ukazivati na mogućnost i potrebu za još boljom saradnjom u određenim oblastima u budućnosti. **Programska oblast** obuhvata 12 županija iz Hrvatske, Brčko distrikt i 109 opština iz Bosne i Hercegovine i 12 opština iz Crne Gore i to: Herceg Novi, Kotor, Tivat, Budva, Bar, Ulcinj, Cetinje, Danilovgrad, Nikšić, Podgorica, Tuzi, Zeta.

Ukupni budžet Programa iznosi **138.453.765 eura**, od čega je doprinos Evropske unije 117.685.699 eura, dok preostali iznos obezbjeđuju države učesnice kroz nacionalno sufinansiranje.

1. Tematski prioriteti, ciljevi programa i prihvatljive aktivnosti

Prioritet 1 - Pametna ulaganja u istraživanje, inovacije i konkurentno preduzetništvo

Specifični cilj RSO1.1 – Razvijanje i unapređenje istraživačkih i inovacijskih kapaciteta i usvajanje naprednih tehnologija

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Podrška prekograničnim inovacijama i transferu tehnologija zasnovanom na pametnoj specijalizaciji, uključujući jačanje saradnje između istraživačkih institucija, MSP, javnog sektora i organizacija za podršku biznisu.
- Jačanje i modernizacija usluga podrške biznisima (uključujući izgradnju male infrastrukture i preferiranju rješenja zasnovanih na prirodi), kao što su: obuke, marketing, razvoj i

primjena novih usluga/proizvoda, korišćenje IKT i inovativnih rješenja (blockchain, AI, big data, robotika...).

- Ubrzanje inovacija i transfer tehnologija (npr. u bio, zelenoj i cirkularnoj ekonomiji, poljoprivredi, pametnoj proizvodnji, klimatskim rješenjima itd.), a sve u cilju podrške uvođenju inovativnih rješenja.
- Pilot linije i validacija proizvoda, uključujući saradnju nauke i privrede.
- Prenos dobrih praksi u oblasti zelene ekonomije.
- Jačanje usluga podrške MSP-ovima i preduzetnicima za pristup inovacijama i tehnologiji.
- Unaprijeđenje transfera i unaprijeđenje dokazanih zelenih rješenja kako bi se smanjio ekološki otisak proizvodnih procesa i otvorile zelene poslovne mogućnosti.
- Unaprijeđenje kapaciteta, razvoj tehničkih rješenja i novih metoda rada i integracija inovativnih rješenja korišćenjem IKT-a za potrebe javnog sektora.
- Uspostavljanje Living Labova, test-beddova i inovacionih ekosistema.
- Saradnja javnih institucija u kreiranju politika pametne specijalizacije.
- Zajednička izgradnja kapaciteta istraživačkih institucija.

Specifični cilj RSO1.3 – Unapređenje održivog rasta i konkurentnosti malih i srednjih preduzeća i otvaranje novih radnih mjesta u malim i srednjim preduzećima kroz produktivna ulaganja

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Podrška lokalnim MSP u suočavanju s izazovima njihove veličine, pristupa finansijama, tržišnim uslovima.
- Jačanje kapaciteta porodičnih preduzeća, uključujući digitalne i preduzetničke vještine.
- Formiranje i podrška klasterima i mrežama MSP u razvoju i promociji zajedničkih proizvoda.
- Pilot aktivnosti za inovacije proizvoda i procesa.
- Podrška inovacijama (patenti, dizajn, zaštita proizvoda itd.).
- Uvođenje i promocija (međunarodnih) standarda i sertifikacija.
- Razmjena dobrih praksi u digitalizaciji i primjeni novih tehnologija u poslovanju.

Prioritet 2 – Zelena ulaganja u zaštitu životne sredine i efikasno upravljanje rizicima

Specifični cilj: RSO2.1 – Promovisanje energetske efikasnosti i smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Razvijanje i sprovođenje zajedničkih pilot i demonstracionih aktivnosti zasnovanih na inovativnim tehnologijama, mjerama i rješenjima u oblasti upravljanja energijom
- Investicije u mjere i aktivnosti za povećanje energetske efikasnosti i integraciju održivih izvora energije u različitim sektorima, uključujući čista rješenja u mobilnosti i transportu, uz izgradnju male infrastrukture i preferiranje rješenja zasnovanih na prirodi.
- Promocija pilot aktivnosti u sektoru javnih zgrada
- Zajednički podsticaji i pilot projekti za strateški pristup energetskej efikasnosti, npr. izrada SECAP¹ planova

¹ Sustainable Energy and Climate Action Plans - Održivi energetske i klimatske akcioni planovi

- Jačanje prekogranične saradnje i prenosa znanja kroz razmjenu iskustava i informacija (podizanje svijesti), kao i izgradnju kapaciteta putem onlajn i terenskih obuka u oblasti energetske efikasnosti.
- Sprovođenje pilot aktivnosti za testiranje inovativnih i klimatski neutralnih rješenja, uključujući korišćenje rezultata istraživanja i razvoja (R&D) u renoviranju i sistemima grijanja i hlađenja objekata (uključujući objekte kulturne baštine).
- Unapređenje upravljanja energetskom potrošnjom i podsticanje promjena u ponašanju korisnika u cilju smanjenja potrošnje energije i efikasnijeg, održivog korišćenja resursa.
- Podrška proizvodnji i upotrebi naprednih biogoriva (proizvedenih od sirovina koje nisu za ljudsku ishranu, poput celuloznih goriva i biomase iz održivih izvora), kao i drugih obnovljivih izvora energije (npr. solarna, geotermalna), uz prioritetsnu upotrebu degradiranih i industrijskih zemljišta (*brownfield* lokacija).

Specifični cilj RSO2.4 – Promovisanje prilagođavanja klimatskim promjenama i prevencije rizika od katastrofa, otpornosti, uzimajući u obzir pristupe zasnovane na ekosistemu

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Razvoj i uvođenje zajedničkih strategija za adaptaciju na klimatske promjene, prekogranične strategije prevencije katastrofa i planova prvog odgovora, kao i rješenja i sistema za praćenje, prevenciju i upravljanje potencijalnim rizicima (npr. poplave, šumski požari, klizišta, suše, zagađenje mora, zemljotresi, invazivne strane vrste itd.), uključujući edukaciju građana i regulaciju ponašanja.
- Podsticanje međusektorske i međudržavne saradnje u oblasti prevencije rizika i upravljanja brzim odgovorom kroz razvoj i primjenu zajedničkih protokola, procedura, pristupa i mjera, uključujući male infrastrukturne intervencije zasnovane na prirodi, vozila za hitne intervencije, opremu, skloništa itd.
- Jačanje institucionalnih i stručnih kapaciteta i podizanje svijesti za rješavanje ekoloških pitanja, klimatskih promjena i smanjenje rizika od katastrofa
- Uspostavljanje zajedničkih centara za hitne situacije, uključujući manje infrastrukturne intervencije sa prioritetom na rješenja zasnovana na prirodi.
- Razvoj prekograničnih procjena rizika i strategija za upravljanje rizicima od katastrofa koje obuhvataju prekogranične prijetnje poput šumskih požara, klizišta, poplava i promjena relativnog nivoa mora, kao i invazivne strane vrste koje direktno ugrožavaju biodiverzitet i ekosisteme.
- Razmjena znanja i dobrih praksi u vezi sa mjerama adaptacije zasnovanim na ekosistemima, te sprovođenje pilot aktivnosti za zaštitu i obnovu otpornosti ekosistema, kao što su rijeke, močvare i more, šume, prekogranična povezanost staništa, agrošumarstvo, biodiverzitet, pejzaži, otpornost na klimatske promjene, modeliranje i prognoziranje.
- Testiranje integrisanih rješenja za adaptaciju na klimatske promjene kroz pilot aktivnosti, koje kombinuju tehnološke, ekološke, društvene, kulturne, upravljačke i finansijske aspekte, uzimajući u obzir dobre prakse dostupne na lokalnom, regionalnom, nacionalnom ili evropskom nivou.
- Povećanje klimatske otpornosti kritične infrastrukture i lokaliteta prirodne i kulturne baštine (uključujući očuvanje otpornosti šuma na klimatske promjene i očuvanje zaliha i ponora ugljenika – pošumljavanje, pojačano pošumljavanje, restauracija i rehabilitacija) kroz unapređenje planova pripravnosti i upravljanja rizicima.
- Integracija aspekata klimatskih promjena u strategije upravljanja vodama i njihova primjena na lokalnom, regionalnom i međuregionalnom nivou (npr. kvalitet vode, poplave, upravljanje

kišnicom i zadržavanje vode, nestašica vode, potencijal za meke i infrastrukturne mjere u vezi sa snabdijevanjem pijaćom vodom, uključujući pametno određivanje cijene vode i sisteme za odvodnju i prečišćavanje otpadnih voda, podzemne vode, adaptivna rješenja kao što su očuvanje močvara, pošumljavanje i zaštita prirodnih poplavnih područja).

- Razmjena znanja i razvoj rješenja za jačanje otpornosti poljoprivrednog i šumarskog sektora na klimatske promjene, uključujući otpornost na sušu, pojavu štetočina, invazivne vrste, kao i sprovođenje procjene ranjivosti ovih sektora.
- Razvoj rješenja za jačanje usluga ekosistema koje doprinose zdravlju i dobrobiti ljudi, radi jačanja društvene otpornosti i ublažavanja socioekonomskih posljedica klimatskih promjena, npr. implementacijom zelene infrastrukture, principa zelene gradnje i održivog upravljanja kišnicom, posebno u urbanim sredinama.

Specifični cilj RSO2.6: Promovisanje prelaska na cirkularnu ekonomiju koja efikasno koristi resurse

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Razvijanje i sprovođenje pristupa i rješenja koja ograničavaju deponovanje svih vrsta otpada i omogućavaju zadržavanje njihove vrijednosti (kao budućih resursa) u ekonomskom ciklusu.
- Povećanje svijesti donosilaca odluka i relevantnih aktera o ekološkim i ekonomskim prednostima cirkularne ekonomije, kao i unapređenje njihovih kapaciteta za praktičnu primjenu cirkularnih pristupa u različitim sektorima (kao što su elektronika, građevinarstvo i zgrade, tekstil, plastika, ambalaža, prehrambena industrija, poljoprivreda, šumarstvo i drvna industrija).
- Sprovođenje zajedničkih pilot i demonstracionih aktivnosti uz aktivno uključivanje građana, npr. kroz primjere dobre prakse u selektivnom prikupljanju otpada i njegovoj ponovnoj upotrebi, testiranjem pristupa „popravi, ponovo koristi, renoviraj“ – sa ciljem promjene ponašanja, veće prihvaćenosti održivih proizvoda i efikasnijih obrazaca potrošnje i proizvodnje.
- Unapređenje politika upravljanja otpadom i kompetencija javnog sektora, uključujući prevenciju, obradu i reciklažu komunalnog otpada (npr. iskorišćavanje organskog otpada i nutrijenata iz otpadnih voda), industrijskog biootpada i građevinskog otpada.
- Razvijanje i testiranje rješenja koja podržavaju oporavak i ponovnu upotrebu sirovina.
- Podrška digitalnim rješenjima za cirkularnu ekonomiju, uključujući razvoj aplikacija i servisa kao što su: pasoši proizvoda, mapiranje resursa, sistemi za praćenje i informisanje potrošača.

Prioritet 3 – Dostupne i otporne zdravstvene usluge

Specifični cilj RSO4.5 – Osiguravanje jednakog pristupa zdravstvenoj zaštiti i podsticanje otpornosti zdravstvenih sistema, uključujući primarnu zaštitu, i promovisanje prelaska sa institucionalne brige na brigu zasnovanu na porodici i zajednici

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Razvoj i primjena IKT rješenja i pilot-akcija za digitalizaciju zdravstvene zaštite;
- Poboljšanje pristupa zdravstvenim uslugama za ranjive i marginalizovane grupe (starije osobe, djeca bez roditeljskog staranja, osobe sa invaliditetom) kroz ulaganje u opremu i prevozna sredstva;

- Unapređenje prekogranične zdravstvene zaštite kroz ulaganja u telemedicinu, dijagnostiku, mobilne klinike i mobilnu infrastrukturu, uključujući infrastrukturu manjeg obima;
- Razmjena znanja putem edukacija, podizanja svijesti i obuka (online i na terenu), sa ciljem jačanja primarne i porodične/komunitarne zdravstvene zaštite;
- Zajedničke aktivnosti za promociju zdravih stilova života, aktivnog i zdravog starenja i prevencije bolesti.

Prioritet 4 – Održivi i inkluzivni turizam i kultura

Specifični cilj RSO4.6 – Jačanje uloge kulture i održivog turizma u ekonomskom razvoju, socijalnoj inkluziji i društvenim inovacijama

Primjeri prekograničnih aktivnosti koje mogu biti podržane:

- Razvijanje i sprovođenje zajedničkih (pilot) aktivnosti za podršku diverzifikaciji i održivosti turizma, kroz ulaganja u manje poznate destinacije (npr. slabije razvijene oblasti, zaleđe i kontinentalni dijelovi programske teritorije) i različite oblike turizma (kulturni, ruralni, agroturizam, aktivni turizam, zdravstveni turizam itd.), uključujući manju infrastrukturu koja preferira rješenja zasnovana na prirodi.
- Razvijanje i implementacija inovativnih rješenja i stvaranje pametnih destinacija, npr. putem digitalizacije i kreativnih industrija, kao i novih usluga i proizvoda za specifične ciljne grupe kao što su starije osobe, mladi ili osobe sa invaliditetom, uključujući manju infrastrukturu koja preferira rješenja zasnovana na prirodi.
- Razvoj i sprovođenje mjera za zaštitu, valorizaciju i promociju održivog kulturnog nasljeđa i kulturnih usluga, javnih turističkih dobara i usluga, uključujući ulaganja u fizičku regeneraciju i bezbjednost javnih prostora (uključujući manju infrastrukturu zasnovanu na prirodi), s ciljem uključivanja u turistički i/ili kulturni krug.
- Podrška socijalnim inovacijama i inkluziji u turizmu i kulturi – razvoj postojećih i/ili novih poslovnih modela u oblasti turizma i kulture koji doprinose zapošljavanju, uključujući obuke za sticanje i unapređenje vještina ranjivih grupa (npr. unapređenje digitalnih kompetencija).
- Zaštita, razvoj i promocija prirodnog nasljeđa i eko-turizma, uključujući lokalitete mreže Natura 2000 (npr. kampanje za uklanjanje invazivnih vrsta, integracija zelene infrastrukture kao način zaustavljanja gubitka biodiverziteta i podršku višestrukim uslugama ekosistema).
- Integracija postojećih turističkih proizvoda u prekogranične tematske rute, proizvode ili destinacije, kao i njihovo dalje unapređenje.
- Izgradnja kapaciteta za inovacije u turizmu i kulturnom nasljeđu, sa fokusom na oporavak i otpornost, te održivi razvoj novih ili unapređenje postojećih prekograničnih turističkih proizvoda, diverzifikaciju proizvoda u skladu sa novim trendovima i potrebama, uključujući mjere održive mobilnosti (npr. korišćenje javnog prevoza, alternativni oblici mobilnosti, nisko-emisioni transport).
- Primjena zelenih koncepata i standarda u prekograničnim turističkim proizvodima i uslugama, te održiva upotreba kulturnog i turističkog potencijala prekograničnih oblasti, uključujući aktivnosti koje se bave zaštitom morskog okruženja (npr. od zagađenja izazvanog turizmom i saobraćajem) i podrškom glavnim turističkim destinacijama da postanu ekološki održive.

2. Ko sve može da aplicira?

Lista **prihvatljivih partnera** obuhvata:

- Nacionalne, regionalne ili lokalne javne institucije (ministarstva, javne agencije, regioni, opštine, turističke organizacije, javne službe, itd.);
- Javne ustanove;
- javne institucije koje se bave zdravstvenom zaštitom i dugoročnom njegom (npr. bolnice, klinike, domovi/zavodi za zdravstvenu njegu);
- obrazovne i istraživačke institucije;
- Neprofitne privatne organizacije (organizacije civilnog društva, nevladine organizacije, poslovna udruženja itd.);
- Profitne privatne organizacije (pretežno mala i srednja preduzeća, kompanije).

3. Način apliciranja

Pozivi za projekte se objavljuju na zvaničnoj stranici programa: <https://interreg-hr-ba-me.eu/> Pozive raspisuje Upravljačko tijelo (Hrvatska) u saradnji sa nacionalnim institucijama i Zajedničkim sekretarijatom. Kada je poziv otvoren, kroz Vodič za aplikante dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili predlog projekta.

Partnerstvo mora da se sastoji **od najmanje dva partnera iz različitih zemalja učesnica**, od kojih jedan mora biti iz države članice EU (Hrvatska). Važno je napomenuti da aplikacije sa trilateralnim partnerstvom (partnerstvom koje uključuje partnere iz sve tri zemlje) posebno se podstiču, što je izraženo i kroz dodjelu **dodatna 2 boda u evaluaciji**. Maksimalan broj partnera u aplikaciji je šest. Za traženje partnera i razvijanje zajedničkih projektnih ideja možete se registrovati na platformi programa za traženje partnera: <https://interreg-hr-ba-me.eu/project/find-a-partner/>

Predlozi projekata se podnose preko online platforme JEMS. Formular za podnošenje predloga projekata kao i detaljno upustvo za korišćenje JEMS platforme možete naći na stranici <https://JEMS.interreg-hr-ba-me.eu/no-auth/login?ref=%2Fapp%2Fdashboard>.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva, i kreću se od **400.000 do 2.5 milion eura (1, Poziv), 400.000 do 2 miliona (2. poziv)**.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz Interreg fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Program omogućava **pretfinansiranje u iznosu do 25%** ukupnog EU doprinosa, koje se isplaćuje odmah po potpisivanju ugovora.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje kofinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a

na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Uobičajeno **trajanje projekata kreće se od 18 do 36 mjeseci (1. Poziv), 18-24 mjeseci (2. Poziv)**, a precizno trajanje zavisi od specifičnih ciljeva i uslova definisanih u samom pozivu, odnosno u Vodiču za aplikante za svaki pojedinačni poziv.

Kontakti:

Zajednički sekretarijat:

Dragan Đurišić, durisic@interreg-hr-ba-me.eu

Vlado Stojković, stojkovic@interreg-hr-ba-me.eu

Ministarstvo evropskih poslova:

Tamara Marković, tamara.markovic@mep.gov.me

Veselin Šćepanović, veselin.scepanovic@mep.gov.me

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu stranicu programa <https://interreg-hr-ba-me.eu/>

Primjer projekta finansiranog u okviru Interreg IPA programa Hrvatska – Bosna i Hercegovina-Crna Gora

Naziv projekta: Istorijske tvrđave kao pokretači razvoja prekograničnog turizma (FORTITUDE)

Period realizacije: 2020-2022

Partneri: Javna ustanova u kulturi Tvrđava kulture Šibenik, Grad Karlovac, Grad Banja Luka, Opština Herceg Novi, Opština Bar

Ukupan budžet: 1.618.438,71 EUR

Budžet za Opštine Bar i Herceg Novi: 626.870,48 EUR

Opis: Projekat FORTITUDE imao je za cilj unapređenje i diversifikaciju turističke ponude u programskom području kroz održivi razvoj turizma zasnovanog na fortifikacionom nasljeđu. Specifični ciljevi uključivali su: povećanje atraktivnosti utvrđenja kroz organizaciju zajedničkih kulturnih manifestacija; unapređenje saradnje i vještina menadžmenta između upravljača kulturnim nasljeđem i turističkih aktera; razvoj novih turističkih sadržaja i ruta koje povezuju istorijske tvrđave u Šibeniku, Karlovcu, Banjoj Luci, Herceg Novom i Baru.

Kroz projekat su poboljšani posjetilački centri na ovim tvrđavama, organizovana je prva regionalna manifestacija "Noć tvrđava", a više od 70 učesnika je prošlo obuke iz oblasti upravljanja kulturnim nasljeđem. Ovi rezultati doprinijeli su povećanju broja turista i produženju turističke sezone u prekograničnom području.

INTERREG IPA ADRION 2021-2027

Program Interreg IPA ADRION je **program transnacionalne saradnje u Jadransko-jonskom** regionu koji je usmjeren na razvoj regionalnih inovacionih sistema, očuvanje kulturne i prirodne baštine, jačanje ekološke otpornosti, održivi transport i izgradnju kapaciteta. Povezujući deset partnerskih država, IPA ADRION podstiče evropsku integraciju i služi kao pokretač politika u korist više od 70 miliona ljudi. **Programsko područje** obuhvata države članice EU - Grčka, Hrvatska, Italija (regije Furlanija-Juljska krajina, Veneto, Lombardija, Emilija-Romanja, Marke, Umbrija, Abruco, Molize, Pulja, Bazilikata, Kalabrija i Sicilija, te autonomne pokrajine Trento i Bolcano), Slovenija i države koje nijesu članice EU - Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Sjeverna Makedonija i Srbija, kao i San Marino.

Za programski period 2021–2027, IPA ADRION raspolaže **ukupnim budžetom od 160,81 miliona eura**.

1. Tematski prioriteti, ciljevi programa i prihvatljive aktivnosti

Prioritet 1 – Podrška pametnijem Jadransko-jonskom regionu

Specifični cilj 1.1: Razvoj i unapređenje istraživačkih i inovativnih kapaciteta i usvajanje naprednih tehnologija

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Razvijanje transnacionalnih Strategija pametne specijalizacije u ključnim oblastima kao što su zdravlje i kvalitet života, agro-prehrambeni sektor i bezbjedna ishrana, energetika, održivi turizam i kreativna ekonomija, IKT sistemi i tehnologije, energetska efikasnost i zaštita životne sredine, prevencija katastrofa, pametna mobilnost, inovativne proizvodne tehnologije i napredni materijali, kao i plava ekonomija.
- Podsticanje i ohrabivanje razvoja transnacionalno osmišljenih inovacija (tehničkih i netehničkih, uključujući usluge) kroz pilot-projekte i zajedničke inicijative, koje doprinose rešavanju društvenih i ekoloških izazova, kao što su demografske promjene, energetska efikasnost i klimatske promjene.
- Promovisanje i uspostavljanje modela upravljanja na više instanci radi olakšavanja transnacionalnih modela saradnje, usmjerenih na rešavanje izazova u zajedničkim oblastima specijalizacije.

Specifični cilj 1.4: Razvoj vještina za pametnu specijalizaciju, industrijsku tranziciju i preduzetništvo

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Podsticanje aktivnosti za izgradnju kapaciteta i institucionalno učenje, namjenjenih zainteresovanim stranama i ključnim akterima koji učestvuju u procesu kreiranja, sprovođenja i praćenja Strategija pametne specijalizacije.

- Podsticanje razvoja regionalnih i nacionalnih politika usmjerenih na demografske promjene, odlazak stručne radne snage (brain-drain), starenje društva, migracije i regionalne nejednakosti u ljudskom kapitalu.
- Podrška razvoju aktivnosti usmjerenih na unapređenje kompetencija i vještina za prihvatanje i širenje digitalizacije, dekarbonizacije, plave ekonomije, obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti, cirkularne ekonomije i socijalnih inovacija, kao i na razvoj centara znanja i platformi (npr. laboratorija za učenje, e-learning platformi itd.).

Prioritet 2: Podrška zelenijem Jadransko-jonskom regionu otpornijem na klimatske promjene

Specifični cilj 2.1: Promovisanje prilagođavanja na klimatske promjene i prevencija rizika od katastrofa, podizanje otpornosti, uzimajući u obzir pristupe zasnovane na ekosistemima

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Razvijanje, sprovođenje i promocija transnacionalnih strategija i planova za prilagođavanje klimatskim promjenama, kao i testiranje rešenja sa posebnim fokusom na zdravlje ljudi, očuvanje prirodne i kulturne baštine, te urbane sredine.
- Razvijanje i sprovođenje integrisanih zajedničkih transnacionalnih strategija i j usmjerenih na jačanje otpornosti na klimatske promjene u obalnim područjima, rečnim slivovima, ruralnim i planinskim regionima
- Razvijanje zajedničkih transnacionalnih planova i pilot-akcija za jačanje otpornosti morskih ekosistema na klimatske promjene.
- Razvijanje i sprovođenje zajedničkih transnacionalnih akcionih planova za koordinaciju mera usmjerenih na prevenciju prirodnih i antropogenih katastrofa i standardizovane odgovore, sa posebnim naglaskom na rešenja zasnovana na prirodi.
- Prikupljanje relevantnih informacija sa ciljem jačanja sinergije i povećanja spremnosti lokalnih, regionalnih i nacionalnih tijela za civilnu zaštitu u suočavanju sa prirodnim i antropogenim rizicima
- Priprema i sprovođenje strategija i akcionih planova na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou za očuvanje i zaštitu vodnih resursa
- Sprovođenje pilot-akcija za zajedničko i koordinisano korišćenje „big data“ tehnologija u svrhu modeliranja, rane prognoze i sistema upozorenja, s ciljem smanjenja rizika povezanih s klimatskim promjenama.

Specifični cilj 2.2: Promovisanje tranzicije na cirkularnu i resursno efikasnu ekonomiju

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Prikupljanje relevantnih informacija, razmjena iskustava i testiranje aktivnosti radi izrade materijala za zastupanje s ciljem povećanja znanja i spremnosti donosioca politika i javnih uprava
- Identifikovati i sprovesti transnacionalne akcione planove i strategije za unapređenje i/ili proširenje cirkularne ekonomije na regionalnom, nacionalnom i makro-regionalnom nivou.
- Unaprijediti saradnju između javnog i privatnog sektora i uspostaviti mreže za prevenciju otpada, prerađu i reciklažu, uz testiranje kroz pilot-inicijative.
- Razviti i testirati rešenja za obnovu i popravku polovnih proizvoda, uz uključivanje lokalnih zanatlija i građana.

- Razviti i sprovesti transnacionalne okvire i testirati pilot-akcije za usmjeravanje javnih politika upravljanja otpadom ka cirkularnim modelima (npr. kroz integrisane i sistemske pristupe u upravljanju otpadom).
- Pokrenuti zajedničke akcije i inovacione mreže za testiranje naučno zasnovanih rešenja u cilju prikupljanja i reciklaže morskog otpada (npr. plastični otpad, ribolovni alati od plastike itd.).

Specifični cilj 2.3: Unapređenje zaštite i očuvanja prirode, biodiverziteta i zelene infrastrukture, uključujući urbana područja, i smanjenje svih oblika zagađenja

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Definirati i sprovesti političke okvire, strategije i mjere za zaštitu i unapređenje prirodnih kopnenih i morskih staništa, uključujući zaštićena područja i oblasti obuhvaćene direktivama o staništima i pticama.
- Testirati rešenja za zaštitu i obnovu flore i faune (s posebnim fokusom na alge/Posidonia oceanica, velike mesoždere, oprašivače, migratorne vrste, ribe), uz primjenu plave i zelene infrastrukture.
- Identifikovati i preneti dobre prakse i inovativna rešenja za suzbijanje prisustva invazivnih morskih vrsta i očuvanje autohtone flore i faune u kopnenim ekosistemima.
- Prikupljati relevantne informacije i koristiti ih za izradu materijala za zastupanje u cilju jačanja sinergije i povećanja spremnosti lokalnih, regionalnih i nacionalnih donosioca politika i upravnih organa, kako bi se poboljšali politike, upravljanje i menadžerski modeli postojećih ili novih morskih i prirodnih zaštićenih područja.
- Definirati akcione planove za jačanje sprovođenja postojećih i novih integrisanih planova upravljanja obalnim područjima, pomorskog prostornog planiranja i Okvirne direktive EU o morskoj strategiji.
- Definirati i sprovesti pravno obavezujuće sporazume sa ključnim akterima za smanjenje zagađenja plastikom u moru.
- Identifikovati i testirati zajedničke akcije za obezbeđivanje održive hrane i tradicionalnih poljoprivrednih proizvoda (npr. očuvanje starih sorti sjemena, tradicionalni uzgoj životinja).
- Doprinijeti poboljšanju zdravlja stanovništva jadransko-jonskog regiona kroz identifikaciju dobrih praksi i sprovođenje pilot-akcija usmerenih na smanjenje zagađenja vazduha, vode i zemljišta.
- Definirati zajedničke akcije za očuvanje zemljišta i voda kroz prikupljanje podataka i njihovu javnu dostupnost.
- Razviti i sprovesti zajedničke strategije za zaštitu biodiverziteta, uzimajući u obzir konfliktne aktivnosti iskorišćavanja mora, poput turizma, komercijalne i rekreativne plovidbe, akvakulture, postavljanja vjetroparkova, eksploatacije nafte i gasa.
- Razmjena dobrih praksi i testiranje rešenja za održivi turizam kroz participativne pristupe.

Specifični cilj 2.4: Promovisanje održive multimodalne urbane mobilnosti, kao dio tranzicije ka ekonomiji sa neto nultom emisijom ugljenika

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Razviti i sprovesti zajedničke akcije za primjenu inteligentnih transportnih sistema, usmjerenih na bolje korišćenje infrastrukture i razvoj novih mobilnih usluga, s ciljem unapređenja održivih, čistih i pametnih sistema mobilnosti i pametnog upravljanja saobraćajnim tokovima u gradovima i funkcionalnim urbanim područjima.

- Pokrenuti zajedničke inicijative za aktivno uključivanje građana, turističkih aktera i ekonomskih operatera u kreiranje održivih urbanih planova mobilnosti (SUMP), kako u gradovima, tako i u funkcionalnim urbanim područjima.
- Podržati prelazak ka održivom i pristupačnom javnom gradskom prevozu i aktivnim vidovima kretanja (npr. biciklizam, pješaćenje) kroz sprovođenje zajedničkih pilot-akcija, uz maksimalno iskorišćavanje mogućnosti koje donosi elektro-mobilna revolucija.

Prioritet 3 – Povezaniya Evropa uz bolju mobilnost

Specifični cilj 3.2: Razvoj i unapređenje održive, klimatski otporne, inteligentne i intermodalne nacionalne, regionalne i lokalne mobilnosti, uključujući poboljšani pristup TEN-T-u i prekograničnoj mobilnosti

Vrste **aktivnosti** koje mogu biti podržane:

- Pokrenuti transnacionalne akcije saradnje za razvoj i/ili unapređenje održivih i pametnih sistema mobilnosti, jačanje veza između urbanih i ruralnih područja i sprovođenje inovativnih rešenja za održivi transport
- Razviti i testirati inovativne alate i rešenja za planiranje buduće potražnje za javnim prevozom, uzimajući u obzir uticaj socio-demografskih promjena i pandemijske situacije na intermodalnu mobilnost na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.
- Podržati ekološke performanse i energetske efikasnost za niskougljenične lučke sisteme i prateću infrastrukturu – uključujući smanjenje buke, poboljšanje kvaliteta vazduha i smanjenje emisija CO₂ – kroz sprovođenje pilot-akcija koje testiraju inovativne tehnologije, rešenja cirkularne ekonomije, energetske održivosti i usklađene regulatorne standarde za pomorski i rečni transport.
- Ojačati ulogu jadransko-jonskog transportnog sektora u okviru nove TEN-T politike kroz pilot-akcije i implementaciju zajedničkih rešenja koja će podstaći primjenu IKT tehnologija, posebno u vezi sa digitalizacijom transportnih procedura, naročito u lučkim područjima.
- Razviti koncept "Motorways of the Seas" kao alternativu preopterećenom drumskom transportu, kroz ciljne strategije i akcione planove koji će omogućiti potpunu iskorišćenost pomorskog transporta i unutrašnjih plovnih puteva u logističkom lancu.
- Sprovesti integrisane transnacionalne akcione planove koji podržavaju razvoj željezničko-pomorskog transporta kao intermodalnog i multimodalnog transportnog modela.
- Podržati povećanje "Short Sea Shipping" u jadransko-jonskom morskom basenu kao održivog oblika transporta kroz zajedničke akcije, uključujući promociju alternativnih goriva i transportnih modova, kao i ekološki prihvatljivih rešenja za prve i poslednje kilometre transporta.
- Mapirati infrastrukturne, tehnološke i zakonodavne prepreke u cirkulaciji tereta, uključujući pravne i administrativne varijacije koje smanjuju efikasnost glatkog transnacionalnog transporta, kako bi se stvorio zajednički okvir transnacionalne transportne politike.
- Poboljšati pristupačnost unutar jadransko-jonskog regiona, s posebnim fokusom na periferne oblasti, u povezivanju sa TEN-T mrežom, kroz sprovođenje akcionih planova koji rešavaju uska grla koja ometaju rast transportnog sektora i ekonomski razvoj.

Prioritet 4 – Podrška upravljanju Jadransko-jonskim regionom

Specifični cilj ISO6.6: Druge akcije za podršku boljem upravljanju saradnjom

Odobrene **aktivnosti** treba prvenstveno da doprinesu sprovođenju: Strategije EU za jadransko-jonski region (EUSAIR); Manifesta za mlade – Mladi oblikuju evropsku politiku saradnje; Evropskog zelenog dogovora (EU Green Deal); Strategije EU za Zapadni Balkan; Agende Zapadnog Balkana za inovacije, istraživanje, obrazovanje, kulturu, mlade i sport; Procesu proširenja EU.

2. Ko sve može da aplicira?

Ako određene institucije ili organizacije žele da apliciraju za okvirni ADRIION Interreg projekat, moraju se nalaziti na listi **prihvatljivih partnera**, koja obuhvata:

- Nacionalne, regionalne ili lokalne javne institucije (ministarstva, javne agencije, regioni, opštine, univerziteti, bolnice itd.);
- Javne ustanove (lučke uprave, privredne komore itd.);
- Neprofitne privatne organizacije (organizacije civilnog društva, nevladine organizacije, poslovna udruženja itd.);
- Profitne privatne organizacije (pretežno mala i srednja preduzeća, kompanije).

3. Način apliciranja

Program objavljuje **pozive za dostavljanje predloga projekata**, koji obuhvataju širok spektar tema u skladu sa njegovim tematskim prioritetima. Ovi pozivi imaju za cilj podršku transnacionalnim projektima koji kroz razvoj digitalnih alata, strategija, akcionih planova i pilot-testova nastoje pronaći zajednička rešenja za zajedničke izazove. Pozivi se objavljuju na stranici <https://www.interreg-ipa-adrion.eu/calls/>. Kada je poziv otvoren, kroz **Vodič za aplikante** dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspešno sastavili i dostavili predlog projekta.

Da biste mogli da podnesete predlog projekta, morate formirati **transnacionalno partnerstvo** koje uključuje zemlje iz prihvatljivog područja saradnje. Transnacionalno partnerstvo obično se sastoji od zemalja članica EU i zemalja koje nisu članice EU. Da biste provjerili da li je vaše partnerstvo prihvatljivo, uvek provjerite pravila navedena u Vodiču za aplikante. U okviru prvog poziva ovog programa, da bi partnerstvo bilo prihvatljivo moralo je da uključi **najmanje 6 partnera i to 3 iz IPA i 3 iz EU država**. Za traženje partnera i razvijanje zajedničkih projektnih ideja možete se registrovati na Adrion platformi za traženje partnera <https://partnersearch.interreg-ipa-adrion.eu/landingpage/>.

Predlozi projekata se podnose preko online platforme **ADRION JEMS**. Formular za podnošenje predloga projekata kao i detaljno upustvo za korišćenje JEMS platforme možete naći na stranici https://www.interreg-ipa-adrion.eu/wp-content/uploads/2023/08/IPA-ADRION-1st-call-JEMS-guidelines-2023_04_05.pdf.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od **600.000 do 1,5 miliona eura po projektu**.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 85% iz Interreg fondova**, dok preostalih **15%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Program omogućava **pretfinansiranje u iznosu do 20%** ukupnog EU doprinosa, koje se isplaćuje odmah po potpisivanju ugovora.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Uobičajeno **trajanje projekata kreće se od 18 do 36 mjeseci**, a precizno trajanje zavisi od specifičnih ciljeva i uslova definisanih u samom pozivu, odnosno u Vodiču za aplikante za svaki pojedinačni poziv.

5. Nacionalna kontakt tačka

Za dodatne informacije i podršku, aplikanti mogu kontaktirati nacionalnu kontakt tačku koja ima ključnu ulogu u identifikaciji ciljne publike, distribuciji informacija o programu i pružanju podrške korisnicima na nacionalnom nivou.

Nacionalna kontakt tačka u Crnoj Gori je Milena Adžić, milena.adzic@mep.gov.me

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu ADRION stranicu: <https://www.interreg-ipa-adrion.eu/>

Primjer projekta finansiranog u okviru Interreg IPA programa ADRION

Naziv projekta: **Wool as Outstanding Opportunity for Leverage (WOOL)**

Period realizacije: 2018-2020

Partneri: Polo Tecnologico Alto Adriatico SCPA, Opština Pljevlja, Opština Žabljak, Sarajevska Regionalna Razvojna Agencija SERDA, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagreb, Opština Majur i drugi.

Ukupan budžet: 1.342.775,00 EUR

Budžet za Opštine Pljevlja i Žabljak: 198.933,20 EUR

Opis: Projekat **WOOL** imao je za cilj očuvanje vune kao značajnog prirodnog resursa i zaštitu kulturnog naslijeđa tradicionalnih ručno izrađenih vunjenih proizvoda kroz jačanje regionalne saradnje, transfer znanja i promociju zajedničkog brenda ADRION regije. Glavni rezultati projekta uključuju identifikaciju resursa i kapaciteta za proizvodnju vune, kreiranje regionalne strategije za korišćenje resursa zasnovanih na vuni, razvoj turističkih proizvoda zasnovanih na vuni, uspostavljanje mreže Adrion WOOL i promociju regionalnog WOOL brenda. Projekat je takođe obuhvatio pilot aktivnosti koje su omogućile testiranje koncepta i direktne rezultate za uključene zainteresovane strane iz različitih sektora, doprinoseći valorizaciji naslijeđa i pozitivno utičući na ekonomski rast regiona.

PROGRAM DUNAVSKOG REGIONA 2021–2027

Program Dunavskog regiona (DRP) je transnacionalni program saradnje čiji je cilj da unaprijedi konkurentnost i održivi razvoj programskog područja kroz inovacije, zelenu tranziciju, socijalnu inkluziju i bolje regionalno upravljanje. **Programsko područje** uključuje 9 država članica EU: Austriju, dvije njemačke regije (Baden-Württemberg i Bavarsku), Češku, Slovačku, Sloveniju, Hrvatsku, Mađarsku, Rumuniju i Bugarsku, kao i 5 zemalja koje nisu

članice EU: Bosnu i Hercegovinu, Crnu Goru, Moldaviju, Srbiju i Ukrajinu. Ovaj program ima najveći broj zemalja učesnica od svih transnacionalnih programa Evropske unije, obuhvatajući područje koje čini petinu teritorije EU i populaciju od 114 miliona ljudi.

Program ima **ukupan budžet** od približno **278,37 miliona eura**. Od toga, doprinos Evropske unije iznosi oko **224,6 miliona eura**.

1. Tematski prioriteti, ciljevi programa i prihvatljive aktivnosti

Prioritet 1: Pametniji Dunavski region

Specifični cilj 1.1: Unapređenje uslova za inovacije i transfer znanja u Dunavskom regionu

Vrste mogućih aktivnosti:

- Podrška za transnacionalno usvajanje tehnologija u okviru tematskih lanaca vrijednosti: podrška specijalizaciji u transnacionalnim klasterima Dunavske regije za nove industrije, kao i unapređenje višeg nivoa i novih oblika saradnje unutar četvorostruke spirale inovacija (quadruple helix), kako bi se podstakla zajednička inovacija i saradnja u oblasti inovacija.
- Podrška transnacionalnim oblicima saradnje u oblasti cirkularne ekonomije, harmonizaciji relevantnih politika i usvajanju tehnologija u specifičnim povezanim sektorima (npr. elektronika i informacione tehnologije, baterije i vozila, ambalaža, plastika, tekstil, građevinarstvo i zgrade, hrana i hranljive materije).
- Podrška razvoju i usvajanju tehnologija u oblasti pametnog, održivog i zelenog transporta i mreža, kao i rješenjima za e-mobilnost u vezi sa transnacionalnim transportnim mrežama i prekograničnim funkcionalnim urbanim područjima.
- Podrška usvajanju naprednih tehnologija u vezi sa pametnom infrastrukturom u gradovima Dunavske regije: integracija rješenja pametnih gradova i regija u planiranje, upravljanje i razvoj gradova i regija Dunavskog područja.

Specifični cilj 1.2: Razvijanje vještina za pametnu specijalizaciju, industrijsku tranziciju i preduzetništvo

Vrste mogućih aktivnosti:

- Izgradnja struktura za saradnju kako bi se stekli inovacioni kapaciteti neophodni za konkurentnost na regionalnom i nivou EU, identifikovale tržišne niše unutar EU tržišta i postalo atraktivno partnerstvo unutar Dunavske regije ili prema drugim EU regijama;

- Uspostavljanje platformi za transfer znanja i vještina i izgradnju međuregionalnih sinergija za razvoj regionalnih strategija i politika pametne specijalizacije, sa posebnim fokusom na uključivanje preduzetničkih aktera i postojećih mreža u otkrivanju i iskorišćavanju obećavajućih oblasti specijalizacije;
- Uspostavljanje i pilotiranje mjera koje omogućavaju razmjenu iskustava među regionima u vezi sa sprovođenjem strategija pametne specijalizacije, npr. umrežavanje regiona specijalizovanih za industriju 4.0 i povezane stručne vještine, podrška razmjeni znanja između model-regiona i onih koji zaostaju u razvoju i implementaciji planova za industriju 4.0.

Prioritet 2 – Zeleniji Dunavski region sa niskom emisijom ugljenika

Specifični cilj 2.1: Promovisanje obnovljive energije

Vrste mogućih aktivnosti:

- Izgradnja kapaciteta za održivo energetske planiranje, naročito u regionima sa visokim udjelom proizvodnje ili potrošnje energije iz neobnovljivih izvora (non-RES).
- Podrška usklađenim akcijama i transnacionalnoj saradnji u sektoru grijanja i hlađenja zgrada (npr. smanjenje emisije ugljen-dioksida u grijanju, integracija obnovljivih izvora energije u sektor zgrada, kombinovanje sa sistemima za skladištenje energije i punjenje električnih vozila), sa posebnim fokusom na zemlje i regione sa izuzetno visokim učešćem ovog sektora u ukupnoj potrošnji energije.
- Smanjenje emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG) u sektoru saobraćaja: uvođenje alternativnih goriva i novih tehnologija (npr. električna vozila), inovativna rješenja za mobilnost, podrška prelasku ka ekološki prihvatljivim prevoznim sredstvima, naročito u javnom i teretnom saobraćaju, kao i koordinacija među energetske provajderima u vezi sa infrastrukturnim elementima važnim za Dunavsku regiju.
- Zajedničko planiranje infrastrukture za korišćenje obnovljivih izvora energije, uz podsticanje razmjene znanja između regiona sa najnižim i najvišim učešćem obnovljivih izvora energije u energetske miksu.
- Razvoj podsticajnih politika za promociju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora, u skladu sa raspoloživim resursima Dunavske regije..

Specifični cilj 2.2: Promovisanje prilagođavanja klimatskim promjenama i prevencija rizika od katastrofa

Vrste mogućih aktivnosti:

- Usaglašena i zajednička rješenja i mjere za modeliranje klimatskih promjena, prognoziranje i procjenu ranjivosti na nivou Dunavske regije / sliva rijeke Dunav, uz obezbjeđenje njihove primjene na političkom i/ili operativnom nivou.
- Integracija novih rezultata istraživanja u praksu adaptacije na klimatske promjene za različite vrste teritorija i u ciljnim tematskim oblastima (npr. poplave, suše), kao i unapređenje znanja i kompetencija donosilaca politika i relevantnih aktera.
- Koordinisani, usaglašeni naponi na transnacionalnom nivou sliva rijeka za prevenciju rizika od poplava i suša, uključujući primjenu rješenja zasnovanih na prirodi (istraživanje potencijala restauracije poplavnih područja – može se povezati sa specifičnim ciljem 2.2 ako je fokus posebno na upravljanje poplavama).

- Zajedničko planiranje, praćenje i sistemi ranog upozoravanja, evidencije rizičnih tačaka na industrijskim, rudarskim i kontaminiranim lokacijama, unapređenje operativne saradnje, interoperabilnosti i institucionalnih i tehničkih kapaciteta organa za hitne intervencije i nevladinih organizacija, u cilju borbe protiv ekoloških rizika kao što su poplave, suše, slučajna zagađenja prekograničnih rijeka/slivova, šumski požari i druge katastrofe povezane sa klimatskim promjenama.
- Razvijanje i sprovođenje aktivnosti pripreme za katastrofe povezane sa klimatskim promjenama i ekološkim rizicima na regionalnom nivou, kao i uspostavljanje standardizovanih minimalnih zahtjeva za jedinice za reagovanje, radi postizanja efikasnijeg i koordinisanog transnacionalnog odgovora na katastrofe u regionu.

Specifični cilj 2.3: Unapređivanje procesa upravljanja vodama i nanosima sedimenata

Vrste mogućih aktivnosti:

- Obezbjedivanje usklađene dostupnosti podataka kroz efikasnije sisteme praćenja i modeliranja, radi unapređenja transnacionalnih mjera upravljanja vodnim resursima.
- Jačanje institucionalnih, upravljačkih i tehničkih kapaciteta za prevenciju i ublažavanje zagađenja voda ili za obnovu dobrog kvaliteta vode, sa posebnim fokusom na zagađenje opasnim i novim zagađujućim supstancama, upravljanje poljoprivrednim i otpadnim vodama, uzimajući u obzir i moguće uticaje klimatskih promjena na kvalitet vode.
- Unapređenje ravnoteže sedimenata i povezanih morfodinamičkih procesa, ili istraživanje potencijala za ponovno povezivanje susjednih poplavnih područja i močvara, u cilju poboljšanja kvaliteta vode u transnacionalnim vodnim tijelima.
- Razvijanje usklađenog, zajedničkog sistema za praćenje i modeliranje, u cilju boljeg razumijevanja prekograničnih podzemnih voda u slivu rijeke Dunav.
- Definisanje zajedničkih strategija i usklađenih mjera, izrada i primjena inovativnih rješenja u vezi sa korišćenjem i zaštitom voda, radi obezbjeđenja uravnotežene upotrebe voda, uzimajući u obzir uticaje klimatskih promjena na buduću potražnju za vodom.
- Obezbjedivanje usklađene dostupnosti podataka i primjena integrisanih strategija, planova i rješenja u vezi sa porastom perioda niskog vodostaja usljed klimatskih promjena na glavnim transnacionalnim rijekama u slivu Dunava, što utiče na transport sedimenata, plovidbu, upravljanje hidroenergijom i ekosistem.

Specifični cilj 2.4: Zaštita i očuvanje biodiverziteta u ekološkim koridorima i regionima

Vrste mogućih aktivnosti:

- Usklađeni i zajednički naponi na unapređenju, obnovi, upravljanju i praćenju ekološke povezanosti duž transnacionalno značajnih ekoloških koridora, uključujući ispitivanje potencijala za razvoj zelene i plave infrastrukture i rješenja za efikasnu defragmentaciju staništa.
- Aktivnosti revitalizacije i rehabilitacije vodenih staništa duž glavnih transnacionalnih riječnih sistema, uključujući istraživanje potencijala za restauraciju i ponovno povezivanje poplavnih područja, močvara i njihovih susjednih zona.
- Uspostavljanje (institucionalizovanih) mreža za upravljanje i saradnju u „dunavskim“ prekograničnim ekološkim regionima, uključujući usklađene strategije upravljanja i rješenja, tehnike očuvanja i zaštite, kao i alate koji obezbjeđuju održivo korišćenje prirodnih resursa.

- Povećanje otpornosti staništa i ekosistema u prekograničnim ekološkim regionima i njihove sposobnosti da se prilagode uticajima klimatskih promjena, kroz razvoj prirodi prijateljskih sistema korišćenja zemljišta, upravljanje pejzažem i mjere zaštite i obnove zemljišta.
- Koordinisana i zajednička rješenja za prevenciju i kontrolu invazivnih stranih vrsta (IAS) i upravljanje njihovim prioritetnim putevima širenja.
- Zajednički i usklađen razvoj i sprovođenje transnacionalnih planova za praćenje, očuvanje, obnovu i upravljanje za ugrožene vrste u Dunavskoj regiji (npr. jesetre, velike zvjeri)

Prioritet – Socijalno orijentisan Dunavski region

Specifični cilj 3.1: Pristupačna, inkluzivna i efektivna tržišta rada

Vrste mogućih aktivnosti:

- Zajednička koordinacija politika i planiranja usmjerenih na integraciju ranjivih grupa (starih osoba, osoba sa invaliditetom, etničkih manjina, ruralnog stanovništva, žena, mladih itd.), radi podrške inkluzivnom zapošljavanju u regionima sa visokim udjelom socijalno ugroženog stanovništva.
- Podrška kreiranju inovativnih politika i planova za zadržavanje kvalifikovane radne snage i održiviju migraciju obrazovanih ljudi (npr. uvođenjem transnacionalnih programa studija i istraživanja i razvoja, promocijom inovativnih modela zapošljavanja prilagođenih visokoobrazovanim osobama koje žive u ruralnim oblastima ili u regionima značajno pogođenim ovom vrstom migracija).
- Uspostavljanje informacionog sistema i podrška u obezbjeđivanju informacija i podataka o životnim situacijama povezanim sa periodičnom i trajnom migracijom radne snage, izazvanom neujednačenostima na tržištu rada između istočnih i zapadnih dijelova makroregije.
- Koordinisane politike i strategije za rješavanje izazova aktivnog starenja (npr. kroz socijalno preduzetništvo) u regionima i gradovima makroregije koji su pogođeni visokim stepenom starenja stanovništva.
- Razvijanje saradnje i inovativnog planiranja između institucija zaduženih za integraciju na tržište rada i privatnog sektora, u cilju jačanja uključivanja osoba sa invaliditetom u tržište rada.
- Uspostavljanje „Dunavskog sistema za posmatranje migracija radne snage“ i njihovih uticaja na koheziju, uz uključivanje državnih tijela zaduženih za praćenje i evaluaciju, akademske zajednice i civilnog sektora.
- Razvijanje modela za ispitivanje i demonstraciju efikasnosti rada na daljinu, u cilju unapređenja inkluzivnosti zapošljavanja i postizanja regionalnih, socijalnih i ekonomskih ciljeva.
- Restrukturiranje i diverzifikacija zapošljavanja kroz sprovođenje teritorijalno integrisanih planova za zapošljavanje, sa posebnim fokusom na širenje inovativnih struktura u monofunkcionalnim regionima (npr. poljoprivredni, industrijski), što može uključivati i razvoj zelenih radnih mjesta.

Specifični cilj 3.2: Kvalitetne, pristupačne i inkluzivne usluge u obrazovanju, obuci i cjeloživotnom učenju

Vrste mogućih aktivnosti:

- Razvoj zajedničkih inovativnih obrazovnih modela, programa, praktičnih alata i materijala za podršku inkluzivnom obrazovanju učenika iz ranjivih grupa. Očekivani pristup podrazumijeva razvijanje modela iz pilot-regiona Dunavske regije, uz međusobno učenje i prenos iskustava iz naprednijih regiona.
- Razvijanje najboljih praksi u obrazovnim politikama, prikupljanje i širenje znanja, te podrška obrazovnim reformama i reformama politika na nacionalnom i regionalnom nivou u čitavoj Dunavskoj regiji.
- Uspostavljanje ili unapređenje postojećih naučnih i obrazovnih mreža u cilju borbe protiv „odliva mozgova“, tj. migracije obrazovanih i kvalifikovanih pojedinaca u potrazi za boljim prilikama. Ove mreže treba da okupe postojeće znanje i istraživanja i da razviju konkretne rezultate.
- Inovativno digitalno i obrazovanje na daljinu, uz korišćenje e-rješenja za ublažavanje nepovoljnih uslova u ruralnim područjima, obezbjeđivanje obuka povezanih sa zapošljavanjem i borbu protiv odliva mozgova.
- Razmjena znanja i iskustava u izradi i razvoju inkluzivnih modela i sistema stručnog obrazovanja i obuke, što bi trebalo da dovede do konkretnih rezultata, kao što je razvoj modela obuke zasnovane na radu, koji bolje podržavaju razvoj relevantnih vještina u skladu sa potrebama tržišta rada.

Specifični cilj 3.3: Socio-ekonomski razvoj kroz nasljeđe, kulturu i turizam

Vrste mogućih aktivnosti:

- Unapređenje pristupačnosti turističke i kulturne infrastrukture, proizvoda i usluga za ranjive grupe, kao što su manjine, osobe sa invaliditetom, starije osobe i mladi, u regionima sa niskim nivoom pristupačnosti i visokim udjelom ranjivog stanovništva.
- Valorizacija zajedničkog prirodnog i kulturnog nasljeđa i kulturnih aktivnosti kroz izradu novih ili unapređenih tematskih inicijativa – na primjer, kulturne, pješačke, biciklističke ili druge tematske rute i inicijative širom makroregije, sa posebnim fokusom na ruralna ili slabije posjećena područja.
- Izgradnja kapaciteta i razvoj inovativnih modela za turizam zasnovan na zajednici (community-based tourism) kako bi se osiguralo aktivno učešće lokalnog stanovništva kroz uključivanje u planiranje, upravljanje i sprovođenje razvoja turizma u sopstvenim sredinama.
- Izgradnja kapaciteta u oblasti socijalnih inovacija u cilju bolje valorizacije zajedničkog kulturnog i prirodnog nasljeđa, posebno u kontekstu turizma i shema upravljanja nasljeđem (npr. proučavanje, prikupljanje, očuvanje, digitalizacija, izlaganje i nova interpretacija zajedničkih materijalnih i nematerijalnih elemenata).
- Promocija kvalitetnih proizvoda, usluga i transnacionalne infrastrukture u sektoru turizma i kulture, sa ciljem podrške socijalnoj inkluziji ranjivih grupa putem novih oblika zapošljavanja i otvaranja radnih mjesta – naročito u regionima sa velikim učešćem etničkih manjina i područjima sa visokim rizikom od siromaštva (uključujući mlade, starije i osobe sa invaliditetom).
- Promocija koncepta održivog i sporog turizma, metodologija planiranja, model-regiona i alata za upravljanje u Dunavskoj regiji, kako u područjima masovnog turizma tako i u

regionima sa slabije razvijenim turističkim sektorom. Aktivnosti treba da podrže zapošljivost i mogućnosti za zapošljavanje ranjivih grupa iz lokalnih zajednica, i da kapitalizuju rezultate projekata u okviru EU strategije za Dunavsku regiju (EUSDR) u međusobno povezanim oblastima kulture, prirode i turizma.

Prioritet 4 – Bolje upravljanje saradnjom u Dunavskom regionu

Specifični cilj 4.2: Unaprijeđeni institucionalni kapaciteti za teritorijalno i makroregionalno upravljanje.

Vrste mogućih aktivnosti:

- Integrirani modeli upravljanja urbanim i ruralnim područjima, uključujući specifične strategije teritorijalnog razvoja za ruralna i udaljena područja, kao i aspekte pristupačnosti i saobraćajnih uskih grla.
- Podrška razvoju jačih i brojnijih međuinstitucionalnih odnosa u cilju integrisanog razvoja prekograničnih funkcionalnih područja.
- Izgradnja kapaciteta, sa posebnim naglaskom na veće uključivanje lokalnih i regionalnih javnih tijela, kao i građanskog društva u transnacionalno kreiranje politika, okvire teritorijalnog razvoja i modele upravljanja.
- Podrška za praćenje i analizu teritorijalnih procesa koji utiču na koheziju i saradnju u Dunavskoj regiji, radi jačanja kapaciteta i institucionalnih sposobnosti.

2. Ko sve može da aplicira?

Sledeći tipovi subjekata, koji su zvanično registrovani u programskoj oblasti¹, imaju pravo da apliciraju:

- Lokalna, regionalna, nacionalna javna tijela
- Međunarodne organizacije
- Privatna tijela (neprofitne organizacije i privatna preduzeća / privatne profitne organizacije).

3. Način apliciranja

Program objavljuje **pozive za dostavljanje predloga projekata**, koji obuhvataju širok spektar tema u skladu sa njegovim tematskim prioritetima. Pozivi se objavljuju na stranici <https://interreg-danube.eu/calls-for-proposals>. Kada je poziv otvoren, kroz **Vodič za aplikante** dobijate informacije o ciljevima, pravilima, raspoloživim sredstvima i vrstama aktivnosti koje mogu biti finansirane, kao i o koracima koje morate preduzeti da biste uspješno sastavili i dostavili predlog projekta.

Da biste mogli da podnesete predlog projekta, morate formirati **transnacionalno partnerstvo** koje uključuje zemlje iz prihvatljivog područja saradnje. Transnacionalno partnerstvo obično se sastoji od zemalja članica EU i zemalja koje nisu članice EU. Da biste provjerili da li je vaše partnerstvo prihvatljivo, uvek provjerite pravila navedena u Vodiču za aplikante. U okviru prvog poziva ovog programa, da bi partnerstvo bilo prihvatljivo moralo je da uključi **najmanje 3 partnera iz 3 države, od kojih je najmanje 1 iz EU**. Za traženje partnera i razvijanje zajedničkih projektnih ideja možete se registrovati na platformi za traženje partnera <https://interreg-danube.eu/partner-search>.

Pedlozi projekata se podnose preko online platforme **DRP JEMS**. Formular za podnošenje predloga projekata kao i detaljno upustvo za korišćenje JEMS platforme možete naći na stranici <https://JEMS.allamkincstar.gov.hu/no-auth/login>.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od **1,5 – 2,5 miliona EUR, veći projekti i do 5 miliona EUR**.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 80% iz Interreg fondova**, dok preostalih **20%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Program **ne omogućava pretfinansiranje**.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 85 %.

Uobičajeno trajanje projekata kreće se od **18 do 36 mjeseci**, a precizno trajanje zavisi od specifičnih ciljeva i uslova definisanih u samom pozivu, odnosno u Vodiču za aplikante za svaki pojedinačni poziv.

5. Nacionalna kontakt osoba

Za dodatne informacije i podršku, aplikanti mogu kontaktirati nacionalnu kontakt tačku koja ima ključnu ulogu u identifikaciji ciljne publike, distribuciji informacija o programu i pružanju podrške korisnicima na nacionalnom nivou.

Nacionalna kontakt osobe u Crnoj Gori su Jasna Bulatović, jasna.bulatovic@mep.gov.me i Veselin Šćepanović, veselin.scepanovic@mep.gov.me.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu DRP stranicu: <https://interreg-danube.eu/>

Primjer projekta finansiranog u okviru Interreg Dunav programa

Naziv projekta: **Integrirani i decentralizovani koncept preispitivanja energetske i saobraćajnih sistema zasnovanih na obnovljivoj energiji u Dunavskom regionu (Danube Indeet)**

Period realizacije: 2024-2026

Partneri: Opština Ulcinj, Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu, Regionalni centar za društveno-ekonomski razvoj – Banat, Lokalna Inicijativa Razvoja Evolucija i drugi.

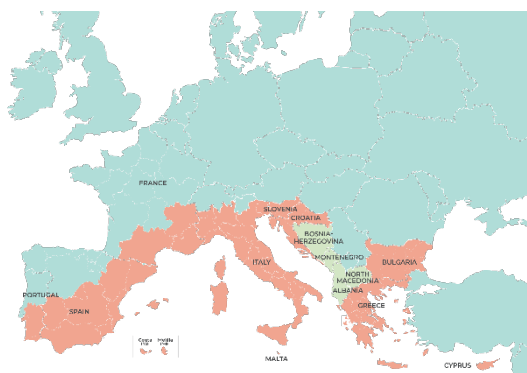
Ukupan budžet: 2.664.080,00 EUR

Budžet za Opštinu Ulcinj: 164.500,00 EUR

Opis: Projekat **Danube Indeet** ima za cilj olakšavanje širenja i implementacije obnovljivih izvora energije u Dunavskom regionu. Projekat se bavi ovim izazovima pružajući integrirani koncept koji uzima u obzir energetske i transportne sisteme u Dunavskom regionu. Jedan od održivih načina je

inteligentna integracija električnih vozila kao mobilnih rješenja za skladištenje energije, poznata kao „vehicle-to-grid“, i elektrolize za proizvodnju zelenog vodonika. Integracija oba koncepta može podržati širenje primjene obnovljivih izvora energije, proizvedene i konzumirane lokalno, što podržava energetska sigurnost i nezavisnost, dok istovremeno smanjuje emisije gasova sa efektom staklene bašte u energetsom sektoru. Međutim, implementacija zahtijeva opsežne analize i modeliranje kako bi se osiguralo da je koncept ekonomski održiv, pravno siguran, efikasan i dugoročno održiv. Danube Indet će sprovesti potrebne analize i obezbijediti alat za modeliranje koji podržava opštine i gradove u prelasku njihovih energetskih i transportnih sistema sa fosilnih na obnovljive izvore.

INTERREG EURO-MED PROGRAM 2021–2027

Interreg Euro-MED program predstavlja program transnacionalne saradnje u okviru cilja Evropske teritorijalne saradnje (ETC), koji podržava održivi razvoj i integraciju u mediteranskom regionu. Program ima za cilj podršku tranziciji ka klimatski neutralnom i održivom društvu, boreći se protiv uticaja globalnih promjena na mediteranske resurse, dok istovremeno omogućava održivi rast i dobrobit građana, a

u skladu sa Evropskim zelenim dogovorom i Ciljevima održivog razvoja Ujedinjenih nacija. Programsko područje obuhvata 69 regiona iz 14 zemalja i to 10 EU (Hrvatska, Kipar, Francuska, Grčka, Italija, Malta, Portugal, Slovenija, Bugarska, Španija) i 4 IPA zemlje (Crna Gora, Albanija, Bosna i Hercegovina i Sjeverna Makedonija). IPA zemlje učestvuju cijelom svojom teritorijom. Ukupan budžet programa za period 2021–2027 iznosi **294 miliona eura**, od čega je **EU doprinos 235 miliona eura**. Zbog svog transnacionalnog karaktera, Program ima za cilj da podrži projekte većeg obima koji će uključivati aktere iz više države koji rade na zajedničkom izazovu.

Misije Programa

Interreg Euro-MED program 2021–2027 strukturiran je oko četiri misije koje okupljaju projekte i aktere iz različitih sektora kako bi zajednički doprinijeli rješavanju ključnih izazova u mediteranskom regionu. Misije predstavljaju tematske platforme za koordinisano djelovanje, razmjenu znanja i kapitalizaciju rezultata.

1. Jačanje inovativne i održive ekonomije: Ova misija teži ka pronalaženju inovativnih rješenja koji će preoblikovati trenutnu linearnu ekonomiju i omogućiti prelazak na cirkularnu ekonomiju i održivo društvo. Ova misija ima podržavajuću ulogu u odnosu na ostale misije Programa i zbog toga ima međusektorski karakter, s ciljem podrške akcijama koje doprinose prelasku na zeleniju ekonomiju, ublažavanju klimatskih promjena, razvoju ekonomije saradnje i unapređenju životnog prostora.

2. Zaštita, obnavljanje i valorizacija životne sredine i prirodnog nasljeđa : Cilj ove misije jeste da postigne ambiciozne ekološke ciljeve koje je postavila EU, uključujući i one koji su definisani Evropskim zelenim dogovorom. Aktivnosti misije su usmjerene na borbu protiv smanjenja biodiverziteta uz jačanje akcija koje imaju za cilj prilagođavanje i klimatsku otpornost. Zajedno sa ostalim misijama, ova misija ima za cilj promociju društvenog modela koji je zdraviji za životnu sredinu i održiviji za ekonomiju putem zaštite, obnove i unapređenja kulturne i životne baštine.

3. Promocija zelenih sredina za život: Razvoj i održivo upravljanje sredinama za život su od ključnog značaja za kvalitet života stanovnika Mediterana. Stoga, fokus ove misije jeste hitno rješavanje negativnih posljedica koje su uzrokovane ubrzanim širenjem gradskih područja, što može biti opasno po ljudsko zdravlje i životnu sredinu. Ovo se, između ostalog, odnosi na zagađenje vazduha, potrošnju energije, mobilnost, segregaciju i stratifikaciju, itd, ali ne treba zanemariti ni efekte koje same klimatske promjene ostavljaju na gradove. Ova misija je takođe u sinergiji sa ostalim misijama jer se bavi pitanjima poput tranzicije ka zelenoj energiji, energetske efikasnosti i razvoja zelenih sredina za život.

4. Unapređenje održivog turizma: Kako se turizam posmatra kao prioritet u mediteranskom području, cilj ove misije jeste, naročito nakon pandemije COVID-19, da podstakne oporavak kao i održivi razvoj ove grane industrije. Ova misija se takođe smatra transverzalnom, čime se omogućava mediteranskim regionima da poboljšaju svoju društveni, ekonomski i ekološki kvalitet.

1. Tematski prioriteti, ciljevi programa i prihvatljive aktivnosti

Prioritet 1 – Pametni Mediteran

Specifični cilj SO1.1: Razvijanje i jačanje istraživačkih i inovacionih kapaciteta i primjena naprednih tehnologija

Indikativne vrste aktivnosti:

- Razvoj lanaca vrijednosti i saradnja unutar transnacionalnih klastera, kao i promocija transnacionalnih koalicija (saradnja javnog i privatnog sektora);
- Primjena najboljih praksi i alata za upravljanje i inovativnih rješenja u oblasti održivog poslovnog razvoja za mala i srednja preduzeća;
- Ubrzanje inovacija i transfera tehnologije, uključujući plavu i zelenu ekonomiju, poljoprivredu, proizvodnju hrane, ribarstvo i akvakulturu, klimatske promjene, obnovljive resurse, pametnu proizvodnju, transport, biodiverzitet, kulturne i kreativne industrije, zdravstvo i buduće digitalne tehnologije;
- Promovisanje inovacija prilagođenih klimatskim ciljevima, efikasnih procesa industrijske tranzicije, novih poslovnih modela usmjerenih na generisanje zajedničke vrijednosti, kao i preduzetništva u novim sektorima i sektorima u tranziciji;
- Promjena praksi u turizmu kroz promociju postojećih i novih rješenja na inovativan način: pametni turizam, upravljanje turističkim tokovima;
- Saradnja i koordinacija institucionalnih tijela, istraživačkih organizacija, biznisa i civilnog društva u cilju sprovođenja, praćenja i evaluacije strategija pametne specijalizacije za održivi razvoj kao i razvoj vještina za pametnu specijalizaciju;
- Jačanje transformacionih inovacionih politika.

Prioritet 2 – Zeleniji Mediteran

Specifični cilj SO2.4: Promovisanje prilagođavanja klimatskim promjenama i prevencije rizika od katastrofa, i otpornosti na iste, uzimajući u obzir pristupe zasnovane na ekosistemima

Indikativne vrste aktivnosti:

- Prevencija i ublažavanje prirodnih i ekoloških rizika, poput erozije obala, porasta nivoa mora, zaštite šuma i ublažavanja posljedica šumskih požara, razvoja planova upravljanja sušama,

kao i razvoja planova za nepredviđene situacije koje se mogu javiti u ostalim ekstremnim vremenskim uslovima;

- Sprečavanje i ublažavanje rizika povezanih s ljudskom aktivnošću, kao što su unapređenje sistema za praćenje i upravljanje usmjerenih na prilagođavanje klimatskim promjenama, podsticanje angažovanosti i svijesti potrošača, razvoj i usvajanje strategija i praksi za smanjenje uticaja turizma korišćenjem savremenih tehnologija;
- Podizanje svijesti i promocija kulture zaštite životne sredine, usmjerenih na promjenu ponašanja u oblastima kao što je korišćenje prirodnih resursa, odnosno stvaranje kulture štednje vode među stanovništvom i ključnim akterima uključenim u turizam;
- Mobilisanje sredstava za sprovođenje planova i rješenja za prilagođavanje klimatskim promjenama, jačanje otpornosti i energetske tranzicije na pravedan i pravičan način;
- Podrška uvođenju alternativnih izvora energije i smanjenju ugljeničnog otiska u svakodnevnom životu, na primjer kroz promociju renoviranja koje povećava energetske efikasnosti zgrada ili kroz niskougljeničnu mobilnost.

Specifični cilj SO2.6: Promovisanje tranzicije na cirkularnu ekonomiju i ekonomiju koja efikasno koristi resurse

Indikativne vrste aktivnosti:

- Podrška i promocija cirkularnosti i održivosti proizvoda i proizvodnih sistema u oblastima poput poljoprivrede, ishrane i ribolova, zdravlja i proizvodnje;
- Podrška održivim praksama smanjenja, sprečavanja i prerade otpada, s posebnim naglaskom na smanjenje njegove proizvodnje i pretvaranje otpada u resurse;
- Podrška inicijativama koje se bave vezom voda–energija–hrana;
- Podrška javnim vlastima u razvoju i usvajanju strategija koje će promovisati podizanje svijesti potrošača, a koje obuhvataju sektore poput turističke, kreativne i kulturne industrije, itd, podstičući njihov prelazak na cirkularnu ekonomiju;

Specifični cilj SO 2.7: Unapređenje zaštite i očuvanja prirode, biodiverziteta i zelene infrastrukture uključujući urbana područja i smanjenje svih oblika zagađenja

Indikativne vrste aktivnosti:

- Konsolidovanje mreže funkcionalnih ekosistema, jačanje transnacionalnih veza radi efikasnije zaštite osjetljivih ekosistema i zaštićenih morskih područja, kao i unapređenje postojećih infrastrukturnih rješenja za saradnju u različitim oblastima;
- Unapređenje upravljanja prirodnim ekosistemima kroz podsticanje modela zajedničkog upravljanja prirodnim resursima i pružanje podrške javnim institucijama u uspostavljanju modela upravljanja koji uključuje više zainteresovanih strana, s ciljem da se obezbijedi efikasno i održivo praćenje u saradnji s drugim ključnim akterima;
- Obnova degradiranih ekosistema, naročito voda koje su zagađene plastičnim otpadom;

Prioritet 3 – Bolje upravljanje Mediteranom

Specifični cilj ISO1 SO6.6: Akcije za podršku boljem upravljanju saradnjom

Indikativne vrste aktivnosti:

- Organizovanje i diseminacija informacija među tematskim zajednicama u cilju olakšavanja ponovnog korišćenja postojećih rezultata koji su ostvareni kroz Interreg Euro-MED projekte;
- Uspostavljanje procesa međusobnog ocjenjivanja (peer review) radi objedinjavanja znanja koje je ostvareno kroz projekte;
- Sprovođenje analiza i podsticanje povezivanja između projekata radi identifikovanja relevantnih znanja razvijenih u okviru jednog projekta, koja se mogu iskoristiti i/ili integrisati i prenijeti na drugi projekat, čime se stvaraju sinergije među njima;
- Oživljavanje zajednica od interesa okupljenih oko misije programa, radi podsticanja uslova neophodnih za razvoj sinergije među projektima i olakšavanja stvaranja i ažuriranja relevantnog znanja;
- Sprovođenje analiza radi identifikovanja rezultata koji se mogu ponoviti i adaptirati za njihov prenos i integraciju u druge programe;
- Identifikovanje ključnih aktera sa lokalnog, regionalnog, nacionalnog i evropskog nivoa radi prenosa i integracije rezultata u politike i kreiranja mreža kojima bi se povećao pristup javnosti rezultatima;
- Organizovanje obuka i razmjena iskustava radi jačanja kapaciteta partnera za unapređenje rezultata;
- Uspostavljanje povoljnih uslova za prenos i integraciju rezultata u politike, posebno između zainteresovanih strana i institucija donatora i korisnika;
- Kreiranje i olakšavanje mreža institucija korisnika radi jačanja njihovih kapaciteta za integraciju rezultata u politike;
- Aktivno uključivanje zainteresovanih strana u specifične mreže s ciljem podsticanja koordinacije između lokalnih, regionalnih, multisektorskih i višerazinskih aktera u okviru Euro-MED prostora;
- Izgradnja mehanizama za identifikaciju i analizu mogućnosti za koordinaciju unutar nacionalnih politika u okviru Euro-MED-a i izvan njegovih granica (uključujući partnere izvan EU sa istoka i juga);
- Promovisanje vizije programa Interreg Euro-MED.

2. Ko sve može da aplicira?

Pravo učešća imaju:

- Javne institucije (ministarstva, lokalne samouprave, agencije);
- Istraživačke organizacije i univerziteti;
- Privatne neprofitne organizacije
- Privredni subjekti, uključujući MSP-ove, ali samo u ograničenim slučajevima (ako je to jasno navedeno u uslovima poziva);
- Međunarodne organizacije pod određenim uslovima
-

3. Način apliciranja

Pozivi za projekte se objavljuju na zvaničnoj internet stranici programa: <https://interreg-euro-med.eu>. Pored opštih pravila iz Vodiča za aplikante, specifičnosti svakog poziva za dostavljanje projektnih predloga detaljno su definisane u Uslovima poziva (Terms of Reference).

Program podržava dvije vrste projekata:

- **Tematski projekti**, koji doprinose prioritetima *Pametniji Mediteran* i *Zeleniji Mediteran*;

Tematski projekti su podijeljeni u četiri kategorije:

- Studijski projekti – sprovode analize kako bi se tematski problem bolje razumio i otvorio prostor za razvoj novih instrumenata, politika, strategija i akcionih planova;
  - Test projekti – testiraju zajedničke instrumente, politike, strategije i akcione planove koji su već razvijeni, kako bi validirali konkretna rješenja za dalje prenošenje;
  - Transferni projekti – optimizuju i dijele validirane zajedničke instrumente, politike, strategije i akcione planove, s ciljem da ih relevantni akteri usvoje;
  - Strateški teritorijalni projekti – sprovode studije, testiraju rješenja i prenose rezultate u vezi sa strateškim temama za specifične tipove teritorija
- **Projekti za upravljanje**, koji se odnose na prioritet *Bolje upravljanje Mediteranom*.

Ove projekte čine dvije kategorije:

- **Tematski projekti zajednice (Thematic Community projects)** – olakšavaju razmjenu i razvoj sinergija između tematskih projekata. Oni razvijaju tehničko znanje koje uključuje rezultate projekata i strategije za njihovu efikasnu primjenu u drugim teritorijama ili među drugim akterima;
- **Projekti institucionalnog dijaloga (Institutional Dialogue projects)** – podržavaju efektivnu saradnju svih aktera uključenih u misije Programa na Mediteranu. Cilj im je da optimizuju uslove za prenos i uključivanje rezultata projekata u prakse i javne politike, kako bi se poboljšalo upravljanje na transnacionalnom nivou unutar i izvan programskog područja.

Da biste mogli da podnesete predlog projekta, morate formirati **transnacionalno partnerstvo** koje uključuje zemlje iz prihvatljivog područja saradnje. Da biste provjerili da li je vaše partnerstvo prihvatljivo, uvek provjerite pravila navedena u Vodiču za aplikante. Na osnovu dosadašnjih poziva ovog programa, da bi partnerstvo bilo prihvatljivo moralo je da uključi **najmanje 4 partnera iz 4 različite države, od kojih su najmanje 2 iz EU**. Za traženje partnera i razvijanje zajedničkih projektnih ideja možete se registrovati na platformi za traženje partnera <https://interreg-euro-med.eu/en/get-involved/>.

Pedlozi projekata se podnose preko online platforme **Euro-MED JEMS**. Formular za podnošenje predloga projekata kao i detaljno upustvo za korišćenje JEMS platforme možete naći na stranici: <https://JEMS.interreg-euro-med.eu/no-auth/login?ref=%2Fapp%2Fdashboard>.

4. Finansijski aspekti

Minimalni i maksimalni iznosi finansiranja zavise od specifičnog poziva. Finansiranje uobičajeno ide od **1,5 do 4 miliona EUR**.

Odabrani projekti su **sufinansirani do 80% iz Interreg fondova**, dok preostalih **20%** obezbjeđuju projektni partneri kao **nacionalno sufinansiranje**.

Program ne omogućava pretfinansiranje.

Napomena: Troškovi zarada zaposlenih u lokalnim samoupravama koji su angažovani na implementaciji projekata su prihvatljivi troškovi, odnosno predmet su refundacije shodno procentu angažovanja, kao i sve ostale stavke budžeta. U praksi, troškovi redovnih zarada zaposlenih u

lokalnim samoupravama (shodno procentu angažovanja) koriste se za pokrivanje sufinansiranja lokalnih samouprava. Primjer: Ukoliko je bruto zarada zaposlenog u lokalnoj samoupravi 1.500 €, a na projektu je angažovan 80 % radnog vremena, iznos od 1.200 € je prihvatljiv trošak, od čega EU refundira u principu 80 %.

U okviru ovog programa definisano je **maksimalno trajanje projekata**, koje zavisi od vrste poziva. Za tzv. **test projekte**, maksimalno trajanje iznosi **33 mjeseca**, za studijske i **transfer projekte 27 mjeseci**, dok **strateški teritorijalni projekti** mogu trajati najduže **45 mjeseci**. S druge strane, projekti za upravljanje su trenutno svi ugovoreni i trajaće do kraja perspektive 2021-2027, odnosno 7 godina.

5. Nacionalna kontakt tačka

Za dodatne informacije i podršku, aplikanti mogu kontaktirati nacionalnu kontakt tačku koja ima ključnu ulogu u identifikaciji ciljne publike, distribuciji informacija o programu i pružanju podrške korisnicima na nacionalnom nivou.

Nacionalna kontakt tačka u Crnoj Gori je Borka Lješević, borka.ljeskovic@mep.gov.me.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu stranicu programa: <https://interreg-euro-med.eu/en/>

Primjer projekta finansiranog u okviru Interreg Euro-MED programa

Naziv projekta: **Progresivna rješenja u zelenijoj optimizaciji javne rasvjete u EURO-MED zoni (ProLIGHTmed)**

Period realizacije: 2024-2026

Partneri: Opština Tuzi, Opština Lješ, Grad Kaštela, Asocijacija bugarskih crnomorskih opština i drugi.

Ukupan budžet: 2.949.785,00 EUR

Budžet za Opštinu Tuzi: 519.200,00 EUR

Opis: Projekat **ProLIGHTmed** ima za cilj doprinos ublažavanju klimatskih promjena kroz optimizaciju i unapređenje energetske efikasnosti javne rasvjete u Euro-MED regionu. Direktni korisnici projekta koristiće metodološki pristup korak po korak i imati pristup alatima i resursima koji mogu podstaći efikasniju implementaciju lokalnih energetskih planova, integrirajući tehničke, socio-ekonomske i ekološke aspekte. Kao rezultat projektnih aktivnosti, biće razvijena zajednička strategija za poboljšanje energetske efikasnosti i smanjenje emisije CO₂ u javnoj rasvjeti Euro-MED regiona, koja će obezbijediti zajednički pristup i zajednički razvijene analitičke i implementacione alate. Tokom procesa planiranja strategije, biće uključeni svi projektni partneri, pridruženi partneri i drugi relevantni akteri na nacionalnom i lokalnom nivou. Takođe, biće razvijen zajednički akcioni plan i metodologija za finansiranje projekata optimizacije javne rasvjete, koristeći pristup lanca vrijednosti i bazirano na različitim iskustvima finansiranja implementacije aktivnosti vezanih za optimizaciju javne rasvjete.

Interreg Evropa je program međuregionalne saradnje koji podržava regionalne i lokalne vlasti širom Evrope u razmjeni iskustava i unapređenju politika regionalnog razvoja. Program obuhvata **27 zemalja članica EU, 5 IPA zemalja** (Crna Gora, Albanija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Srbija), kao i Norvešku i Švajcarsku, kao i djelove Moldavije i Ukrajine koji nisu pod kontrolom ruskih snaga. Crna Gora je zajedno sa druge četiri IPA zemlje te Moldavijom i Ukrajinom pristupila programu 2023. godine. Budžet programa iznosi **394,5 miliona eura**.

Ciljevi programa:

- Poboljšanje implementacije politika i programa regionalnog razvoja.
- Promocija razmjene iskustava i dobrih praksi među evropskim regionima.
- Jačanje kapaciteta institucija za sprovođenje efektivnih politika.

Program ima jedan, sveobuhvatan prioritet – *Bolje upravljanje saradnjom* i šest tematskih oblasti koje pokrivaju širok spektar oblasti regionalnog razvoja i spadaju u okvir kohezivne politike Evropske unije. Takva raznovrsnost tema pruža mogućnost korisnicima da se povežu i sarađuju na temama od zajedničkog interesa, u skladu sa sopstvenim regionalnim potrebama.

Tematske oblasti koje program pokriva:

1. Pametnija Evropa (istraživanje i inovacije, digitalizacija, konkurentnost MSP, vještine za S3 i industrijska tranzicija, digitalna povezanost);
2. Zelenija Evropa (energetska efikasnost, obnovljivi izvori energije, pametni energetske sistemi, klimatske promjene, upravljanje vodama, cirkularna ekonomija, priroda i biodiverzitet, urbana mobilnost sa nultom emisijom ugljen-dioksida);
3. Povezanija Evropa (održivi TEN-T, održiva mobilnost);
4. Socijalnija Evropa (zapošljavanje, obrazovanje, socijalna inkluzija, integracija državljanja trećih zemalja, zdravstvo, kultura i održivi turizam);
5. Evropa bliža građanima (održivi urbani i ne-urbani razvoj);
6. Bolje upravljanje politikama (jačanje institucionalnih kapaciteta).

Napomena: Početkom decembra 2024. godine odobreni su projekti u okviru Trećeg poziva. Time, svi planirani pozivi za dostavljanje projektnih prijedloga u okviru programa za period 2021–2027 su završeni, i svi fondovi su alocirani.

Do kraja ove programske perspektive, veći fokus će stoga biti usmjeren na drugu akciju – **Platformu za učenje o politikama**. Platforma predstavlja bazu dobrih praksi i eksperata koji dijele rezultate i uspjehe u datim oblastima kroz razne usluge učenja o politikama. Korisnici ove usluge mogu da upostave kontakt sa donosiocima politika koji se suočavaju sa istim ili sličnim izazovima, uče iz iskustva svojih kolega, dobiju korisne savjete u vezi sa njihovim svakodnevnim radom na kreiranju politika i izgrade profesionalne kapacitete, ili pak da podijele vlastita iskustva u donošenju politika i odaberu teme koju će eksperti sa Platforme obraditi kroz publikacije i događaje. Još jedna dobra

strane ove Platforme jeste to da se njeni benefiti mogu iskoristiti u bilo kom trenutku, do kraja programskog perioda 2021-2027.

Lokalne samouprave mogu istražiti više o mogućnostima saradnje putem ove Platforme putem sljedećih linkova:

- Više o **Platformi**: <https://www.interregeurope.eu/policy-learning-platform>;
- Postanite dio **Interрге Evropa zajednice**:
<https://www.interregeurope.eu/onboarding/prehome>
- Pronađite **rješenja za unapređenje vaših politika**: <https://www.interregeurope.eu/policy-solutions>
- Zatražite **podršku stručnjaka**: <https://www.interregeurope.eu/get-expert-support>
- Pratite **vijesti i događaje**: <https://www.interregeurope.eu/news-and-events?keywords=&source%5B1411%5D=1411>

Nacionalna kontakt osoba

Za dodatne informacije i podršku, aplikanti mogu kontaktirati nacionalnu kontakt tačku koja ima ključnu ulogu u identifikaciji ciljne publike, distribuciji informacija o programu i pružanju podrške korisnicima na nacionalnom nivou.

Nacionalna kontakt osoba u Crnoj Gori je Danijela Anđić – danijela.andjic@mep.gov.me.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu stranicu programa saradnje Interreg Evropa: <https://www.interregeurope.eu/>

Primjer projekta finansiranog u okviru Interreg Evropa programa

Naziv projekta: Unapređenje politika regionalnog razvoja u cilju podsticanja srebrne ekonomije u depopulisanim područjima (Silver Up)

Period realizacije: 2025-2029

Partneri: Opština Žabljak, Region Peloponeza (Grčka), Mreža evropskih regiona za startape (Belgija), Kancelarija županijske vlade Vaš (Mađarska), Letonska privredna i industrijska komora (Letonija), Regionalna kancelarija za rad u Žešovu (Poljska), Unija Romanja Faentina (Italija)

Ukupan budžet: 1.551.639,00 EUR

Budžet za Opštinu Žabljak: 152.650,00 EUR

Opis: Projekat **Sivler Up** ima za cilj rješavanje izazova u nedostatku radnih mjesta, ekonomskoj produktivnosti i pritiscima na društvene usluge, a koji su nastali kao posljedica depopulacije i starenja populacije, na način da se izvrši uticaj na „srebrnu“ ekonomiju kako bi se manje naseljena područja i područja koja se nalaze u nepovoljnom položaju učinila mnogo atraktivnijim za trenutne i nove stanovnike.

Benefiti za crnogorskog partnera se ogledaju u uvođenju programa podrške za „srebrnu“ ekonomiju u Strateški plan razvoja Opštine Žabljak, čime će se alocirati određena budžetska sredstva za finansiranje novih projekata. Planom će se uspostaviti i pružiti podrška razvoju malih i srednjih preduzeća u sektoru turizma/poljoprivrede, kao i integrisati nova, šira shema grantova, definisana kao Projekat 61 „Silver up preduzetništvo.“

URBACT IV – Evropski program za održivi urbani razvoj

URBACT je program Evropske unije koji promoviše razmjenu znanja, saradnju i jačanje kapaciteta među gradovima u Evropi kako bi zajedno razvijali i sprovodili **integrisane i održive politike urbanog razvoja**. Pokrenut 2002. godine, URBACT je tokom prethodnih programskih ciklusa omogućio stotinama gradova da unaprijede javne politike, inoviraju pristupe i uključuju građane i lokalne aktore u rješavanje urbanih izazova. Cilj URBACT-a je da omogući gradovima da: identifikuju izazove; uče jedni od drugih; testiraju i prenose dobra rješenja; razviju **akcione planove** koji povezuju različite politike (npr. zapošljavanje, stanovanje, ekologija, digitalizacija, socijalna inkluzija); izgrade kapacitete

svojih uprava za sprovođenje integrisanih rješenja. Program obuhvata 27 zemalja članica EU, 5 IPA zemalja (Crna Gora, Albanija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Srbija), Norvešku i Švajcarsku, kao i djelove Moldavije i Ukrajine koji nisu pod kontrolom ruskih snaga.

Za programski period **2021–2027**, URBACT program ima budžet od **110 miliona eura**.

1. Kako funkcioniše URBACT program?

URBACT djeluje putem **mreža gradova**, koje su osnovni instrument programa. Postoje tri osnovne vrste mreža, i svaka mreža ima definisanu strukturu, minimalne tehničke uslove i okvirni budžet:

i) Mreže za planiranje akcija (Action Planing Networks)

Cilj: Omogućavaju gradovima da zajednički rade na razvoju **lokalnih akcionih planova** za konkretne urbane izazove, kroz razmjenu znanja, obuka i participativno planiranje.

Struktura mreže:

- **Broj partnera:** 8 do 10 gradova
- **Trajanje:** 31 mjesec (indikativno)
- **Faze:** Inicijalna faza + faza sprovođenja i izrade akcionih planova

Budžet:

- **Ukupan budžet po mreži:** oko 850.000 € (indikativno)
-
- **Budžet po partneru:** 80.000 – 120.000 €, zavisno od uloge
- **Stopa sufinansiranja:** budžet varira po državama, za IPA zemlje iznosi do 95%

ii) Mreže za prenos (Transfer Networks)

Cilj: prenos jedne **već dokazane dobre prakse** iz prethodnih URBACT projekata ka drugim gradovima.

Struktura mreže:

- **Broj partnera:** 6 – 10 gradova (uključujući nosioca dobre prakse)
- **Trajanje:** 30 mjeseci (indikativno)
- **Obavezno:** jedan grad mora biti **nosilac dobre prakse** (Good Practice City), dok ostali gradovi preuzimaju i prilagođavaju praksu lokalnom kontekstu.

Budžet:

- **Ukupan budžet po mreži:** oko 750.000 eura (indikativno)
- **Budžet po partneru:** 90.000 – 120.000 eura, zavisno od uloge
- **Stopa sufinansiranja:** zavisi od zemlje do zemlje, za IPA zemlje iznosi do 95%
- Grad nosilac dobre prakse (lead partner) može imati nešto veći budžet

iii) Mreže za prenos inovacija (Innovation Transfer Networks)

Cilj: prenos **inovativnih rješenja** razvijenih u drugim projektima (npr. iz Horizon, LIFE, itd.) – šira i fleksibilnija struktura od klasičnih transfer mreža.

Struktura mreže:

- **Broj partnera:** 6 – 8 gradova
- **Trajanje:** 24 mjeseca (indikativno)
- Mreža mora uključiti grad koji je **izvor inovacije** (npr. prethodni nosilac Horizon projekta ili inovativne prakse), kao i druge gradove koji žele testirati i primijeniti to rješenje

Budžet:

- **Ukupan budžet po mreži:** oko 500.000 € (indikativno)
- **Budžet po partneru:** 60.000 – 90.000 eura, zavisno od uloge
- **Stopa sufinansiranja:** zavisi od zemlje do zemlje, za IPA zemlje iznosi do 95%

2. Ko sve može da aplicira?

Pravo prijave imaju:

- gradovi i opštine ;
- lokalne agencije čiji je osnivač opština ili koje su u djelimičnom ili potpunom vlasništvu opštine;
- jedinice mjesne samouprave;
- metropolske oblasti ili organizovane aglomeracije;

3. Način apliciranja

Proces apliciranja se sprovodi putem **poziva** koje objavljuje URBACT sekretarijat na stranici: <https://urbact.eu/get-involved>. Pozivi sadrže detaljne **Uslove poziva (Terms of Reference)** i **Vodič za aplikante**, koji definišu ciljeve, kriterijume i evaluaciju.

Obzirom na specifičnosti ovog programa, evo **nekoliko savjeta za pronalaženje partnera**:

- Koristite **URBACT alat za traženje partnera** - <https://urbact.eu/partnersearchtool>
- Kontaktirajte **Nacionalnu URBACT tačku** koja vam može pomoći u umrežavanju;
- Učestvujte **URBACT događajima**, radionicama i webinarima;
- Pregledavanje **postojećih dobrih praksi i mreža** na stranici <https://urbact.eu/good-practices> – korisno za identifikaciju inspirativnih rješenja i potencijalnih partnera.

Nacionalna kontakt osobau Crnoj Gori: Borka Lješević – borka.ljeskovic@mep.gov.me

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu URBACT stranicu: <https://urbact.eu/>

Primjer projekta finansiranog u okviru URBACT IV programa

Naziv projekta: **ECONNECTING: Ekološki odgovorne odluke građana za lokalne zajednice (ECONNECTING)**

Period realizacije: 2023-2025

Partneri: Opština Berane, Romagna Faentina (Italija), Razvojno istraživački centar Ormož (Slovenija), Opština Nagykaló (Mađarska), Opština West Mani (Grčka), Međuopštinska zajednica Viseu Dão Lafões (Portugal), Orihuela (Španija), Kler oblast (Irska), Tori Valavallus (Estonija).

Ukupan budžet: 834.121,05 EUR

Budžet za Opštinu Berane: 81.669,00 EUR

Opis: Projekat ECONNECTING se fokusira na održiva urbano-ruralna rješenja za mobilnost u okviru 30-minutne teritorije. Misija projekta je da zagovara inkluzivni, digitalne i ekološke strategije, te da podstiče uključenost lokalne zajednice u ko-dizajniranje klimatski otpornih gradova. Projekat promovise pristupačne gradove, dobro upravljanje u bliskim teritorijama, humanu i održivu mobilnost, zelene zajednice i rodno balansirani razvoj.

VAŽNO!

Za sve navedene Interregprograme trošak PDV-a je prihvatljiv trošak ukoliko vrijednost projekta ne prelazi 5 miliona eura.

4.

Programi Unije

MOGUĆNOSTI ZA
LOKALNE SAMOUPRAVE

4. PROGRAMI UNIJE – MOGUĆNOSTI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

Programi Unije predstavljaju tematske finansijske instrumente koje Evropska unija koristi za sprovođenje svojih politika u različitim oblastima – od istraživanja i inovacija, obrazovanja, kulture i digitalizacije, do pitanja građanskih prava, bezbjednosti i civilne zaštite. Iako su prvenstveno namijenjeni državama članicama, ovi programi su otvoreni i za zemlje kandidate za članstvo, uključujući Crnu Goru.

U nastavku slijedi pregled Programa Unije u okviru kojih lokalne samouprave imaju mogućnost da učestvuju kao korisnici sredstava ili partneri u projektima, uz nekoliko savjeta kako pristupiti ovim, često složenim, ali izuzetno vrijednim, mehanizmima podrške.

4.1 HORIZON EVROPA (istraživanje i inovacije)

Horizon Europe je najambiciozniji program Evropske unije za finansiranje istraživanja i inovacija, sa ukupnim budžetom od **95,5 milijardi eura**. Cilj mu je da obezbijedi naučna otkrića, tehnološki razvoj i inovacije koje će doprinijeti konkurentnosti Evrope, zaštititi životne sredine, zdravlju ljudi, digitalnoj i zelenoj tranziciji, i razvoju pametnih, održivih zajednica.

Program funkcioniše kroz **radne programe**, koji se izrađuju na osnovu **strateškog plana**. Svaki radni program je organizovan u **klastere**, koji su dalje podijeljeni na **destinacije** i **teme**. Aplikanti konkurišu na konkretne teme u okviru otvorenih poziva.

1. Struktura programa

Horizon Europe je strukturiran u tri glavna **stuba**:

Stub I: Izvrsna nauka

Podržava vrhunska istraživanja i istraživačku infrastrukturu kroz individualne istraživačke projekte, mobilnost istraživača i obezbjeđivanje opreme i resursa za istraživače.

Ovaj stub je najviše usmjeren ka akademskim institucijama i istraživačima.

Stub II: Globalni izazovi i industrijska konkurentnost Evrope

Ovo je **najveći dio programa**, izuzetno relevantan za **lokalne samouprave**, jer obuhvata teme vezane za zdravlje, klimatske promjene, energetiku, digitalizaciju, mobilnost, kulturu i bezbjednost.

Sadrži **6 klastera**, koji su dalje podijeljeni na **destinacije** – skup očekivanih uticaja.

Klasteri i njihove oblasti:

1. **Klaster 1 – Zdravlje**
  - Prevencija bolesti, digitalno zdravlje, otpornost zdravstvenih sistema
2. **Klaster 2 – Kultura, kreativnost i inkluzivno društvo**
  - Demokratija, participacija građana, kulturno nasleđe, društvena inovacija
3. **Klaster 3 – Civilna bezbjednost za društvo**
  - Upravljanje krizama, sajber bezbjednost, otpornost zajednica
4. **Klaster 4 – Digitalizacija, industrija i svemir**
  - Pametne tehnologije, vještačka inteligencija, napredna proizvodnja
5. **Klaster 5 – Klima, energija i mobilnost**
  - Energetska tranzicija, klimatske politike, održivi transport i infrastruktura
6. **Klaster 6 – Hrana, bioekonomija, prirodni resursi i okruženje**
  - Poljoprivreda, biodiverzitet, zaštita prirodnih resursa, zelena tranzicija

Destinacije su definisani „ciljni uticaji“ u okviru svakog klastera (npr. “Zdrave zajednice”, “Klimatska neutralnost gradova”), dok su **teme** konkretni pozivi na koje se konkuriše.

Stub III: Inovativna Evropa

Podržava preduzetničke i disruptivne inovacije²:

- **EIC (European Innovation Council)** – podrška startapima i skalabilnim biznisima
- **EIT (European Institute of Innovation & Technology)** – povezivanje istraživanja, obrazovanja i inovacija
- **Evropski inovacioni ekosistemi** – povezivanje lokalnih i regionalnih aktera

Program Horizont takođe ima i horizontalnu komponentu – **Širenje i jačanje ERA** (Evropska istraživačka oblast), koja za cilj ima da smanji **istraživački i inovacioni jaz** između različitih delova Evrope; **ojača kapacitete** zemalja koje tradicionalno imaju slabije rezultate u programima EU za istraživanje i inovacije; **podstakne učešće istraživača, institucija i organizacija** iz tzv. **widening zemalja** (uključujući i većinu zemalja Zapadnog Balkana). Zemlje u ovoj grupi često imaju ograničen pristup resursima, slabiju povezanost sa istraživačkim mrežama i manje iskustva u vođenju velikih projekata – zato ova komponenta nudi **ciljanu podršku**.

---

² Disruptivne inovacije (eng. disruptive innovations) su inovacije koje temeljno mijenjaju postojeće tržište ili sektor, često potiskujući dotadašnje tehnologije, usluge ili poslovne modele. One ne unapređuju postepeno nešto što već postoji, već uvode radikalno novi pristup koji mijenja pravila igre. Primjeri ovih inovacija su pametni telefoni, streaming servise, 3D štampa, AI...

2. Ko sve može da aplicira?

Bilo koja vrsta organizacije može aplicirati za finansiranje kroz program Horizon Europe, pod uslovom da ima operativne i finansijske kapacitete za realizaciju aktivnosti koje predlaže.

3. Način apliciranja

Pozivi Horizon Europe se objavljuju kroz čitav period trajanja programa, a njihova dinamika omogućava kontinuiranu priliku za apliciranje. Evo kako to funkcioniše:

- **Radni programi** se objavljuju na period od 2 godine. U okviru tog dokumenta su definisani svi **planirani pozivi (teme)**, uključujući i datum otvaranja poziva, datum zatvaranja (rok za prijavu), budžet i uslove učešća.
- **Pozivi se otvaraju više puta godišnje.** Neki pozivi su **jednogodišnji (single-stage)**, i podnosi se pun predlog odmah dok su drugi pozivi **dvostepeni (two-stage)**, gdje se prvo podnosi kratak predlog projekta, i ukoliko on bude pozitivno ocijenjen podnosi se puni predlog projekta.

Većina klastera ima **glavne cikluse u proleće i jesen**, ali pozivi mogu biti otvoreni i van tog perioda – zato je važno redovno pratiti **Funding & Tenders Portal**.

Pozivi se objavljuju na EU Funding and Tenders Portalu - <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/calls-for-proposals>

Savjet: kreirajte **nalog (EU Login)** i **podesite obavještenja** da vas portal automatski informiše kada se otvori poziv koji vas zanima.

Za većinu poziva za podnošenje predloga, neophodno je da se aplicira **kao tim od najmanje tri partnerske organizacije iz tri različite zemlje članice EU ili pridružene zemlje**. Najmanje **jedan od ta tri partnera mora dolaziti iz zemlje članice EU**. Pored ova tri partnera, organizacije iz drugih zemalja takođe mogu učestvovati u konzorcijumu, ukoliko je to dozvoljeno. Za neke pozive predviđena je tzv. “višeslojna (multi-actor) metodologija”, što znači da vaš predloženi projekat mora uključiti raznolike aktere, naročito krajnje korisnike i korisnike rezultata projekta.

KAKO LOKALNE SAMOUPRAVE MOGU BITI UKLJUČENE?

- **Glavni korisnici (beneficiaries)** u projektima koji testiraju politike, digitalna rešenja, infrastrukturu
- **Demonstratori rešenja** (npr. za pametne gradove, zelenu mobilnost, digitalne usluge)
- **Partneri za implementaciju pilot aktivnosti**
- **Pružaoi podataka ili politika**

Primjeri oblasti relevantnih za lokalne samouprave uključuju održivi urbanizam i smart city tehnologije, upravljanje otpadom i energetskom efikasnošću, digitalne javne usluge i e-uprava, češće građana u planiranju (participativna demokratija), otpornost na klimatske promene i krizne situacije i dr.

Kako tražiti partnere:

i) **Alat za traženje partnera na Funding & Tenders portalu** - <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/partner-search>

- Svaki poziv ima sekciju "Partner Search"
- Možete vidjeti ko već traži partnere za isti poziv
- Možete i objaviti *profile* svoje organizacije i oblasti interesa

ii) **Nacionalne kontakt tačke (NCP)**

- NCP-ovi često organizuju "**matchmaking**" događaje i info dane
- Povezuju vas sa partnerima iz drugih zemalja
- Pomažu vam da prezentujete projektne ideje

iii) **Tematske mreže i platforme**

- **CORDIS (cordis.europa.eu)** – pretraga postojećih Horizon projekata i partnera
- **Enterprise Europe Network (EEN)** – podrška za MSP
- **Ideal-ist, NCPs-CaRE, Net4Society** – tematske platforme za specifične klastere
- **LinkedIn** grupe i forumi (npr. Horizon Europe group)

Savjet: Ako ste *nova institucija* bez prethodnog projekta u ovom programu, lakše je **pridružiti se već postojećem konzorcijumu kao partner**, nego aplicirati kao koordinator. Iskoristite prve projekte da **gradite reference**, a kasnije možete preuzeti i vodeće uloge.

4. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata u okviru Horizon Europe programa značajno varira u zavisnosti od vrste akcije, tematskog područja i obima planiranih aktivnosti. **Finansiranje se može kretati od 0.5 miliona eura pa sve do 30 miliona eura.**

EU sufinansiranje ide do 100% pokrivenih troškova za Research & Innovation Actions (RIA) i Coordination & Support Actions (CSA), i do **70% za Innovation Actions (IA)**, osim za neprofitne partnere koji mogu dobiti 100%.

Pretfinansiranje se uobičajeno isplaćuje **30-50%** ukupnog budžeta projekta po potpisivanju ugovora, u cilju osiguranja likvidnosti.

Uobičajeno **trajanje** projekata finansiranih u okviru ovog programa **je 2 do 5 godina.**

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu HORIZON EVROPA stranicu: <https://research-and-innovation.ec.europa.eu/>

4.2 LIFE PROGRAM

5,4 milijarde eura.

LIFE program je vodeći instrument Evropske unije za finansiranje aktivnosti u oblasti **zaštite životne sredine, klimatskih akcija i čiste energije**. Pokrenut je 1992. godine i do danas je finansirao više od 6.000 projekata širom EU i partnerskih zemalja, doprinoseći razvoju i sprovođenju politika EU u oblasti zaštite prirode, biodiverziteta, cirkularne ekonomije i energetske tranzicije. Program je otvoren za zemlje članice EU, dok su Crna Gora i Sjeverna Makedonija jedine zemlje sa Zapadnog Balkana koje su pristupile ovom programu. Za programski period 2021–2027, LIFE program raspolaže budžetom od

1. Struktura programa

LIFE program je podijeljen na **četiri potprograma**:

Priroda i biodiverzitet

Podržava projekte koji doprinose sprovođenju EU direktiva o pticama i staništima, a posebno razvoju i upravljanju mrežom Natura 2000, kao i sprovođenju Uredbe o invazivnim stranim vrstama (IAS). Takođe podržava ostvarivanje ciljeva Strategije EU za biodiverzitet do 2030. godine, koja je dio Evropskog zelenog dogovora.

Cirkularna ekonomija i kvalitet života

Podržava projekte u sektoru zaštite životne sredine, posebno u oblasti cirkularne ekonomije, uključujući povraćaj resursa iz otpada, upravljanje vodom, vazduhom, bukom, zemljištem i hemikalijama, kao i unapređenje upravljanja životnom sredinom. Ovaj potprogram uglavnom pruža bespovratna sredstva za projekte koji sprovode inovativna i najbolja praktična rješenja u ovim oblastima, kroz tzv. standardne akcione projekte (SAP). Takođe obuhvata i sprovođenje, praćenje i evaluaciju politika i zakonodavstva EU u oblasti životne sredine putem tzv. strateških integrisanih projekata (SIP).

Ublažavanje i prilagođavanje klimatskim promjenama

Podržava projekte u oblastima poljoprivrede, korišćenja zemljišta, upravljanja tresetištima, obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti. Pruža podršku pilot-projektima, demonstracionim projektima i projektima koji primjenjuju najbolje prakse, a koji doprinose smanjenju emisije gasova sa efektom staklene bašte, sprovođenju i razvoju politika i zakonodavstva EU, kao i unapređenju praksi i rješenja.

Ovaj potprogram takođe promoviše integrisane pristupe za sprovođenje strategija i akcionih planova za ublažavanje klimatskih promjena na regionalnom ili nacionalnom nivou.

Prelazak na čistu energiju

Podržava projekte u sledećim oblastima:

- Izgradnja nacionalnog, regionalnog i lokalnog političkog okvira koji podržava čistu energetska tranziciju;
- Ubrzavanje primjene tehnologija, digitalizacije, novih usluga i poslovnih modela, kao i unapređenje povezanih profesionalnih vještina na tržištu;
- Privlačenje privatnih investicija za održivu energiju;
- Podrška razvoju lokalnih i regionalnih investicionih projekata;
- Uključivanje i osnaživanje građana u procesu čiste energetske tranzicije.

2. Ko sve može da aplicira?

- javno ili privatno pravno lice registrovano u EU ili u prekomorskoj zemlji ili teritoriji povezanoj sa EU;
- treća zemlja koja je pridružena LIFE programu; ili
- pravno lice osnovano prema pravu Evropske unije ili bilo koja međunarodna organizacija.

3. Način apliciranja

Pozivi se objavljuju **jednom godišnje**, najčešće u **proljeće (april–maj)**, na zvaničnim stranicama:

<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/>

i https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life/life-calls-proposals-2023_en

Vrste poziva:

- Standardni akcioni projekti (SAP)
- Strateški integrisani projekti (SIP)
- Projekti tehničke pomoći
- Operativni grantovi za podršku organizacijama

Prijave se podnose isključivo **elektronski** putem Funding & Tenders portala. Svaki poziv je praćen sa detaljnim vodičem za aplikante i potrebnim obrascima.

Partnerstvo nije obavezno – **projekat može podnijeti i jedna organizacija**. Međutim, partnerstva su poželjna jer jačaju transverzalne efekte, pokrivaju više geografskih područja i podstiču sinergije. Partnere, kao i potencijalne projekte kojima se možete priključiti možete naći na: <https://vo-europe.swoogo.com/eu-life-info-days-2025/Information>

Lokalne samouprave mogu učestvovati u LIFE programu kao glavni nosioci projekata ili partneri, posebno u oblastima koje su u njihovoj nadležnosti, kao što su zaštita životne sredine, upravljanje otpadom i vodom, energetska efikasnost, klimatske mjere i održiva mobilnost. Njihova uloga može obuhvatati testiranje i sprovođenje pilot-mjera na svojoj teritoriji, obezbjeđivanje lokalnih podataka i konteksta, koordinaciju sa građanima i partnerima, kao i diseminaciju rezultata i replikaciju aktivnosti.

4. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata u okviru LIFE programa značajno varira u zavisnosti od vrste akcije, tematskog područja i obima planiranih aktivnosti. Vrijednost projekata se uobičajeno kreće do **5 miliona eura**. Iako nema striktno propisanog minimuma ili maksimuma, projekti ispod 500.000 € se rijetko finansiraju.

Visina EU sufinansiranja zavisi od vrste projekta:

Standardni projekti (SAP):

U najvećem broju slučajeva, EU finansira do 60% ukupnih prihvatljivih troškova.

Za projekte u oblasti prirode i biodiverziteta koji se odnose na prioritetne vrste ili staništa, EU može pokriti do 75%.

Projekti u oblasti energetske tranzicije i klimatskih promjena mogu da se finansiraju do 60–70%, ali standardna stopa je 55%.

Strateški integrisani projekti (SIP):

Takođe zahtijevaju kofinansiranje, ali često uključuju i druge izvore (nacionalne fondove, druge EU programe itd.).

Pretfinansiranje se uobičajeno isplaćuje 30-40% ukupnog budžeta projekta po potpisivanju ugovora.

Uobičajeno trajanje projekata finansiranih u okviru ovog programa je 3 do 5 godina.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu LIFE stranicu:

https://cinea.ec.europa.eu/programmes/life_en

4.3 PROGRAM GRAĐANI, JEDNAKOST, PRAVA I VRIJEDNOSTI (CERV)

Program **Građani, jednakost, prava i vrijednosti (CERV)** je ključni instrument Evropske unije za zaštitu i promociju osnovnih prava, vrijednosti i demokratskih principa na kojima se EU temelji. CERV je nasljednik prethodnih programa *Europe for Citizens*, *Rights, Equality and Citizenship*, i *Daphne*, i ima za cilj da podrži razvoj otvorenih, demokratskih, ravnopravnih i inkluzivnih društava, uz puno poštovanje vladavine prava.

Program je otvoren ne samo za države članice EU, već i za zemlje kandidate za članstvo, uključujući Crnu Goru.

Program CERV nudi lokalnim samoupravama priliku da jačaju lokalnu demokratiju; uključe građane u odlučivanje; promovišu evropske vrijednosti i toleranciju; spriječe nasilje i diskriminaciju i ostvare saradnju sa gradovima u EU i regionu.

Ukupan budžet programa je oko 1,55 milijardi eura

5. Struktura programa

CERV program je organizovan u **četiri glavna tematska područja (komponente)**, a svako od njih ima definisanu **logiku intervencije** i povezanost sa **specifičnim vrstama poziva** koji se objavljuju jednom ili više puta godišnje:

Vrijednosti Unije (Union Values)

Cilj: Zaštita i promocija vrijednosti Unije pružanjem finansijske podrške organizacijama civilnog društva aktivnim na lokalnom, regionalnom i transnacionalnom nivou. Ova komponenta jača zaštitu i promociju vrijednosti Unije, poštovanje vladavine prava i doprinosi izgradnji demokratske Unije, dijalogu, transparentnosti i dobrom upravljanju.

Vrste poziva: institucionalni grantovi za NVO mreže, jačanje organizacija civilnog društva.

Jednakost, prava i rodna ravnopravnost (Equality, Rights and Gender Equality)

Cilj: Prevencija i borba protiv nejednakosti i diskriminacije na osnovu pola, rasnog ili etničkog porijekla, religije ili uvjerenja, invaliditeta, starosne dobi ili seksualne orijentacije. Promocija prava djece, osoba sa invaliditetom i rodne ravnopravnosti, uključujući ravnotežu između poslovnog i privatnog života, osnaživanje žena i rodno osviještene politike.

Vrste poziva: borba protiv rasizma, prava djece, jednakost polova, prava osoba sa invaliditetom.

Učešće i angažman građana (Citizens' Engagement and Participation)

Cilj: Podsticanje građana na aktivno učešće u demokratskom i građanskom životu Unije. Ova komponenta podržava projekte koji se bave evropskim sjećanjem, demokratskim angažmanom i participacijom građana.

Vrste poziva:

- Bratimljenje gradova (Town Twinning)
- Mreže gradova (Networks of Towns)
- Građansko učešće (Citizens' Engagement)

Daphne

Cilj: Prevencija i borba protiv svih oblika nasilja nad djecom, mladima i ženama, kao i zaštita žrtava takvog nasilja.

Vrste poziva: podrška pružaocima usluga, prevencija nasilja, sistemska rješenja na lokalnom nivou.

6. Ko može aplicirati?

Za većinu CERV poziva mogu se prijaviti:

- Lokalne samouprave i gradske/opštinske uprave
- Javne institucije i ustanove (škole, biblioteke, kulturni centri)
- Nevladine organizacije i udruženja
- Istraživački centri i univerziteti
- Građanske inicijative, profesionalna i potrošačka udruženja

7. Način apliciranja

Svi pozivi se objavljuju na portalu: Funding & Tenders Portal - <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/calls-for-proposals>

Uz svaki poziv objavljuje se: Pozivna dokumentacija / Vodič za aplikante, Formulari za prijavu (Dio A, B, C), Model Ugovora o grantu, i u zavisnosti od poziva i druga dokumentacija po potrebi.

Svaka komponenta CERV programa ima **specifične godišnje pozive** koji su direktno usmjereni ka postizanju ciljeva te komponente. Lokalna samouprava bira poziv u skladu sa svojim prioritetima (npr. učešće građana, ravnopravnost, borba protiv nasilja) i sastavlja projekat unutar pravila tog poziva.

U nastavku je dat kratak **pregled poziva koji su najrelevantniji za lokane samouprave**:

Bratimljenje gradova (Town Twinning)

Cilj: Podsticanje razmjene između građana različitih zemalja, jačanje međusobnog razumijevanja i evropskog identiteta.

Zašto je relevantno: Lokalne samouprave mogu uspostaviti partnerstva sa opštinama iz drugih zemalja članica EU ili pridruženih zemalja, organizovati zajedničke događaje i razmjene građana.

Ovaj poziv je **posebno pogodan za manje opštine** koje žele da internacionalizuju svoje aktivnosti i povežu se sa sličnim zajednicama širom Evrope

Vrijednost projekta: 8.000 – 50.000 €

Broj partnera: Najmanje 2 partnera iz različitih zemalja učesnica

Mreže gradova (Networks of Towns)

Cilj: Stvaranje i jačanje dugoročnih mreža između gradova radi razmjene iskustava, umrežavanja i promocije zajedničkih inicijativa.

Zašto je relevantno: Lokalne samouprave mogu koordinirati ili učestvovati u mrežama koje se bave specifičnim temama od zajedničkog interesa, poput održivog razvoja, inkluzije ili digitalizacije.

Ovo je prilika za gradove da rade zajedno na rješavanju zajedničkih izazova i da dijele najbolje prakse.

Vrijednost projekata: Od 100.000 € pa naviše (bez ograničenja)

Broj partnera: Najmanje 4 partnera iz 4 zemlje

Građansko učešće i angažman (Citizens' Engagement and Participation)

Cilj: Podsticanje građana na aktivno učešće u demokratskom i građanskom životu Unije.

Zašto je relevantno: Lokalne samouprave mogu organizovati konsultacije, debate i druge aktivnosti koje uključuju građane u procese donošenja odluka na lokalnom nivou, promovišući time demokratske vrijednosti i participaciju.

Ovaj poziv omogućava lokalnim vlastima da direktno uključe i angažuju svoje građane u pitanjima od lokalnog i evropskog značaja

Vrijednost projekata: Od 75.000 € pa naviše (bez ograničenja)

Broj partnera: Najmanje 2 partnera iz različitih zemalja učesnica

Prevenција i borba protiv nasilja (Daphne komponenta)

Cilj: Prevenција i borba protiv svih oblika nasilja nad ženama, djecom i drugim ranjivim grupama.

Zašto je relevantno: Lokalne samouprave mogu razvijati i implementirati lokalne strategije za prevenciju nasilja, pružanje podrške žrtvama i podizanje svijesti u zajednici.

Ovo je prilika za lokalne vlasti da unaprijede svoje kapacitete u borbi protiv svih oblika nasilja

Vrijednost projekata: Od 1 do 3 miliona €

Partnerstvo: Često uključuje lokalne uprave, centre za socijalni rad, škole, policiju, NVO

VAŽNO! Uključite građane i civilni sektor – bez njih nema CERV projekta

CERV projekti se ocjenjuju i po stepenu uključivanja građana.

✓ Organizujte lokalne forume, savjetovanja s građanima, radionice, volonterske akcije.

✓ Uključite NVO partnere u konzorcijum – to jača kvalitet prijave i pokazuje širu podršku u zajednici

Za traženje partnera posjetite stranicu: <https://zpb.lu/cerv-partner-search-2/>

8. Finansijski aspekti

Projekti mogu imati vrijednost od **8.000 €** do **3 miliona €** zavisno od poziva i obima aktivnosti.

EU finansira **do 90%** prihvatljivih troškova. Preostalih **10% obezbjeđuje aplikant**

Po potpisivanju ugovora, EU obezbjeđuje preretfinasiranje do **80–90%**. Ostatak se isplaćuje nakon uspješno završenog projekta i prihvaćenog finalnog izvještaja.

Uobičajeno **trajanje projekata** finansiranih u okviru ovog programa je **24 mjeseca**.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu CERV stranicu:

<https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/citizens-equality-rights-and-values-programme/citizens-equality-rights-and-values-programme>

4.4 KREATIVNA EVROPA (kultura i mediji)

Kreativna Evropa je glavni program Evropske unije za podršku kulturnom i kreativnom sektoru. Glavni ciljevi programa su očuvanje, razvoj i promocija evropske kulturne i jezičke raznolikosti i nasljeđa, kao i povećanje konkurentnosti i ekonomskog potencijala kulturnih i kreativnih sektora, posebno audiovizuelnog sektora. Program je otvoren za države članice EU, kao i za pridružene zemlje, uključujući Crnu Goru. Ukupan budžet programa je **2,44 milijarde eura**.

1. Struktura programa

Program Kreativna Evropa sastoji se iz tri glavne komponente (strands):

- i) **Kultura:** Podrška transnacionalnoj saradnji u kulturnom i kreativnom sektoru, uključujući projekte saradnje, mreže i platforme.
- ii) **MEDIA:** Podrška evropskoj filmskoj i audiovizuelnoj industriji u razvoju, distribuciji i promociji evropskih dela.
- iii) **Međusektorska komponenta (Cross-sectoral):** Podrška inovacijama i saradnji između različitih sektora, uključujući medijsku pismenost i novinarske standarde.

Za **lokalne samouprave**, najrelevantnija je **komponenta KULTURA**, kroz koju se finansiraju transnacionalni projekti saradnje, promocija kulturne raznolikosti, participativne prakse i očuvanje evropskog kulturnog nasljeđa.

2. Ko sve može aplicirati?

Svaki poziv precizno definiše ko se može prijaviti, a u većini slučajeva to su organizacije i institucije koje djeluju u oblasti kulture, javna tijela, nevladine organizacije, medijske organizacije.

3. Način apliciranja

Pozivi se objavljuju na stranici: <https://culture.ec.europa.eu/funding/calls>. Svaka komponenta objavljuje specifične **pozive za predloge projekata** koji su usklađeni sa ciljevima te komponente. Većina poziva zahtijeva međunarodno partnerstvo, kao što je npr. najmanje 3 organizacije iz 3 zemlje za male projekte saradnje.

Lokalne samouprave mogu imati ključnu ulogu u par poziva unutar programa Kreativna Evropa:

Evropski projekti saradnje

Cilj: Podrška transnacionalnoj saradnji između organizacija iz različitih zemalja u kulturnom i kreativnom sektoru.

Tipovi projekata:

- **Mali projekti saradnje:** Najmanje 3 organizacije iz 3 različite zemlje (do 200.000€)
- **Srednji projekti saradnje:** Najmanje 5 organizacija iz 5 različitih zemalja (do 1 milion€)
- **Veliki projekti saradnje:** Najmanje 10 organizacija iz 10 različitih zemalja (do 2 miliona€)

Primjeri aktivnosti za lokalne samouprave:

- Organizacija međunarodnih festivala ili kulturnih manifestacija.
- Razmjena umjetnika i kulturnih radnika između partnerskih gradova.
- Zajednički projekti očuvanja kulturne baštine.

Evropske mreže

Cilj: Podrška stvaranju i jačanju mreža organizacija koje okupljaju aktere iz kulturnog i kreativnog sektora na evropskom nivou, radi razmjene znanja, razvoja kapaciteta i zajedničkog djelovanja.

Projekti uključuju organizacije iz **najmanje 10 zemalja učesnica programa**. Fokus je na dugoročnom umrežavanju i profesionalizaciji sektora, a finansiranje se odnosi na višegodišnje djelovanje mreže, ne na pojedinačne projektne aktivnosti. Finansiranje ide do **1.8 miliona eura po mreži**.

Primjeri aktivnosti za lokalne samouprave:

- Uključivanje gradskih kulturnih institucija (npr. muzeja, biblioteka, centara za kulturu) u evropske mreže sa zajedničkom temom (npr. savremena umjetnost, rad sa zajednicom).
- Učešće u razmjeni stručnjaka, obukama i zajedničkim programima unutar mreže.
- Lokalne samouprave mogu biti domaćini godišnjih skupova, radionica ili kampanja koje sprovodi mreža na evropskom nivou.

Lokalne samouprave treba da iskoriste Kreativnu Evropu kao alat za jačanje lokalne kulture, međunarodno umrežavanje i promociju kulturne raznolikosti. Uključivanjem lokalnih institucija (muzeji, biblioteke, centri za kulturu), festivala i nezavisnih stvaralaca u evropske projekte, opštine mogu podići vidljivost svog grada, ojačati kulturnu ponudu i obezbijediti nova sredstva za razvoj. Poseban potencijal leži u projektima koji promovišu inkluziju, učešće građana, zaštitu nematerijalne baštine i mobilnost umjetnika.

Za traženje partnera posjetite stranicu <https://creative-europe.lu/partner-search/>. Takođe koristite i podršku nacionalne kancelarije programa (Creative Europe Desk) - <https://kreativnaevropa.me/>

4. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata: Projekti mogu imati budžet od **30.000 eura** (npr. manji inicijalni projekti) pa sve do **2 miliona eura** (veliki projekti saradnje). Najveći budžeti rezervisani su za **velike projekte saradnje, mreže i platforme**, koje obuhvataju veći broj partnera i višegodišnje aktivnosti.

EU učešće iznosi od 60% do 80%, u zavisnosti od vrste poziva i veličine projekta: **80%** za manje projekte i mobilnosti (manji broj partnera, manji budžet); **70%** za srednje projekte i **60%** za velike, kompleksne projekte. Ostatka se pokriva kroz nacionalno sufinansiranje.

EU pretfinansiranje obično iznosi između **70% i 80%** ukupno odobrenog iznosa grantu. Tačan procenat može varirati u zavisnosti od veličine i trajanja projekta, i vrste pravnog subjekta (npr. javno tijelo, NVO).

Uobičajeno **trajanje projekata** finansiranih u okviru ovog programa je **do 48 mjeseci**.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu stranicu programa:

<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe>

4.5 DIGITALNA EVROPA (digitalna transformacija, sajber bezbjednost, AI)

Digitalna Evropa (DIGITAL) je program Evropske unije usmjeren na jačanje digitalnih kapaciteta i infrastrukture širom Evrope. Cilj mu je da omogući široku primjenu digitalnih tehnologija u privredi, društvu i javnoj upravi, čime se podstiče digitalna transformacija i smanjuje zavisnost od tehnologija izvan EU. Program se fokusira na ključne oblasti kao što su superračunarstvo, vještačka inteligencija, sajber bezbjednost, napredne digitalne vještine i

šira upotreba digitalnih tehnologija u svim sektorima. Sa planiranim ukupnim budžetom od 8,1 milijardi eura, program ima za cilj da ubrza ekonomski oporavak i oblikuje digitalnu transformaciju evropskog društva i privrede, donoseći koristi svima, a posebno malim i srednjim preduzećima.

1. Struktura programa

Program Digitalna Evropa obuhvata pet glavnih oblasti:

- i) **Superračunarstvo** – razvoj i jačanje evropskih kapaciteta za u oblasti superračunarstva i obrade podataka radi rešavanja kompleksnih i zahtjevnih problema.
- ii) **Vještačka inteligencija (AI)** – podrška razvoju i primjeni AI tehnologija u različitim sektorima.
- iii) **Sajber bezbjednost** – unapređenje sajber otpornosti i sigurnosti digitalne infrastrukture.
- iv) **Napredne digitalne vještine** – obuka stručnjaka i jačanje digitalnih kompetencija u radnoj snazi.
- v) **Široka upotreba digitalnih tehnologija** – podsticanje primjene digitalnih rješenja u privredi i javnoj upravi, uključujući podršku kroz Evropske digitalne inovacione habove (EDIH).

2. Ko sve može aplicirati

Na pozive u okviru programa mogu se prijaviti:

- Javni organi (nacionalni, regionalni i lokalni),
- međunarodne organizacije,
- mala i srednja preduzeća (MSP),
- privatne institucije, uključujući privatne kompanije (privatne sa profitom),
- nevladine organizacije,
- obrazovne i trening institucije,
- istraživačka institucije i univerziteti.

Važno je napomenuti da se prihvatljivost aplikanta može razlikovati u zavisnosti od specifičnog poziva, te je neophodno pažljivo proučiti uslove svakog pojedinačnog poziva.

3. Način apliciranja

Proces prijave se odvija putem portala **Funding & Tenders Opportunities**:
<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal>

Svaki poziv sadrži detaljne informacije o ciljevima, prihvatljivim aktivnostima, kriterijumima za ocjenjivanje, budžetu i rokovima. Pored toga, Evropska komisija redovno organizuje informativne sesije i radionice kako bi potencijalnim aplikantima pružila dodatne informacije i podršku.

Pozivi za **projekte digitalizacije javnih usluga** u okviru programa Digitalna Evropa raspisuju se prvenstveno u okviru pete oblasti programa, koja se zvanično zove **Wider deployment of digital technologies (Šira upotreba digitalnih tehnologija)**, i koja **omogućavaju direktno uključivanje javnih uprava i lokalnih vlasti kao nosilaca ili partnera u projektima**.

Ova komponenta ima za cilj da podrži praktičnu primjenu digitalnih rješenja u svakodnevnom životu, posebno u javnim upravama, zdravstvu, obrazovanju, urbanom razvoju, i drugim javnim sektorima.

U ovoj oblasti finansiraju se projekti kao što su:

- Razvoj i primjena digitalnih javnih usluga (e-uprava, e-identitet, interoperabilnost);
- Infrastruktura za pametne gradove i lokalne digitalne platforme;
- Pilot-programi i testbed-ovi za primjenu vještačke inteligencije i IoT rješenja u javnom sektoru;
- Digitalna rješenja za zdravstvo, energetiku, saobraćaj i socijalne usluge;
- Uvođenje tehnologija koje poboljšavaju transparentnost, efikasnost i korisnički pristup u radu lokalnih vlasti

Pozivi su objavljeni kao dio **godišnjih radnih programa (Work Programmes)** i najčešće se objavljuju **jednom godišnje**, a ponekad i u više rokova u toku godine za različite tematske oblasti.

4. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata varira u zavisnosti od specifičnog poziva i obima projekta.

EU obično **sufinansira do 50%** prihvatljivih troškova projekta.

Pretfinansiranje: Uobičajeno je da se najveći dio sredstava isplaćuje unaprijed, odmah po potpisivanju ugovora, čime se korisnicima omogućava nesmetano pokretanje aktivnosti bez potrebe za sopstvenim početnim kapitalom.

Uobičajeno **trajanje projekata** finansiranih u okviru ovog programa je **do 48 mjeseci**.

Za najnovije informacije, pratite zvaničnu stranicu programa: <https://www.digitaleurope.org/>

4.6 MEHANIZAM CIVILNE ZAŠTITE EU (UCPM)

Mehanizam civilne zaštite EU (UCPM) predstavlja ključni instrument Evropske unije za jačanje saradnje među državama članicama i partnerskim zemljama u oblasti prevencije, spremnosti i odgovora na prirodne i ljudski izazvane katastrofe. Cilj UCPM-a je da obezbijedi efikasnu i koordinisanu reakciju na vanredne situacije i smanji posljedice katastrofa na živote ljudi, životnu sredinu i imovinu. Od pokretanja 2001. godine, UCPM je postao glavni alat EU za međunarodnu solidarnost u hitnim situacijama – ne samo unutar EU, već i širom svijeta. Mehanizam omogućava pružanje pomoći u okviru koordinisanih misija, a njegov operativni centar (ERCC – Emergency Response Coordination Centre) funkcioniše 24/7.

Za period 2021–2027, ukupni budžet UCPM iznosi **1,26 milijarde eura**.

1. Struktura programa

UCPM funkcioniše kroz tri glavna stuba aktivnosti:

I Prevencija: Podržava mjere za bolje razumijevanje rizika, smanjenje izloženosti katastrofama i unapređenje otpornosti. To uključuje izradu procjena rizika, razvoj strategija smanjenja rizika i izgradnju kapaciteta lokalnih i nacionalnih struktura civilne zaštite.

II Spremnost: Podrazumijeva ulaganja u treniranje, simulacije, izgradnju tehničkih i institucionalnih kapaciteta. Ključna inicijativa je **rescEU** – evropska rezerva opreme i resursa za hitne slučajeve (npr. avioni za gašenje požara, medicinske rezerve, mobilne laboratorije itd.).

III Odgovor: Uključuje brzo aktiviranje pomoći u hitnim slučajevima, putem ERCC, i raspoređivanje timova i opreme iz država članica i partnerskih zemalja. Pomoć može biti logistička, medicinska, tehnička ili u obliku specijalizovanih timova za pretragu i spasavanje, dekontaminaciju, komunikaciju itd.

2. Ko sve može da aplicira?

Za finansiranje u okviru UCPM mogu konkurisati:

- Državne institucije i tijela zadužena za civilnu zaštitu
- Lokalne i regionalne samouprave
- Nevladine organizacije i stručna udruženja
- Istraživačke i akademske institucije
- Međunarodne organizacije

U programu mogu učestvovati države članice EU, kao i za zemlje EEA, zemlje pristupnice, IPA partnere i druge zemlje koje su potpisale sporazum o učešću u Mehanizmu.

3. Način apliciranja

Pozivi se objavljuju putem **EU Funding & Tenders portala**, obično u okviru godišnjih ili višegodišnjih radnih programa koje objavljuje DG ECHO (Direktorat za civilnu zaštitu i humanitarnu pomoć).

Postoje tri glavne vrste poziva:

1. **Prevenција i spremnost** – uključuju projekte razmjene znanja, edukacije, izrade planova, izgradnje infrastrukture, izrade strategija i zajedničkih vježbi.
2. **Tehnička pomoć** – za jačanje nacionalnih kapaciteta za koordinaciju sa EU sistemima.
3. **rescEU pozivi** – vezani za stvaranje ili proširenje kapaciteta rezervi u okviru rescEU (npr. nabavka specijalizovane opreme, medicinskih sredstava, sistema za dekontaminaciju itd.).

Pozivi za projekte i vježbe se objavljuju putem portala: <https://ec.europa.eu/echo>

Aplikacije mogu podnositi pojedinačne organizacije ili konzorcijumi. Za većinu poziva se preferira transnacionalna saradnja – učešće više zemalja ili partnera iz različitih regiona.

Za traženje partnera možete koristiti Partner Search opciju na Funding & Tenders portalu, ali i pratiti info dane i online sesije koje se organizuju prilikom objavljivanja poziva za dostavljanje projekata.

4. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata varira – od manjih grantova za treniranje i zajedničke vježbe (npr. **100.000–500.000 €**), do **višemilionskih projekata** za razvoj kapaciteta ili opremanje u okviru rescEU komponente.

UCPM projekte finansira Evropska komisija, kroz sufinansiranje:

- Do **85%** troškova za projekte prevencije i spremnosti
- Do **100%** u slučaju hitne pomoći (npr. pokrivanje troškova transporta, raspoređivanja timova, medicinske pomoći)

Za projekte prevencije i spremnosti **EU pretfinansira 30-40%**, zavisno od poziva.

Za rescEU projekte, hitnu pomoć i ad hoc misije, u najvećem broju slučajeva, **EU pretfinansira 100%**.

Uobičajeno **trajanje projekata** finansiranih u okviru ovog programa je do **24 mjeseca**.

Zvanična stranica programa je: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/ucpm>

4.7 ERASMUS+ (obrazovanje, omladina i sport)

Erasmus+ je vodeći program Evropske unije za podršku obrazovanju, obuci, mladima i sportu, koji traje od 2021. do 2027. godine i raspolaže budžetom od preko **26 milijardi eura**. Program ima za cilj da unaprijedi kvalitet formalnog i neformalnog obrazovanja, podstakne zapošljivost, mobilnost i inovacije, kao i da promoviše inkluziju, zelenu i digitalnu tranziciju. Iako je najpoznatiji po razmjeni učenika i studenata, Erasmus+ nudi i mogućnosti za saradnju između različitih aktera, uključujući **lokalne samouprave**.

Za lokalne samouprave u Crnoj Gori, Erasmus+ predstavlja značajnu priliku da kroz međunarodna partnerstva unaprijede lokalne politike, osnaže građane – posebno mlade, i sprovedu konkretne promjene u oblastima obrazovanja, digitalizacije, održivog razvoja i društvene uključenosti.

Tri ključne linije finansiranja koje su posebno relevantne za opštine su:

- Ključna akcija 3 (KA3) – Podrška razvoju politika
- Ključna akcija 2 (KA220) – Partnerstva za saradnju
- Ključna akcija 2 (KA210) – Partnerstva manjeg obima

KA3 – Podrška reformi politike

Ključna akcija 3 pruža podršku saradnji u oblasti politika na nivou Evropske unije, čime doprinosi sprovođenju postojećih politika i razvoju novih, koje mogu pokrenuti modernizaciju i reforme na nivou Evropske unije i unutar obrazovnih, omladinskih i sportskih sistema.

Moguće aktivnosti:

- Forumi mladih na lokalnom nivou
- Konsultacije mladih o razvoju lokalnih politika
- Simulacije rada opštinskih skupština
- Radionice o građanskoj participaciji

Zašto je važno za opštine:

- Uključivanje mladih u procese donošenja odluka
- Jačanje povjerenja između lokalne uprave i zajednice
- Testiranje novih modela participativne demokratije

Projekti mogu trajati od **3 do 24 mjeseca**, uz vrijednost **do 150.000 eura**, dok broj potrebnih partnera zavisi od vrste poziva.

KA220 – Partnerstva za saradnju

Ključna akcija 2 podržava aktivnosti koje doprinose razvoju, prenosu i/ili primjeni inovativnih praksi na organizacionom, lokalnom, regionalnom, nacionalnom ili evropskom nivou.

Moguće aktivnosti:

- Saradnja sa školama, centrima za obrazovanje odraslih, omladinskim i sportskim organizacijama
- Razvoj lokalnih strategija i inovativnih politika
- Digitalna transformacija javnih usluga

Zašto je važno za opštine:

- Jačanje administrativnih i stručnih kapaciteta
- Uspostavljanje stabilnih međunarodnih mreža
- Dugoročni uticaj na lokalni razvoj

Projekti traju od **12 do 36 mjeseci**, uz budžet od **100.000 do 400.000 eura**, i minimum **tri partnera iz tri različite zemlje**.

KA210 – Partnerstva manjeg obima

Podrška manjim i manje iskusnim organizacijama, uključujući lokalne samouprave koje prvi put ulaze u međunarodne projekte.

Moguće aktivnosti:

- Male lokalne inicijative sa evropskom dimenzijom
- Pilot aktivnosti u oblasti ekologije, omladinskog rada, kulturne razmjene
- Povezivanje sa opštinama i organizacijama iz drugih zemalja

Zašto je važno za opštine:

- Prvi korak ka evropskim projektima
- Jednostavniji pristup i manja administracija
- Jačanje građanske uključenosti

Projekti traju **od 6 do 24 mjeseca**, uz budžet od **30.000 do 60.000 eura**, i najmanje **dva partnera iz dvije zemlje**.

Kako učestvovati?

- Identifikujte lokalne prioritete (npr. omladina, turizam, zeleni gradovi, digitalne usluge)
- Pronađite partnere iz EU zemalja
- Koristite podršku **Nacionalne Erasmus+ kancelarije Crna Gora**
www.erasmusplus.ac.me

Lokalne samouprave ne bi trebalo da budu samo administrativni partneri u Erasmus+ projektima, već i da **aktivno promovišu mogućnosti koje Erasmus+ nudi mladima**.

Zvanična stranica programa je: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu>

VAŽNO!

 U svim navedenim Programima Unije PDV je prihvatljiv trošak. Međutim, korisnici koji mogu da povrate PDV od svojih nacionalnih poreskih organa ne mogu taj trošak uključiti kao prihvatljiv trošak projekta, bez obzira na to da li su stvarno podnijeli zahtjev za povraćaj PDV-a ili ne.

Zajednički koraci za apliciranje na EU programe – kako se uspješno prijaviti na Programe Unije

Bez obzira na to koji program Evropske unije vas interesuje, postupak apliciranja se u velikoj mjeri odvija putem jedinstvenog **Funding & Tenders Portala** i obuhvata standardizovane korake. U nastavku je prikazan osnovni proces koji se primjenjuje prilikom prijave na većinu poziva, a koji vam može poslužiti kao praktičan vodič od trenutka pretrage otvorenih poziva, pa sve do podnošenja projektne prijave.

Korak 1 – Pronađite pozive

Evropska komisija i njena tijela za finansiranje objavljuju pozive za podnošenje prijedloga na portalu *Funding & Tenders Portal*.

Možete započeti pretragu sa početne stranice *unošenjem različitih ključnih riječi* koje najbolje opisuju vaše područje interesovanja, a zatim dodatno suziti rezultate pomoću dostupnih filtera. Takođe možete započeti tako što ćete *odabrati jedan od EU programa* navedenih na početnoj stranici, a zatim putem brzih linkova doći do poziva za podnošenje prijedloga tog konkretnog programa.

Pozivi su podijeljeni po temama, koje se sprovode kroz različite tipove akcija. *Izaberite temu* da biste saznali više o dostupnoj prilici: dokumenti vezani za temu, smjernice i druge instrukcije dostupni su na stranici teme.

Korak 2 – Pronađite partnere

Pročitajte uslove teme kako biste procijenili zahtjeve u pogledu partnerstva i druge uslove prihvatljivosti poziva. Da biste objavili zahtjev za traženje partnera ili ponudu, izaberite temu na stranici *Search Funding and Tenders*. Koristite alat *Partner Search* koji nudi ovaj sajt da biste pronašli organizaciju na osnovu njenog profila ili prethodnog učešća u projektima.

Korak 3 – Kreirajte EU Login nalog

Svaki korisnik mora imati EU Login nalog kako bi se prijavio na portal. Ako već imate takav nalog, možete ga koristiti za sve aktivnosti koje sajt podržava – od podnošenja prijedloga do izvještavanja. Ako još nemate nalog, morate ga kreirati klikom na dugme *REGISTER*. U suprotnom, imaćete pristup samo javnim uslugama sajta (npr. pretraga mogućnosti finansiranja, čitanje smjernica itd.)

Korak 4 – Registrujte organizaciju

Ako želite da učestvujete u pozivu za podnošenje prijedloga, vaša organizacija mora biti registrovana i mora dobiti devetocifreni *Participant Identification Code (PIC)*. Ovaj jedinstveni identifikator imaće status „prijavljen“ (*declared*) i koristiće se prilikom podnošenja prijedloga i u svim interakcijama sa Evropskom unijom.

Provjerite da li je vaša organizacija već registrovana ili je registrujte.

Korak 5 – Podnesite prijedlog projekta

Kako pristupiti sistemu za podnošenje prijedloga?

Izaberite vašu temu i idite na odjeljak *Submission Service* na stranici teme. Obavezno izaberite ispravan tip akcije prije nego što počnete sa izradom prijedloga. Link ka sistemu za podnošenje prijedloga biće dostupan ako je status poziva „otvoren“. Prijava putem EU Login naloga je obavezna.

5.

Drugi fondovi

**I INSTRUMENTI RELEVANTNI
ZA LOKALNE SAMOUPRAVE**

5. DRUGI FONDOVI I INSTRUMENTI RELEVANTNI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

5.1 IPARD III program (2021–2027)

IPARD III (Instrument za pretpristupnu pomoć za ruralni razvoj) predstavlja dio pretpristupne pomoći Evropske unije, usmjeren na podršku **modernizaciji poljoprivrede i ruralnog razvoja** u Crnoj Gori. Ovaj instrument evropske pomoći zemljama koje su pred vratima EU je zapravo priprema za buduće učešće u kompleksnoj i jasno definisanoj Zajedničkoj poljoprivrednoj politici Evropske unije (Common agriculture policy CAP), koja predstavlja set pravila jednakih za sve i koja podrazumijeva zajednički

poljoprivredni budžet. Kad država uđe u EU, dobija svoju kvotu u zajedničkom poljoprivrednom budžetu, preko dva fonda — EAFRD (Evropski poljoprivredni fond za ruralni razvoj) i EAGF (Evropski poljoprivredni garancijski fond), a da bi nacionalna poljoprivreda efikasno usvojila način funkcionisanja tih instrumenata, važno je da fondove koji su joj na raspolaganju u pretpristupnom periodu što kvalitetnije iskoristi i savlada principe na kojima se zasniva ZPP. Ukupan budžet IPARD

III programa je **81.975.947 €**, od čega EU finansira 63 miliona €, a nacionalno sufinansiranje iznosi oko 19 miliona €. Uz doprinos korisnika, sprovođenjem IPARD III programa biće investirano oko 128 miliona eura u crnogorsku poljoprivredu.

1. Struktura i mjere programa

IPARD III program obuhvata sledeće mjere:

- **Mjera 1** – Investicije u fizički kapital poljoprivrednih gazdinstava
- **Mjera 3** – Investicije u fizički kapital vezano za preradu i marketing poljoprivrednih i ribljih proizvoda
- **Mjera 4** – Agro-ekološke-klimatske mjere i mjere organske proizvodnje
- **Mjera 5** – Implementacija lokalnih razvojnih strategija – LEADER pristup
- **Mjera 6** – Investicije u javnu ruralnu infrastrukturu
- **Mjera 7** – Diverzifikacija gazdinstava i razvoj poslovanja
- **Mjera 9** – Tehnička pomoć
- **Mjera 11** – Zasnivanje i zaštita šuma

Mjere 5 i 6 IPARD III programa posebno su osmišljene da odgovore na potrebe lokalnih samouprava, i omogućavaju im da aktivno učestvuju u razvoju ruralnih područja – kroz podršku lokalnim inicijativama (LEADER pristup), kao i da obezbjede investicije u ključnu javnu infrastrukturu.

Mjera 5 – Implementacija lokalnih razvojnih strategija (LEADER pristup)

LEADER pristup predstavlja integrisani instrument teritorijalnog razvoja sa ciljem implementacije na lokalnom nivou, što direktno doprinosi teritorijalnoj koherentnosti, dugoročnom održivom razvoju i poboljšanju socijalnog kapitala ruralnih područja.

Cilj Mjere 5 je **jačanje lokalnih zajednica** kroz sprovođenje lokalnih razvojnih strategija koje su kreirane i implementirane od strane **Lokalnih Akcionih Grupa (LAG-ova)**. Ova mjera podstiče **participativni pristup** u planiranju i realizaciji projekata koji doprinose održivom razvoju.

LAG treba da udruži partnere iz javnog i privatnog sektora, pazeći na uravnoteženu zastupljenost predstavnika postojećih lokalnih interesnih grupa, koji dolaze iz različitih socio-ekonomskih sektora.

Najčešće uključeni akteri u LAG-u su:

- predstavnici lokalne samouprave i javnih ustanova;
- profesionalne organizacije i savezi (poljoprivrednika, malih preduzetnika i drugih djelatnosti);
- Nevladine organizacije i udruženja (za razvoj zajednice, za zaštitu životne sredine, usluge u kulturi, socijalne usluge, itd.);
- poslovni inkubatori i druge organizacije poslovnog sektora;
- mediji;
- viđeniji pojedinci.

Zadatak LAG-ova je izrada lokalnih razvojnih strategija te usmjeravanje i praćenje njihove implementacije uključujući korišćenje sredstava podrške. Da bi LAG dobio sredstva preduslov je da je izradi lokalnu razvojnu strategiju, koja se odnosi na razvoj područja koje je obuhvaćeno LAG-om.

Mjera 6 – Investicije u javnu ruralnu infrastrukturu

Mjera 6 ima za cilj **poboljšanje kvaliteta života u ruralnim područjima** kroz ulaganja u osnovnu infrastrukturu, čime se stvaraju preduslovi za ekonomski razvoj i zadržavanje stanovništva na selu.

Prihvatljive investicije odnose se na:

- puteve (izgradnja/rekonstrukcija i opremanje postojećih opštinskih puteva i mostova - magistralni putevi, obilaznice oko sela, seoski putevi, javni prilazni putevi ka gazdinstvima, poljoprivrednom i šumskom zemljištu);
- upravljanje vodama (izgradnja/rekonstrukcija/opremanje sistema vodosnabdijevanja, kanalizacije, instalacija, povezanih objekata i kanala);
- upravljanje otpadom i Izgradnja/rekonstrukcija/opremanje male infrastrukture (odlagališta i/ili mjesta za prikupljanje otpada koja ispunjavaju sve uslove u pogledu zaštite životne sredine);
- snadbijevanje električnom energijom (izgradnja/rekonstrukcija/opremanje postrojenja i instalacija za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, u cilju snabdijevanja gazdinstava (domaćinstava) i sela energijom);
- nove tehnologije (obezbjedjivanje uslova za lokalni pristup informacionim tehnologijama i komunikacijama i razvoj brzog i ultrabrzog širokopojasnog interneta).

Maksimalni ukupni iznosi **po investicionom projektu iznosiće 1.000.000 EUR**.

Mjera će se sprovoditi kroz objavljivanje javnih poziva.

Napomena: Mjere 5 i 6 nisu još uvijek akreditovane. Da bi Crna Gora mogla da koristi sredstva iz IPARD III programa za Mjeru 5 i Mjeru 6, mora prethodno da dobije akreditaciju za njih. To znači da nacionalne institucije nadležne za sprovođenje IPARD programa moraju uspostaviti sve potrebne administrativne, tehničke i kontrolne mehanizme u skladu sa pravilima EU. **Proces akreditacije podrazumijeva** da Evropska komisija provjeri i formalno odobri sposobnost Crne Gore da pravilno upravlja i kontroliše sredstva za svaku pojedinačnu mjeru – kako bi se obezbijedila transparentnost, efikasnost i zakonita upotreba sredstava EU. **Tek nakon dobijene akreditacije, Crna Gora može raspisivati javne pozive i početi sa primjenom ovij mjera.**

Preporuke za lokalne samouprave:

- **Proaktivno učestvujte** u formiranju i radu LAG-ova kako biste osigurali da lokalne razvojne strategije odražavaju stvarne potrebe zajednice.
- **Pripremite kvalitetnu projektnu dokumentaciju** za infrastrukturne projekte, kako biste povećali šanse za odobrenje sredstava.
- **Pratite objave javnih poziva** na zvaničnoj stranici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede: www.gov.me/ipard/ipard-iii

5.2 WBIF – ZAPADNOBALKANSKI INVESTICIONI OKVIR

ZIO - WBIF (Zapadnobalkanski investicioni okvir - Western Balkans Investment Framework) je zajednička inicijativa **Evropske unije**, **međunarodnih finansijskih institucija** (kao što su EIB, EBRD, KfW i dr.) i **zemalja Zapadnog Balkana**, uspostavljena 2009. godine. Njegov cilj je da podrži **pripremu**

i implementaciju infrastrukturnih i razvojnih projekata, koji su usklađeni sa evropskim standardima i politikama.

WBIF omogućava:

- Kombinovanje **grantova** (nepovratna sredstva) i **zajmova** iz javnih i privatnih izvora;
- **Tehničku pomoć** za izradu studija izvodljivosti, pripremu tenderske dokumentacije i osiguranje regulatorne usklađenosti;
- Finansiranje velikih infrastrukturnih projekata u oblastima:
  - Saobraćaja (putevi, željeznice, luke)
  - Energetike (energetska efikasnost, obnovljivi izvori)
  - Životne sredine (otpadne vode, otpad)
  - Digitalne infrastrukture
  - Socijalne infrastrukture (škole, bolnice, stanovanje).

WBIF je **ključni finansijski instrument za sprovođenje Plana rasta za Zapadni Balkan**, koji je Evropska komisija predstavila 2023. godine. Ovim planom se želi:

- ubrzati ekonomska konvergencija regiona sa EU
- postepeno uključiti Zapadni Balkan u jedinstveno tržište EU
- podržati reforme i konkretne investicione projekte

WBIF pruža **konkretnu finansijsku podršku za projekte koji se uklapaju u reformsku agendu Plana rasta**, posebno za one koji se odnose na zelenu i digitalnu tranziciju, saobraćajnu povezanost i regionalnu saradnju.

Kako WBIF funkcioniše

U okviru Investicionog okvira za Zapadni Balkan (WBIF), funkcionisanje sistema finansiranja i upravljanja projektima zasniva se na jasno definisanoj ulozi glavnih aktera. **Evropska komisija**, putem Generalnog direktorata za proširenje i istočno susjedstvo (DG ENEST), ima ulogu **vodećeg donatora i upravljača**, dok **međunarodne finansijske institucije** – poput Evropske investicione banke (EIB), Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) i drugih – djeluju kao **tehnički i finansijski partneri** u sprovođenju projekata. **Zemlje korisnice**, među kojima je i Crna Gora, imaju dvostruku ulogu – one su i **predlagači projektnih inicijativa** i **krajnji korisnici** investicija. Cjelokupni proces

koordinira **WBIF Sekretarijat**, koji pruža tehničku i administrativnu podršku u svim fazama ciklusa projekata.

WBIF obezbjeđuje dva glavna oblika finansijske podrške. Prvi su **grantovi Evropske unije**, koji se dodjeljuju za tehničku pomoć (TA) i za sufinansiranje investicionih projekata. Drugi vid podrške čine **povoljni zajmovi**, koje obezbjeđuju međunarodne finansijske institucije, često u kombinaciji sa bespovratnim sredstvima iz EU grantova, kako bi se postigla veća održivost i isplativost projekata.

Kada su u pitanju grantovi, oni se dijele na dvije glavne kategorije. **Investicioni grantovi** predstavljaju bespovratna sredstva za sufinansiranje infrastrukturnih radova, i obično pokrivaju do 50% ukupne vrijednosti projekta, dok u pojedinim sektorima visokog javnog interesa, kao što su vodosnabdijevanje i zaštita životne sredine, mogu dostići i do 70%. Druga kategorija su **grantovi za tehničku pomoć**, koji se koriste za finansiranje pripremne dokumentacije – uključujući studije izvodljivosti, analize uticaja na životnu sredinu, projektne dizajne i druge neophodne korake kako bi projekti bili spremni za realizaciju.

Važno je napomenuti da WBIF, s obzirom na svoju regionalnu dimenziju i ciljeve, obično finansira projekte čija ukupna vrijednost iznosi **5 miliona eura i više**, jer se naglasak stavlja na strateške, infrastrukturne inicijative koje imaju širi društveni i ekonomski uticaj.

Preporuke za lokalne samouprave

WBIF nije klasičan fond za grantove – uspjeh zavisi od dobre pripreme, usklađenosti sa nacionalnim i evropskim prioritetima, i partnerskog pristupa sa državnim institucijama i međunarodnim bankama.

Lokalna samouprava treba da identifikuje projekte od strateškog značaja, razvije tehničku dokumentaciju i aktivno sarađuje sa nacionalnim vlastima – jer je upravo ta koordinacija ključ za dobijanje sredstava.

Zvanična WBIF stranica je: <https://www.wbif.eu>

5.3 EUKI – EVROPSKA KLIMATSKA INICIJATIVA

European
Climate Initiative
EUKI

EUKI (European Climate Initiative) je finansijski instrument **Saveznog ministarstva za privredu i klimatsku akciju Njemačke (BMWK)**. Cilj inicijative je da doprinese **smanjenju emisija gasova sa efektom staklene bašte u Evropi** i podstakne **transnacionalnu saradnju** u borbi protiv klimatskih promjena, kroz

projekte obrazovanja, politike, istraživanja i praktične primjene.

EUKI podržava:

- **Jačanje kapaciteta** lokalnih, regionalnih i nacionalnih aktera za implementaciju klimatskih mjera;
- Promociju **međusobnog učenja i razmjene iskustava** između organizacija iz različitih evropskih zemalja;
- Razvoj i sprovođenje **niskokarbonskih i inkluzivnih politika i rješenja**.

Program se posebno fokusira na **zemlje Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope**, uključujući i **Zapadni Balkan**, kao region visokog potencijala za napredak u klimatskoj politici.

1. Ko sve može da aplicira?

Za **EUKI program** mogu da apliciraju različiti tipovi organizacija koje djeluju u oblasti klimatskih promjena i održivog razvoja. Pravo učešća imaju:

- Javne institucije, uključujući lokalne i regionalne samouprave, javne agencije i uprave;
- Nevladine organizacije (NVO) i civilno društvo;
- Univerziteti, istraživački instituti i obrazovne ustanove;
- Privredna udruženja i druge neprofitne organizacije;
- Međunarodne organizacije i mreže, ukoliko uključuju partnere iz ciljanih zemalja.

2. Način apliciranja

Proces apliciranja na **EUKI program** odvija se u nekoliko faza i započinje objavom **godišnjeg poziva za projektne ideje**. Ovaj poziv se obično raspisuje **jednom godišnje**, najčešće tokom **prvog kvartala**, i poziva zainteresovane organizacije da podnesu tzv. "**project outline**" – sažetak projektne ideje. Rok za dostavljanje ovih projektnih prijedloga je obično između **6 i 8 nedjelja** od dana objavljivanja poziva.

Nakon isteka roka, sprovodi se proces **predselekcije**, tokom kojeg evaluacioni tim EUKI-a vrši pregled svih dostavljenih sažetaka. Na osnovu jasno definisanih kriterijuma – kao što su **usmjerenost na klimatske ciljeve, potencijalni uticaj, inovativnost, održivost i snaga partnerstava** – **najbolje projektne ideje bivaju odabrane** i njihovi nosioci dobijaju poziv da pripreme i dostave **pun projektni prijedlog (Full Proposal)**.

U završnoj fazi, ovi puni prijedlozi se detaljno ocjenjuju, a projekti koji dobiju pozitivnu ocjenu bivaju odobreni za finansiranje.

Važno je naglasiti da EUKI **ne finansira izgradnju fizičke infrastrukture**, već isključivo projekte koji doprinose **promjeni ponašanja, politika i praksi** u vezi sa klimatskim promjenama – kroz obrazovanje, strateško planiranje, jačanje kapaciteta i participaciju zajednice.

Projekti moraju uključiti **najmanje dvije organizacije iz dvije različite evropske zemlje**.

EUKI je idealna prilika za lokalne samouprave koje žele da počnu ili prošire svoj rad na klimatskim politikama, bez velikih infrastrukturnih ulaganja. Učešće u ovom programu pomaže izgradnji administrativnih kapaciteta, boljoj saradnji sa zajednicom i umrežavanju sa evropskim partnerima.

3. Finansijski aspekti

Vrijednost projekta se kreće od **120.000 € do 1.000.000 €**

BMWK sufinansira do **95% vrijednosti projekta, dok je sufinansiranje od strane aplikanta 5%**. Projekti se obično **pretfinansiraju do 50%**.

Zvanična stranica programa je: <https://www.euki.de/en/project-funding/>

5.4 NETZEROCITIES – Gradovi sa nultom emisijom

NetZeroCities (NZC) je evropska inicijativa koja podržava sprovođenje **EU Misije za 100 klimatski neutralnih i pametnih gradova do 2030. godine**. Riječ je o programu koji direktno pomaže gradovima da pređu sa planiranja na konkretnu **implementaciju dekarbonizacije**, kroz systemske, inovativne i

participativne mjere. Misija gradova (Mission Cities) predstavlja ključnu komponentu ove inicijative Evropske unije. U okviru ove misije, **112 evropskih gradova, uključujući i Podgoricu**, izabrano je da postanu pioniri u postizanju klimatske neutralnosti do 2030. godine. Ovi gradovi služe kao eksperimentalni i inovacioni centri, čiji je cilj da omoguće svim evropskim gradovima da postignu klimatsku neutralnost do 2050. godine

Program je finansiran iz **Horizon Evropa**, a operativno ga vodi konzorcijum od više od 30 evropskih organizacija i institucija.

1. Struktura i komponente programa

Program uključuje nekoliko međusobno povezanih mehanizama:

- i) **Program pilot gradova** – direktna finansijska i tehnička podrška "pionirskim gradovima" koji sprovode inovativne akcije;
- ii) **Bratimljenje i razmjena između gradova** – povezivanje gradova pionira sa drugim gradovima za razmjenu znanja;
- iii) **Platforma misije** – alat za podršku gradovima: metodologije, alati, priručnici, ekspertaska pomoć;
- iv) **Ugovori o klimatskim gradovima (CCC)** – osnovni strateški dokument svakog grada za postizanje neutralnosti.

2. Način apliciranja

Pozivi za učešće u programu „**Pilot gradovi**“ u okviru NetZeroCities inicijative objavljuju se putem zvanične internet stranice netzerocities.eu, a gradovi se mogu prijaviti **pojedinačno ili kao dio partnerske mreže**. Prijavni proces zahtijeva jasno definisanu viziju i planirane aktivnosti u oblasti klimatske neutralnosti, uz obavezno navođenje **postojećih strategija**, nivoa uključenosti građana i lokalnih aktera, kao i konkretnih **partnerstava**. Takođe, neophodno je predstaviti **detaljan plan implementacije**, kojim se pokazuje sposobnost grada da realizuje pilot mjere u zadanom vremenskom okviru i uz predviđenu tehničku podršku.

Opštine i gradovi koji trenutno nijesu u mreži Misije ili među pilotima, i dalje mogu postepeno ući u inicijativu tako što će se **pridružiti NetZeroCities zajednici, učestvovati u razmjeni znanja, prijavljivati se na buduće pozive, i paralelno razvijati sopstvene klimatske strategije**.

Aktivno učešće u platformama kao što su Covenant of Mayors, dodatno povećava vidljivost i šansu za buduće uključivanje u ovu inicijativu.

3. Finansijski aspekti:

Vrijednost grantova za Pilot gradove ide do **1.500.000 €** po projektu.

Za mnoge aktivnosti EU pokriva **do 100% troškova**, i **pretfinansira** a značajan dio sredstava odmah po potpisivanju ugovora (često preko 50%).

Zvanična stranica NETZEROCITIES je: netzerocities.eu

5.5 EIT Climate-KIC – Zajednica za klimatske inovacije

EIT Climate-KIC je evropska zajednica znanja i inovacija (Knowledge and Innovation Community – KIC) koja funkcionira u okviru **Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT)**. Climate-KIC okuplja partnere iz **akademskog, javnog, poslovnog i civilnog sektora**, sa ciljem **ubrzanja tranzicije ka niskougljeničnim, otpornim i održivim društvima**. Ovo nije program u klasičnom smislu sa fiksnim pozivima, već **platforma koja razvija i finansira inovativne projekte i sisteme transformacije u oblastima klimatskih promjena**, kroz godišnje i tematske inicijative. Na godišnjem nivou raspolaže sa 80 do 100 miliona eura.

EIT Climate-KIC podržava:

- Razvoj **sistemskih rješenja** za klimatske izazove, umjesto izolovanih intervencija;
- **Dekarbonizaciju gradova, regija i sektora**;
- **Inovacije u javnim politikama**, poslovnim modelima i finansijama;
- **Razmjenu znanja i kapaciteta** kroz međunarodne ekspertske mreže;

1. Struktura programa

EIT Climate-KIC funkcionira kroz više komplementarnih komponenti:

- **Deep Demonstrations** – eksperimentalne inicijative velikih razmjera koje testiraju transformaciju gradova, regija ili sektora (npr. pametni gradovi, cirkularna ekonomija, zelena mobilnost).
- **Pathways Projects** – projekti koji razvijaju strategije i politike klimatske tranzicije.
- **Innovation Open Calls** – otvoreni pozivi za eksperimentalne i tehničke inovacije.
- **Education & Skills** – programi za obuke, treninge i razvoj liderstva u oblasti klimatskih promjena.
- **ClimateLaunchpad i Climate-KIC Accelerator** – podrška za klimatski orijentisane startapove.

2. Način apliciranja

EIT Climate-KIC ne funkcionira kroz klasične javne pozive kao npr. Programi Unije, već tokom godine objavljuje **tematske “Open Calls”**, često sa kraćim rokovima i specifičnim fokusom (npr. gradske strategije, finansijske inovacije, urbane intervencije).

Gradovi i lokalne uprave se mogu javiti samostalno ili u partnerstvu sa univerzitetima, biznisima i NVO.

Gradovi se mogu **pridružiti EIT Climate-KIC mreži partnera** (Membership), što im omogućava lakši pristup inicijativama, treningima, podršci i finansiranju.

Informacije o pozivima objavljuju se na: <https://www.climate-kic.org/opportunities>

3. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata je od **100.000 €** (za male pilotske aktivnosti) do **milionskih projekata** (za sistemske demonstracije).

U većini slučajeva traži se **20–30% učešća** partnera, posebno za veće projekte.

Za organizacije koje žele veće uključivanje u aktivnosti **Climate KIC**, postoje dvije ključne opcije članstva koje donose dodatne pogodnosti u evaluaciji projekata i pristupu pozivima:

Gradovi se mogu pridružiti **EIT Climate KIC Zajednici**, koji okuplja više od 150 članova na: <https://www.climate-kic.org/our-community/about-our-community/>

Moguće je i učlanjenje u **EIT Climate-KIC zajednicu partnera** (uz godišnju članarinu) preko platforme <https://www.climate-kic.org/partners/>

Zvanična internet stranica je: <https://www.climate-kic.org/>

5.6 EIT URBAN MOBILITY – Inovacije za održivu urbanu mobilnost

EIT Urban Mobility je jedna od zajednica znanja i inovacija (KIC) koju je osnovao **Evropski institut za inovacije i tehnologiju (EIT)**, u cilju ubrzanja transformacije urbanog saobraćaja i mobilnosti širom Evrope. Inicijativa povezuje gradove, preduzeća, akademske institucije, istraživačke centre i civilno društvo u razvoju **inovativnih i održivih rješenja za**

mobilnost u gradovima. Cilj programa je da podstakne **zeleniji, efikasniji i pristupačniji saobraćaj u urbanim sredinama, smanji emisije CO₂** i zagađenje u gradovima i promoviše **inovacije, nove poslovne modele i javne politike** u oblasti saobraćaja i urbanog razvoja.

1. Struktura programa

EIT Urban Mobility (EIT UM) funkcioniše kroz nekoliko glavnih stubova aktivnosti:

- i) **Innovation Projects** – finansiranje demonstracionih i pilot projekata mobilnosti u gradovima.
- ii) **Business Creation** – podrška startapima i preduzećima koja razvijaju inovativna rješenja.
- iii) **Academy** – programi edukacije i osposobljavanja za buduće stručnjake u mobilnosti.
- iv) **City Club** – platforma za gradove koja omogućava zajedničko planiranje, razmjenu znanja i zajedničke projekte.
- v) **Public Realm Projects** – fokus na privremene i trajne intervencije u javnim prostorima za promociju aktivne mobilnosti.

2. Ko sve može da aplicira?

- **Lokalne i regionalne samouprave (gradovi i opštine)** - kao glavni korisnici ili testne lokacije za pilot projekte;
- **Univerziteti i istraživačke institucije** - kao nosioci znanja, analiza i novih tehnologija;
- **Privredni sektor**- uključujući **startape, mala i srednja preduzeća (MSP) i veće kompanije**, posebno one koje razvijaju inovativna mobilna rješenja;
- **Nevladine organizacije i udruženja građana**- koje se bave participativnim učešćem, održivim razvojem i socijalnim aspektima mobilnosti;
- **Tehnološki parkovi, inkubatori i inovacioni centri**- kao podrška razvoju i testiranju inovacija.

3. Način apliciranja

Svake godine, EIT Urban Mobility objavljuje pozive za različite kategorije: za **inovacione projekte (Innovation Calls)** koji testiraju pametna i održiva rješenja u saobraćaju; za **preoblikovanje javnih prostora (Public Realm)** kroz eksperimentalne urbane intervencije; te za **edukaciju i podršku startupima** u oblasti mobilnosti. Pozivi se redovno objavljuju na zvaničnoj stranici: <https://www.eiturbanmobility.eu/opportunities/call-for-proposals>.

Svi EIT UM projekti se sprovode kroz **međusektorska partnerstva**. Tipičan konzorcijum uključuje **lokalne samouprave, univerzitete i istraživačke institucije, firme (posebno startape i MSP), kao i nevladine organizacije**. Ključna je usklađenost i saradnja između javnog i privatnog sektora kako bi se zajednički definisali problemi i razvila inovativna rješenja mobilnosti.

Za učešće u projektima u okviru **EIT Urban Mobility** programa, **nije obavezno** imati partnere iz različitih zemalja, ali **jako se preporučuje**. Program podstiče **međunarodnu saradnju** i preferira **konzorcijume koji okupljaju partnere iz različitih evropskih zemalja**, jer to omogućava **razmjenu iskustava, širu primjenjivost rješenja i veću inovativnost**.

Dakle:

Minimalni uslov je partnerstvo (npr. grad + univerzitet + firma), ali **nije strogo propisano** da svi moraju biti iz različitih zemalja.

Međutim, **projekti sa transnacionalnim pristupom** često imaju **veće šanse da budu pozitivno ocijenjeni**, posebno ako je cilj replikacija rješenja u više gradova ili zemalja.

4. Finansijski aspekti

Vrijednost projekata je najčešće između **300.000 i 1.000.000 €**.

EU kofinansiranje je do **80%** ukupnih troškova.

Uobičajeno **pretfinansiranje** od strane EU je **40–60%**.

Internet stranica: <https://www.eiturbanmobility.eu/>

Za organizacije koje žele veće uključivanje u aktivnosti **EIT Urban Mobility**, postoje dvije ključne opcije članstva koje donose dodatne pogodnosti u evaluaciji projekata i pristupu pozivima:

Gradovi se mogu pridružiti **City Club-u**, koji okuplja više od 50 evropskih gradova na: <https://www.eiturbanmobility.eu/what-we-offer/match-and-connect/>.

Moguće je i učlanjenje u **EIT UM zajednicu partnera** (uz godišnju članarinu) preko platforme <https://www.eiturbanmobility.eu/our-community/become-a-partner/>.

5.7 GAP FUND – Fond za pripremu klimatskih projekata u gradovima

GAP Fund (City Climate Finance Gap Fund) je međunarodna inicijativa koju zajednički sprovode **Njemačka, Luksemburg, Evropska investiciona banka (EIB) i Svjetska banka (WB)**. Njegova osnovna misija je da **pomogne gradovima da razviju kvalitetne, finansijski održive klimatske projekte**, kako bi ih kasnije mogli kandidovati za veća investiciona sredstva. GAP Fund je osmišljen da:

- **popuni jaz između klimatske vizije i konkretnih investicija;**
- **podrži gradove u razvoju projekata niskougljeničnog razvoja i otpornosti na klimatske promjene;**
- **poveća broj "bankabilnih" projekata**, spremnih za realizaciju uz pomoć EIB-a, WB-a i drugih donatora.

1. Šta GAP Fund finansira?

GAP Fund ne daje bespovratna sredstva za izgradnju, već pokriva troškove **pripreme projektne dokumentacije**, kao što su:

- Procjene izvodljivosti i troškova;
- studije uticaja na životnu sredinu;
- analize klimatskih koristi;
- planiranje finansiranja i modela isplativosti;
- uključivanje lokalne zajednice i stakeholdera;
- mapiranje i prioritizacija klimatskih mjera.

Lokalne samouprave su glavni korisnici GAP fonda.

Sektori koji su kvalifikovani za dobijanje podrške iz GAP fonda

7

2. Način apliciranja

Prijava za podršku iz **GAP Fonda (City Climate Finance Gap Fund)** odvija se putem **stalno otvorene online platforme** dostupne na adresi: <https://www.citygapfund.org/apply-for-support/>.

Gradovi koji žele da kandiduju svoje klimatske projekte moraju popuniti **formular za iskazivanje interesa (Expression of Interest – Eoi)**. Ovaj dokument sadrži osnovne podatke o projektnoj ideji, uključujući njen **planirani budžet, faze razvoja, očekivani klimatski uticaj i doprinos ciljevima smanjenja emisija**, kao i **trenutni stepen pripremljenosti projekta**, što uključuje postojanje prethodnih studija, dozvola ili strategija.

Nakon što se prijava podnese, sprovodi se proces **evaluacije i selekcije**, tokom kojeg stručni tim GAP Fonda procjenjuje dostavljene projektne ideje. **Poseban prioritet imaju gradovi iz zemalja u razvoju i u tranziciji**, uključujući zemlje Zapadnog Balkana. Kriterijumi za ocjenu obuhvataju: **klimatski potencijal projekta**, tj. u kojoj mjeri će doprinositi smanjenju emisija ili povećanju otpornosti na klimatske promjene; **moćnost kasnijeg finansiranja** kroz druge izvore (EIB, EU fondovi, GCF i dr.); **usklađenost sa lokalnim i nacionalnim strategijama**; i **institucionalnu spremnost** grada da realizuje projekat.

Gradovi čije ideje budu odabrane dobijaju **besplatnu tehničku podršku**, koju obezbjeđuju eksperti iz **Evropske investicione banke (EIB)** i **Svjetske banke (WB)**. Ova podrška može uključivati konsultacije, izradu analiza i strateških dokumenata, studija izvodljivosti, finansijskih planova, kao i **pripremu dokumentacije za konkurisanje kod većih fondova**. Cilj GAP Fonda nije samo podržati ideju, već **pripremiti projekat tako da postane "bankabilan"**, tj. spreman za realizaciju uz pomoć velikih investitora i donatorskih mehanizama.

GAP Fond je odličan alat za opštine koje imaju dobru ideju, ali nemaju kapacitet ili novac da pripreme projektnu dokumentaciju.

Ono što je važno napomenuti da i prilikom pripreme formulara za iskazivanje interesa možete tražiti tehničku podršku predstavnika GAP fonda koji vam pomažu da ga što bolje pripremite i povećate šanse za uspjeh.

U posljednje vrijeme se prednost daje zajedničkim projektima više gradova.

3. Finansijski aspekti

GAP Fund ne daje grantove u novcu, već osigurava **ekspertsku i tehničku podršku** (u vrijednosti od 50.000 do 250.000 € po projektu).

Zvanična stranica fonda je: www.citygapfund.org.

5.8 TAIEX – Instrument za tehničku pomoć i razmjenu informacija

TAIEX (Technical Assistance and Information Exchange Instrument) je **bespovratni mehanizam** Evropske komisije (DG NEAR) koji pruža **kratkoročnu tehničku pomoć javnim institucijama** u zemljama kandidatima i potencijalnim kandidatima za članstvo u EU, uključujući i **Crnu Goru**. TAIEX je posebno osmišljen da pomogne **usaglašavanje sa EU pravnom tekovinom (acquis)** i standardima kroz **ekspertsku podršku i razmjenu znanja**.

Program postoji od 1996. godine i ne podrazumijeva grantove u novcu, već direktno finansira troškove eksperata, radionica i studijskih posjeta.

1. Oblici podrške

TAIEX podrška se pruža kroz tri osnovna instrumenta:

- **Ekspertske misije (Expert Missions)** – eksperti iz zemalja EU dolaze u lokalnu samoupravu kako bi pružili savjete, treninge i konkretne preporuke u vezi sa određenim zakonodavstvom, politikama ili praksama.
- **Studijske posjete (Study Visits)** - predstavnici lokalne samouprave iz Crne Gore odlaze u EU gradove i institucije da uče iz njihove prakse na licu mjesta.
- **Radionice (Workshops)** - jednodnevni ili višednevni skupovi u Crnoj Gori koji okupljaju EU eksperte, domaće službenike i stručnjake kako bi obradili konkretne teme.

2. Ko sve može da aplicira?

TAIEX podrška je dostupna za:

- Državne službenike, prvenstveno u organima centralne javne uprave;
- Pravosudne i policijske organe;
- Državne službenike zaposlene u parlamentima i zakonodavnim savjetima;
- Predstavnike socijalnih partnera, sindikata i udruženja poslodavaca.

3. Način apliciranja

Proces apliciranja za **TAIEX (Instrument za tehničku pomoć i razmjenu informacija)** započinje jednostavnom **online prijavom** putem zvaničnog portala Evropske komisije: <https://webgate.ec.europa.eu/TMSWebRestrict/resources/js/app/#/application-form/home>

Aplikacija se podnosi popunjavanjem **online formulara**, koji sadrži ključne informacije o traženoj podršci. Podnosilac zahtjeva treba da opiše **problem ili izazov** s kojim se institucija suočava, navede **cilj koji želi da postigne** kroz TAIEX podršku, kao i **broj i profil učesnika** koji će biti uključeni u aktivnosti. Takođe je potrebno predložiti **vremenski okvir** za realizaciju i označiti preferirani **format podrške** – ekspertska misija, radionica ili studijska posjeta.

Nakon što je prijava podnijeta, njoj pristupa nadležna služba **DG ENEST** koja vrši **evaluaciju zahtjeva**. Ako su tema i format podrške u skladu sa TAIEX misijom i ciljevima, zahtjev se odobrava. **Odgovor se u pravilu dobija u roku od nekoliko sedmica**, što ovaj instrument čini izuzetno fleksibilnim i brzim za institucionalnu podršku.

Nakon odobrenja, **TAIEX preuzima kompletnu organizaciju događaja**, uključujući identifikaciju i angažovanje relevantnih **EU eksperata**, organizaciju logistike, kao i **pokrće svih troškova** – putnih troškova, dnevnica, smještaja i honorara. Time se korisniku omogućava da se fokusira na **sadržaj i kvalitet razmjene**, bez potrebe za sopstvenim budžetom ili organizacionim opterećenjem.

4. Finansijski aspekti

TAIEX **ne dodjeljuje sredstva korisnicima**, već direktno pokriva sve troškove: angažovanje EU eksperata; prevoz i smještaj službenika u studijskim posjetama; organizaciju radionica (smještaj, sala, prevođenje, materijali).

Zvanična stranica programa je: <https://taiox.ec.europa.eu>

6.

Podrška i resursi
ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

6. PODRŠKA I RESURSI ZA LOKALNE SAMOUPRAVE

Efikasno korišćenje EU fondova zahtijeva ne samo poznavanje dostupnih programa i instrumenata, već i adekvatnu podršku, koordinaciju i pristup pravovremenim informacijama. U tom smislu, lokalne samouprave u Crnoj Gori imaju na raspolaganju niz institucionalnih, tehničkih i finansijskih resursa koji im mogu pomoći u procesu pripreme i sprovođenja projekata.

6.1. Nacionalne institucije za podršku aplikantima

U procesu pripreme i sprovođenja projekata finansiranih iz EU fondova, lokalne samouprave se oslanjaju na podršku nadležnih državnih institucija koje imaju ključnu ulogu u planiranju, koordinaciji i sprovođenju programa pomoći. Ova podrška obuhvata kako strateško usmjeravanje, tako i tehničku asistenciju u svim fazama projektnog ciklusa.

Ministarstvo evropskih poslova, kao vodeća institucija za evropske integracije, koordinira programiranje IPA fondova i usklađivanje nacionalnih prioriteta sa politikama Evropske unije. U saradnji sa Ministarstvom finansija i resornim ministarstvima, ova institucija daje smjernice u vezi sa kriterijumima za prijavu, pravilima o sufinansiranju, kao i praćenju realizacije projekata. Poseban značaj imaju tzv. kontakt tačke – određene službe unutar institucija zadužene za konkretne programe – koje su dostupne za savjetovanje i tehničku podršku aplikantima.

Pored strateške i pravne koordinacije, nacionalne institucije često organizuju informativne događaje, obuke, konsultacije i pružaju povratne informacije na nacрте projektnih prijava. Kroz ovu vrstu podrške, lokalne samouprave dobijaju smjernice kako da svoje projektne prijedloge bolje usklade sa nacionalnim i evropskim ciljevima, čime se povećava vjerovatnoća da projekti budu prihvaćeni i efikasno realizovani.

Redovna komunikacija sa institucijama, praćenje objava na njihovim zvaničnim portalima, kao i korišćenje dostupnih savjetodavnih mehanizama, preporučuje se kao dobra praksa za sve jedinice lokalne samouprave koje žele da se aktivnije uključe u korišćenje evropskih fondova.

6.2. Trening centar Zajednice opština Crne Gore

Zajednica opština Crne Gore (ZOCG) je kroz svoj Trening centar uspostavila važan mehanizam za jačanje kapaciteta lokalnih samouprava u oblasti upravljanja projektima. Trening centar organizuje specijalizovane obuke i radionice koje obuhvataju sve faze projektnog ciklusa – od razvoja projektne ideje, pisanja aplikacija, budžetiranja i upravljanja grantovima, do izvještavanja i revizije.

Kroz obuke se prenose konkretna znanja i vještine koje su neophodne za kvalitetno pripremanje i sprovođenje EU projekata, a sadržaj je prilagođen realnim potrebama i kapacitetima opština. Posebno je značajno to što Trening centar promoviše razmjenu iskustava među opštinama i omogućava mentorstvo za manje iskusne jedinice lokalne samouprave.

6.3. Fond za podršku opštinama za pretfinansiranje donatorskih projekata

Jedan od najčešćih izazova s kojima se suočavaju lokalne samouprave u Crnoj Gori odnosi se na obezbjeđivanje sredstava za pretfinansiranje i sufinansiranje projekata. Mnogi EU programi zahtijevaju da korisnik unaprijed obezbijedi određeni procenat ukupne vrijednosti projekta, što može biti prepreka, posebno za manje i fiskalno ograničene opštine. Kako bi se ovaj izazov prevazišao, uspostavljen je poseban **Fond za podršku opštinama za pretfinansiranje donatorskih projekata**, koji omogućava da lokalne samouprave obezbijede neophodna sredstva za ranu fazu realizacije projekata – do dobijanja refundacije od strane donatora. Ovaj mehanizam je značajno doprinio većem broju prijava i uspješnoj implementaciji projekata, posebno u okviru Interreg programa.

Fond za podršku opštinama za pretfinansiranje donatorskih projekata (Fond) je posebna stavka Budžeta Crne Gore.

Pravo na korišćenje sredstava Fonda imaju:

- Opštine koje su potpisale ugovor sa donatorom ili vodećim partnerom na projektu.
- Privredno društvo, ustanova ili drugo pravno lice čiji je osnivač Opština, u kom slučaju povlačenje sredstava iz Fonda za podršku pripada Opštini koja je osnovala privredno društvo, ustanovu ili drugo pravno lice.

Zahtjev za povlačenje sredstava iz Fonda se podnosi Ministarstvu finansija, a mora da sadrži:

- Potpisan ugovor sa donatorom ili vodećim partnerom na projektu.
- Ako ugovor nije direktno potpisala Opština, već njeno zavisno pravno lice – potrebno je dostaviti i međusobni ugovor između opštine i tog pravnog lica.

Sadržaj i formu zahtjeva propisuje Ministarstvo finansija, pa se preporučuje da prije podnošenja zahtjeva Opština provjeri aktuelna uputstva i obrasce.

O isplati sredstava iz Fonda **Ministarstvo finansija donosi rješenje u roku od sedam dana**, od dana podnošenja zahtjeva i dokumentacije.

Na osnovu rješenja, **sredstva se uplaćuju na račun Opštine namijenjen za realizaciju projekta u roku od sedam dana**, od dana donošenja rješenja.

Ministarstvo finansija sredstva uplaćuje:

- Direktno na poseban račun Opštine namijenjen za realizaciju konkretnog projekta.
- U slučaju kada je korisnik ugovora pravno lice osnovano od strane Opštine – sredstva se prvo uplaćuju Opštini, koja ih zatim prenosi tom pravnom licu na njegov poseban račun za projekat.

Nakon što dobije refundaciju od donatora ili vodećeg partnera, **Opština je dužna je da vrati sredstva u Fond najkasnije u roku od 12 mjeseci od dana povlačenja**.

U slučaju da Opština ne vrati sredstva u roku, Ministarstvo finansija ima pravo da izvrši kompenzaciju obustavom transfera iz budžeta, uključujući i buduća sredstva iz Fonda.

6.4. Platforme i baze podataka o otvorenim pozivima, odobrenim projektima i

traženju partnera

Pristup pravovremenim i tačnim informacijama ključan je za uspješno planiranje i apliciranje na EU fondove. U tom cilju, dostupne su različite **onlajn platforme i baze podataka** koje pružaju informacije o otvorenim pozivima, rokovima, dokumentaciji, kriterijumima i prioritetima. Takođe, određene baze podataka omogućavaju uvid u već odobrene projekte i njihove korisnike, što lokalnim samoupravama može poslužiti kao inspiracija ili izvor za učenje. Kroz specijalizovane alate za traženje partnera, moguće je pronaći opštine, javne institucije i organizacije iz drugih zemalja koje su zainteresovane za zajedničko apliciranje u okviru teritorijalnih programa. Ove baze podataka često su dio zvaničnih portala Evropske komisije ili platformi pojedinačnih programa (npr. Interreg, CERV, Horizon Europe).

Neke od najvažnijih platformi i baza podataka odobrenih projekata su:

- **Portal za finansiranje i tendere Evropske komisije** – centralna tačka za pretragu svih otvorenih poziva za sve EU programe:

 <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal>

- **Funding & Tenders Partner Search Tool** – alat za traženje projektnih partnera za sve EU programe :

 <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/how-to-participate/partner-search>

- **KEEP.EU** – Baza podataka svih Interreg projekata i partnerstava (preko 29.000 Interregprojekata):

 <https://www.keep.eu/>

- **EuroAccess Macro-Regions** – Pretraga aktivnih poziva za sve EU programe

<https://www.euro-access.eu/>

- **CALLforEUROPE** sadrži kompletnu listu svih otvorenih poziva za podnošenje projektnih prijedloga koje svakog mjeseca objavljuje EU:

 <https://www.call-for-europe.org/>

- **Horizon Dashboard (Funded Projects)- projekti finansirani iz Horizon programa**

<https://webgate.ec.europa.eu/dashboard/sense/app/ef6f47e2-3aa0-4fc1-96a3-2031f8b0b53a>

- **CORDIS – EU Research Results** – baza podataka sa detaljima o projektima finansiranim iz Horizont programa, uključujući opis rezultata, partnere i kontakt podatke:

 <https://cordis.europa.eu>

6.5. Praktični savjeti za uspješno apliciranje

Uspješno apliciranje na EU fondove zahtijeva više od dobre ideje – traži strateški pristup, pravovremeno planiranje, razumijevanje pravila i dovoljno administrativnog kapaciteta. Slijede praktični savjeti koji mogu pomoći lokalnim samoupravama da unaprijede svoj nastup prema evropskim fondovima i povećaju šanse za odobrenje projekata:

- 1. Počnite na vrijeme.** Pratite najave o planiranim pozivima i temama koje će biti otvorene, i započnite pripremu što ranije. Dobar projekat se ne piše u kratkom roku – posebno kada je potrebno koordinisati više partnera, prikupiti dokumentaciju ili obezbijediti saglasnosti.
- 2. Projektne ideje treba da budu utemeljene u lokalnim razvojnim planovima.** Svaki prijedlog mora biti jasno povezan sa postojećim strateškim dokumentima opštine. Projekti koji proizilaze iz utvrđenih potreba lokalne zajednice imaju veću težinu i kredibilitet.
- 3. Ne aplicirajte „radi apliciranja“.** EU fondovi nijesu besplatni grantovi koji se dijele po automatizmu – projekti moraju imati jasnu svrhu, opravdanost i mjerljive rezultate. Birajte pozive koji odgovaraju vašim realnim potrebama i kapacitetima za sprovođenje.
- 4. Formirajte interni tim za EU projekte.** Čak i ako opština ima ograničen broj zaposlenih, dobro je odrediti grupu ljudi koji će pratiti EU fondove, pohađati obuke, učiti kroz praksu i razvijati mrežu kontakata. Kontinuitet i institucionalno pamćenje su ključni u procesu učenja.
- 5. Uspostavite i njegujte partnerske odnose.** Mnogi programi zahtijevaju međunarodno partnerstvo. Angažujte se na traženju pouzdanih partnera na vrijeme, učestvujte u mrežama i događajima za umrežavanje, i radite na izgradnji dugoročnih odnosa baziranih na uzajamnom povjerenju i interesima.
- 6. Angažujte stručnjake kada je to potrebno.** Naročito za tehnički zahtjevne projekte, korisno je konsultovati eksterne stručnjake za pripremu projektne dokumentacije, budžetiranje, sprovođenje javnih nabavki po EU pravilima, ili za specifične sektore. Međutim, i u tim slučajevima važno je da lokalna uprava ostane uključena i da razumije svaki segment projekta.
- 7. Detaljno proučite poziv i vodiče za aplikante.** Svaki poziv ima specifična pravila, prihvatljive aktivnosti, iznose finansiranja, obrasce i rokove. Ignorisanje tehničkih detalja može dovesti do odbijanja aplikacije bez obzira na kvalitet ideje.
- 8. Vodite računa o finansijskoj održivosti.** Prilikom izrade budžeta, uzmite u obzir sve obaveze opštine tokom i nakon trajanja projekta – uključujući eventualno sufinansiranje, PDV, održavanje opreme ili objekata, ljudske resurse i druge tekuće troškove.
- 9. Pripremite jasne i konkretne ciljeve.** EU ne finansira aktivnosti, već rezultate. Projekat treba da odgovori na konkretan problem, sa jasno definisanim ciljevima, pokazateljima uspjeha i planom kako će se promjene mjeriti.
- 10. Učite iz prethodnih iskustava.** Analizirajte projekte koje ste ranije sprovodili, kao i iskustva drugih opština. Proučite primjere dobre prakse, razloge zbog kojih su neki projekti odbijeni, i prilagodite svoj pristup na osnovu naučenih lekcija.
- 11. Iskoristite dostupne resurse i podršku.** Redovno komunicirajte sa nacionalnim kontakt tačkama, koristite obuke i savjetodavne usluge koje su dostupne kroz Trening centar Zajednice opština ili nacionalne institucije. Aktivno učestvovanje u postojećim mrežama i platformama olakšava snalaženje u sistemu fondova.

Sistematičan i proaktivan pristup apliciranju omogućava da lokalne samouprave ne budu samo korisnici projekata, već i njihovi strateški kreatori – usmjereni na stvarne potrebe zajednice i doprinos ukupnom razvoju Crne Gore na putu ka Evropskoj uniji.

7.

ZAKLJUČAKI

preporuke

7. ZAKLJUČAK I PREPORUKE

7.1. Ključni koraci ka uspješnom korišćenju EU fondova

Učešće u programima i fondovima Evropske unije predstavlja veliku razvojnu šansu za lokalne samouprave u Crnoj Gori. Međutim, kako bi se te prilike mogle iskoristiti na efikasan i održiv način, neophodno je da lokalne uprave usvoje strateški i dugoročan pristup. Uspješno korišćenje EU fondova ne zavisi isključivo od dostupnosti sredstava, već i od spremnosti lokalnih institucija da prepoznaju prioritete, ulažu u izgradnju svojih kapaciteta i budu proaktivne u traženju partnerstava i projektnih rješenja.

Prvi korak jeste institucionalno opredjeljenje da se EU fondovi prepoznaju kao instrumenti lokalnog razvoja, a ne kao povremena mogućnost. Potrebno je uspostaviti jasne interne procedure, imenovati odgovorna lica ili timove i osigurati minimum administrativne stabilnosti kako bi znanje i iskustvo bili zadržani u sistemu.

Drugi važan korak je praćenje strateških dokumenata na nacionalnom i evropskom nivou, kako bi projektne ideje bile relevantne i usklađene sa širim razvojnim ciljevima. Paralelno s tim, važno je aktivno učestvovati u dostupnim obukama, konsultacijama i mrežama koje se bave EU fondovima, jer razmjena iskustava i znanja često vodi do kvalitetnijih i inovativnijih projekata.

Na kraju, važno je da lokalne samouprave razvijaju partnerski pristup u svim fazama – od pripreme do implementacije projekata. Uspješni projekti se rijetko realizuju samostalno – potreban je dijalog sa građanima, saradnja sa institucijama, civilnim sektorom, stručnjacima i međunarodnim partnerima.

1. Identifikujte poziv i analizirajte uslove

Pronađite relevantan program → Pročitajte vodič → Provjerite prihvatljivost

2. Definišite ideju i formulišite cilj

Jasno opišite problem → Postavite mjerljive ciljeve → Uskladite sa strategijama

3. Okupite partnere i formirajte tim

Uspostavite kontakt sa potencijalnim partnerima → Definišite uloge

4. Pripremite aplikaciju i budžet

Popunite sve obrasce → Izradite realan budžet → Prikupite potrebne dokumente

5. Podnesite prijavu u roku

Provjerite tehničke detalje → Predajte putem zvanične platforme

6. Početak implementacije (ako je projekat odobren)

Potpišite ugovor → Aktivirajte tim → Pratite ciljeve, rokove i izvještavanje

7.2. Preporuke za jačanje kapaciteta lokalnih samouprava

Kako bi lokalne samouprave mogle dugoročno i strateški da koriste EU fondove, preporučuje se preduzimanje konkretnih mjera za jačanje institucionalnih, administrativnih i operativnih kapaciteta. Ove preporuke se odnose na različite aspekte rada lokalne uprave i mogu poslužiti kao smjernice za unapređenje internih sistema i procesa:

- **Uspostavljanje lokalnih timova za EU fondove**, sa jasno definisanim nadležnostima i zaduženjima, kao i osiguravanje osnovne obuke za sve članove tima. Kontinuitet kadra treba da bude prioritet, kako bi se znanje i iskustvo zadržali unutar institucije.
- **Uključivanje EU fondova u planska i budžetska dokumenta**, čime se stvara institucionalni okvir za aktivno apliciranje i sufinansiranje projekata. Time se EU fondovi ne posmatraju kao ad hoc rješenje, već kao integralni dio lokalne razvojne politike.
- **Korišćenje dostupne tehničke pomoći**, uključujući nacionalne kontakt tačke, TAIEK, Trening centar Zajednice opština, kao i vanjske eksperte kada je to potrebno. Tehnička podrška može značajno povećati kvalitet projektnih prijava i kapacitet za njihovo sprovođenje.
- **Razvijanje dugoročnih partnerstava**, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Aktivno učešće u mrežama, asocijacijama i prekograničnim inicijativama olakšava pristup projektima i razmjenu znanja.
- **Praćenje rezultata i učenje iz iskustva**, kroz evaluaciju realizovanih projekata i identifikovanje oblasti za unapređenje. Sistematski pristup učenju iz prakse doprinosi izgradnji institucionalne otpornosti i veće uspješnosti u budućim aplikacijama.
- **Podizanje svijesti i uključivanje građana**, jer lokalni projekti finansirani iz EU fondova treba da odgovore na konkretne potrebe zajednice. Transparentnost, dostupnost informacija i participacija građana doprinose većoj legitimnosti i održivosti projekata.

Kombinacijom znanja, strateškog pristupa i partnerske saradnje, lokalne samouprave u Crnoj Gori mogu postati aktivni korisnici EU fondova i ključni nosioci promjena na putu evropskih integracija.

Korisni linkovi i reference

1. Stranica koja daje pregled svih EU programa koji se sprovode kroz višegodišnji finansijski okvir za period 2021–2027, podijeljen po budžetskim naslovima i klasterima
https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes_en
2. Internet stranica na kojoj se objavljuju svi pozivi za sve EU programe
<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders>
3. Baza podataka svih Interreg projekata i partnerstava (preko 29.000 Interregprojekata)
<https://keep.eu/>
4. Pretraga aktivnih poziva za sve EU programe
<https://www.euro-access.eu/>
5. IPA CBC Crna Gora – Albanija
<https://cbc-mne-alb.org>
6. IPA CBC Crna Gora – Kosovo
<https://cbc-mne-kos.org>
7. IPA CBC Crna Gora – Srbija
<https://cbc-srb-mne.org>
8. IPA CBC Crna Gora – Bosna i Hercegovina
<https://cbc.bih-mne.org>

9. Interreg VI-A IPA Hrvatska – Bosna i Hercegovina – Crna Gora
<https://interreg-hr-ba-me.eu>
10. Interreg IPA South Adriatic (Italija – Albanija – Crna Gora)
<https://www.italy-albania-montenegro.eu>
11. Dunavski transnacionalni program (Danube Transnational Programme)
<https://interreg-danube.eu>
12. Interreg VI-B IPA ADRION
<https://adrioninterreg.eu>
13. Interreg Euro-MED
<https://interreg-euro-med.eu>
14. Horizon Europe (istraživanje i inovacije)
<https://research-and-innovation.ec.europa.eu>
15. Horizon Europe Programme Guide:
https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/programme-guide_horizon_en.pdf
16. Erasmus+ (obrazovanje, omladina, sport)
<https://erasmus-plus.ec.europa.eu>
17. Creative Europe (kultura i mediji)
<https://culture.ec.europa.eu/creative-europe>
18. Citizens, Equality, Rights and Values (CERV)
https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/citizens-equality-rights-and-values-programme_en
19. EU Civil Protection Mechanism (UCPM)
<https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/programmes/ucpm>
20. Digital Europe Programme
<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>
21. IPA III (Instrument for Pre-Accession Assistance):
https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/funding-and-technical-assistance/instrument-pre-accession-assistance_en
22. WBIF – Western Balkans Investment Framework:
<https://www.wbif.eu/>
23. Growth Plan for Western Balkans
https://enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/growth-plan-western-balkans_en
24. TAIEX
https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/taix_en
25. Ministarstvo evropskih poslova Crne Gore
<https://www.eu.me/>
26. IPARD Crna Gora
<https://www.gov.me/ipard/ipard-iii>
27. EIT – Zajednica za klimatske inovacije
<https://www.climate-kic.org/>
28. EIT – Urbana mobilnost
<https://www.eiturbanmobility.eu/>
29. Evropska klimatska inicijativa - EUKI
<https://www.euki.de/en/project-funding/>
30. Fond za finansiranje klimatskih aktivnosti u gradovima
<https://www.citygapfund.org/>
31. Gradovi sa nultom emisijom - NetZero Cities
<https://netzerocities.eu/>
32. Priručnik za korišćenje JEMS platforme
<https://jems.interact.eu/manual/>

**Finansira
Evropska unija**

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Opštine za EU – Osnaživanje lokalnih zajednica u procesu evropske integracije Crne Gore“, koji finansira Evropska unija. Sadržaj ovog materijala isključiva je odgovornost projekta i ne odražava nužno stavove Evropske unije.